

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ
МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ

БРОЈ 10

ОКТОБАР 1924

ГОД. ХЛІ

СЛУЖБЕНИ ДЕО

ОПШТЕ ОДЕЉЕЊЕ

УКАЗИ Њ. В. КРАЉА АЛЕКСАНДРА I ПОСТАВЉЕЊА

Указом Њ. В. Краља од 7 октобра 1924 године постављени су:

у Министарству Просвете:

за начелника Уметничког Одељења са правима чиновника 3 групе I категорије
Д-р Бранимир Шеноа, равнатељ Више Школе за Уметност и Уметнички Обрт у
Загребу, чиновник 5 групе I категорије;

у Музичкој Академији у Загребу:

за професора и административног директора са правима чиновника I групе
II категорије Вјекослав Ружић-Розенберг, професор гласбе учитељских школа;
за професора са правима чиновника 4 групе I категорије Фрања Дуган, про-
фесор и административни директор исте академије.

Указом Њ. В. Краља од 9 октобра 1924 године постављен је:

у Народном Позоришћу у Новом Саду:

за управника са правима чиновника 6 групе I категорије Д-р Бранислав Воји-
новић, управник истога позоришта, чиновник 8 групе I категорије.

Указом Њ. В. Краља од 14 октобра 1924 године постављени су:

у Министарству Просвете:

за административног инспектора у одељењу за средњу наставу са правима
чиновника 5 групе I категорије Михаило Милинковић, директор и професор гимназије
у Прокупљу, чиновник 6 групе I категорије;

за инспектора са правима чиновника 5 групе I категорије Милутин Чекић, пу-
блициста и бивши редитељ Народном Позоришта.

Указом Њ. В. Краља од 15 октобра 1924 године постављени су:

у Министарству Просвете:

за референта Одељења за основну наставу са правима чиновника I групе II ка-
тегорије Светислав Радојчић, секретар Министарства Просвете, чиновник 2 групе
II категорије;

у Бишњевској Просветној Области:

за обласног просветног инспектора са правима чиновника 3 групе I категорије Петар Лешњаревић, директор гимназије у Велесу, чиновник исте групе и категорије, по службеној потреби.

ПЕНЗИОНИСАЊА

Указом Њ. В. Краља од 7 октобра 1924 године, а на основи чл. 234 закона о чиновницима и осталим државним службеницима грађанскога реда стављени су у стање покоја, са пензијом која им припада према годинама службе: Риста Ј. Одавић, начелник Уметничког Одељења Министарства Просвете; Миленко Ранчић, државни архивар у Београду; и Јосип Бах, равнатељ позоришне администрације у Народном Казалишту у Загребу.

Указом Њ. В. Краља од 8 октобра 1924 године, а на основи чл. 141 закона о чиновницима и осталим државним службеницима грађанског реда стављени су у стање покоја са пензијом, која им припада према годинама службе: Владимир Радојевић, инспектор наставе Министарства Просвете — по молби; Вид Петричевић, просветни инспектор, референт Великог Жупана у Сплиту; Виктор Апфелбек, кустос Земаљског Музеја у Сарајеву; Д-р Иван Кљученко, саветник код Одељења Министарства Просвете у Сарајеву; и Стјепан Марковић, технички надгледник Државне Штампарије у Сарајеву.

ПРЕТПИСИ ГОСПОДИНА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ
ПОСТАВЉЕЊА

Претписом Господина Министра Просвете постављени су:

у Министарству Просвете:

за приправнике са правима чиновника 5 групе II категорије: Младен Ст. Ђукин, апсолвирани студент философије; Павле Стефановић, привремени предметни учитељ мушке гимназије у Новом Саду, чиновник исте групе и категорије; Јелена Вуковићева, писар Народне Скупштине; и Босиљка Стојковић, апсолвирани студент философије;

за приправника са правима чиновника 4 групе III категорије Љубица Крунићка, званичник Министарства Просвете.

у Народној Библиотеци у Београду:

за званичника са правима службеника 3 групе званичника Милан Чича.

у Просветном Инспекторату у Скопљу:

за приправника са правима чиновника 4 групе III категорије Александар Ж. Арсић, инвалид.

ОСТАВКА

Одлуком Господина Министра Просвете ПБр. 11718 од 28-X-1924 године уважена је оставка на државну службу Софији Стојановић, писару Минист. Просвете

ГЛАВНИ ПРОСВЕТНИ САВЕТ
ПОСТАВЉЕЊА

Указом Њ. В. Краља од 15 октобра 1924 године постављени су:

за Председника Главног Просветног Савета: Павле Поповић, ректор Универзитета у Београду;

за Редовне чланове Главног Просветног Савета :

Живојин Видановић, помоћник Министра Просвете; Милан Карић, начелник Одељења за Средњу Наставу; Стеван Марковић, начелник Одељења за Основну Наставу; Миливоје Симић, ректор Више Педагошке Школе; Д-р Владимир Р. Петковић, редовни професор Универзитета; Д-р Милош Тривунац, редовни професор Универзитета; Д-р Драгутин Анастасијевић, редовни професор Универзитета; Јован Дравић, професор Више Педагошке Школе; Јеремија Живановић, професор Више Педагошке Школе и Председник Професорског Удружења; Сима Цветковић, директор III женске гимназије; Рајко Мићић, референт Министарства Просвете; Д-р Владислав С. Станојевић, санитетски потпуковник.

Одлуком Господина Министра Просвете ПБр. 11497 од 14 октобра 1924 године постављени су :

за ванредне чланове Главног Просветног Савета :

Д-р Јурај Мађерец, професор III мушке гимназије у Београду;
Иван Доленец, професор III гимназије у Љубљани;
Милутин Станковић, учитељ из Београда и председник Југословенског Учитељског Удружења;

Д-р Недељко Кошанин, редовни професор Универзитета у Београду;

Д-р Владислав Полић, свеучилишни професор и ректор у Загребу;

Д-р Карло Освалд, професор Универзитета у Љубљани;

Јеротије Новитовић, инспектор Министарства Просвете;

Михаило Стојанчевић, директор II мушке гимназије у Београду;

Иво Јурас, професор мушке гимназије у Сплиту;

Франц Финк, школски надзорник у Марибору;

Илија Лалевић, директор IV мушке гимназије у Београду;

Иван Томашић, равнајући учитељ у миру у Загребу;

Милан Ђуковић, директор гимназије у Сарајеву;

Етхем Мулабдић, окружни школски надзорник у Сарајеву;

Божидар Ђорђевић, директор гимназије у Пожаревцу;

Владимир Војиновић, директор гимназије у Чачку;

Васа Лавричевић, професор у Сплиту;

Живојин Ђурђевић, директор гимназије у Крушевцу;

Иван Радовановић, учитељ у Сплиту; и

Никола Ракић, директор гимназије у Скопљу.

ВИША НАСТАВА

УКАЗИ Н. В. КРАЉА АЛЕКСАНДРА I ПОСТАВЉЕЊА

Указом Н. В. Краља од 14 октобра 1924 године постављени су :

на Универзитету у Београду :

за универзитетског библиотекара са правима чиновника 6 групе I категорије
Урош Џонић, асистент Универзитета, чиновник 8 групе I категорије;

на Господарско-Шумарском Факултету Универзитета у Загребу :

за редовног професора са правима чиновника 2 групе I категорије Виктор
Сетински, редовни професор истог факултета, чиновник 3 групе I категорије;

на Мудрословном Факултету Универзитета у Загребу :

за ванредног професора са правима чиновника 4 групе I категорије Д-р Антун Вргоч, пристав фармаколошког завода у Загребу, чиновник 8 групе I категорије;

у Вишој Педагошкој Школи у Загребу :

за редовне професоре са правима чиновника 3 групе I категорије:

Стјепан Ратковић, директор женске учитељске школе у Загребу; Ђура Грубер, професор II гимназије у Загребу; и Д-р Јуре Турић, професор учитељске школе у Петрињи;

на Филозофском Факултету у Скопљу :

за доцента са правима чиновника 6 групе I категорије Д-р Петар Булат, доцент истог факултета, чиновник 7 групе I категорије.

Указом Њ. В. Краља од 15 октобра 1924. године постављени су:

на Богословском Факултету Универзитета у Београду :

за доцента за катедру Патологије са правима чиновника 6 групе I категорије Д-р Марко Микијељ, професор III мушке гимназије у Београду, чиновник исте групе и категорије;

у Високој школи за шрговину и промет у Загребу :

за јавнога редовног професора правних наука са правима чиновника 4 групе I категорије Д-р Еуген Сладовић, одсечни саветник, свеучилишни учитељ и приватни доцент ;

за надофицијала са правима чиновника I групе III категорије Антун Легчевић, надофицијал исте школе.

ДЕКРЕТИ ГОСПОДИНА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Декретом Господина Министра Просвете постављени су:

на Медицинском Факултету Универзитета у Београду :

за доцента физиологије са правима чиновника 8 групе I категорије Д-р Милутин Нешковић, асистент Физиолошког Института у Београду, чиновник 9 групе I категорије;

за асистенте са правима чиновника 8 групе I категорије:

на Венеро-Дерматолошкој Клиници у Београду Д-р Милан Кичевац, лекар :

за катедру Интерне Пропедевтике Д-р Стојан Дедић, лекар; и

Д-р Вук Бошковић, лекар;

за асистенте са правима чиновника 9 групе I категорије:

при Интерној Клиници Д-р Радослав Радек, лекар; и

на Клиници Респирационих органа Д-р Јеврем Недељковић, секундарни лекар Опште Државне Болнице;

на Филозофском Факултету Универзитета у Београду :

за асистента физике са правима чиновника 9 групе I категорије Витомир Павловић, дипломирани философ ;

на Богословском Факултету Универзитета у Београду :

за сталног доцента за катедру Омилитике и Пастирског Богословља са правима чиновника 8 групе I категорије Д-р Дамаскин Грданички, синђел, професор Богословије Св. Саве у Срем. Карловцима, чиновник исте групе и категорије.

у рачунском Одсеку Универзитета у Београду:

за приправника са правима чиновника 5 групе II категорије Миленко Дабић, апсолвирани студент права.

на Господарско-Шумарском Факултету Универзитета у Загребу:

за учитељицу са правима чиновника 8 групе I категорије Д-р Драга Церњак, професор, чиновник исте групе и категорије.

на Медицинском Факултету Универзитета у Љубљани:

за асистента Физиолошког Института са правима чиновника 9 групе I категорије Д-р Јосип Котник.

на Техничком Факултету Универзитета у Љубљани:

за асистента електротехничког института са правима чиновника 9 групе I категорије Винко Јален, инжењер.

на Геолошком Факултету Универзитета у Љубљани:

за доцента за систематичну догматику са правима чиновника 7 групе I категорије Д-р Јанез Фабијан, доцент истог факултета, чиновник 8 групе I категорије.

на Правном Факултету у Суботици:

за приправника са правима чиновника 4 групе III категорије Димитрије-Михајило Тасић, вршиоц дужности домаћина и економа на истом факултету.

ОТПУШТАЊЕ

Одлуком Господина Министра Просвете ПБр. 11539 од 23 октобра 1924 године, а на основу чл. 234 закона о чиновницима и осталим државним службеницима грађанског реда отпуштена је из државне службе Драгојла В. Јаблан, приправник — руковалац Народне Библиотеке у Београду.

СРЕДЊА НАСТАВА

УКАЗИ Њ. В. КРАЉА АЛЕКСАНДРА I

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Њ. В. Краља од 7 октобра 1924 године постављена је:

у гимназији у Земуну:

за професора Д-р Цвијета Будимир, рођ. Цихлер, професор женске реалне гимназије у Сушаку, по молби.

Указом Њ. В. Краља од 14 октобра 1924 године постављени су:

у III реалној гимназији у Загребу:

за професора Иван Кин, професор реалне гимназије у Осеку, по молби; и

у мушкој реалној гимназији у Осеку:

за професора Леон Матош, професор женске реалне гимназије у Осеку, по службеној потреби.

Указом Њ. В. Краља од 15 октобра 1924 године постављени су :

у I мушкој гимназији у Београду :

за професора са правима чиновника 4 групе I категорије Душан Хаџи-Илић, професор гимназије у Крушевцу, чиновник исте групе и категорије, по молби ;

у IV мушкој гимназији у Београду :

за професора са правима чиновника 4 групе I категорије Ђорђе Мелентијевић, професор I мушке гимназије у Крагујевцу, чиновник исте групе и категорије, по молби ;

у I женској гимназији у Београду :

за професора са правима чиновника 2 групе II категорије Стана Нешић, професор гимназије у Алексинцу, чиновник исте групе и категорије, по молби ;

у гимназији у Велесу :

за директора са правима чиновника 4 групе I категорије Живко Јоксимовић, директор гимназије у Пироту, чиновник исте групе и категорије ; и

за професора са правима чиновника 2 групе II категорије Катарина Јоксимовић, професор гимназије у Приштини, чиновник исте групе и категорије, обоје по службеној потреби ;

у гимназији у Великом Бечкереку :

за професора са правима чиновника I групе II категорије Светозар Барајевац, професор у пензији ;

у гимназији у Госпићу :

за професора са правима чиновника 5 групе I категорије Иван Л. Рубчић, професор реалке у Лесковцу, чиновник исте групе и категорије, по службеној потреби ;

у реалној гимназији у Дубровнику :

за професора са правима чиновника 5 групе I категорије Коста Костић, управитељ учитељске школе у Даниловом Граду, чиновник исте групе и категорије, по молби и пристанку ;

у I мушкој гимназији у Крагујевцу :

за професора са правима чиновника 6 групе I категорије Владимир Лазић професор II мушке гимназије у Крагујевцу, чиновник исте групе и категорије, по службеној потреби ;

у мушкој гимназији у Новом Саду :

за професора са правима чиновника 6 групе I категорије Петар Богдановић, професор у пензији ;

у Гимназији у Пирошу :

за директора са правима чиновника 4 групе I категорије Петар Нешић, професор исте школе, чиновник 5 групе I категорије ;

у гимназији у Подгорици :

за директора са правима чиновника 4 групе I категорије Д-р Никола Шкерковић, директор и професор гимназије у Беранама, чиновник 5 групе I категорије ;

за професора са правима чиновника 5 групе I категорије Владислав Нешковић, директор и професор гимназије у Пећи, чиновник исте групе и категорије, по службеној потреби ; и

за предметног учитеља са правима чиновника 2 групе II категорије Стана Нешковић, предметни учитељ гимназије у Пећи, чиновник исте групе и категорије, по службеној потреби ;

у гимназији у Пожаревцу:

за професора са правима чиновника 5 групе I категорије Наталија Пантелић, професор реалке у Вршцу, чиновник исте групе и категорије по молби;

у гимназији у Скопљу:

за професоре са правима чиновника 6 групе I категорије: Драгомир Димитријевић, директор и професор гимназије у Тетову и Тодор Самарџић, директор и професор гимназије у Ђевђелији, чиновници исте групе и категорије, по службеној потреби;

у гимназији у Суботици:

за професора са правима чиновника 5 групе I категорије Велимир Пенавин, професор у пензији; и

за професора са правима чиновника 2 групе II категорије Марко Јаковљевић, професор у пензији.

УНАПРЕЂЕЊА

Указом Њ. В. Краља од 30 септембра 1924 године унапређени су:

у гимназији у Силишту:

за директора са правима чиновника 3 групе I категорије Силвије Алфиревић, директор исте гимназије, чиновник 4 групе I категорије;

за професоре са правима чиновника 5 групе I категорије: Иван Јурас и Д-р Младен Шкарица, професори исте гимназије, чиновници 6 групе I категорије.

Указом Њ. В. Краља од 6 октобра 1924 године унапређен је:

у Трговачкој Академији у Загребу:

за професора са правима 4 групе I категорије Д-р Аурел Форенбахер, професор исте школе, чиновник 5 групе I категорије.

Указом Њ. В. Краља од 8 октобра 1924 године унапређени су:

у гимназији у Бјеловару:

за професоре са правима чиновника 5 групе I категорије: Лазар Ђелап и Рудолф Сцхеу, професори исте школе чиновници 6 групе I категорије;

у реалној гимназији у Вараждину:

за професора са правима чиновника 5 групе I категорије Стјепан Сенте, професор исте школе, чиновник 6 групе I категорије;

у гимназији у Госпићу:

за професора са правима чиновника 6 групе I категорије Никола Марковац, професор исте школе, чиновник 7 групе I категорије;

у I гимназији у Загребу:

за професора са правима чиновника 6 групе I категорије Мато Шимунић, професор исте школе, чиновник 7 групе I категорије;

у II реалној гимназији у Загребу:

за професора са правима чиновника 6 групе I категорије Нинко Волф, професор исте школе, чиновник 7 групе I категорије;

у реалној гимназији у Кољивници :

за професора са правима чиновника 5 групе I категорије Лујо Шавор, професор исте школе, чиновник 6 групе I категорије ;

у гимназији у Кошору :

за професора са правима чиновника 5 групе I категорије Динко Тврдеић, чиновник 6 групе I категорије ;

у реалној гимназији у Огулину :

за учитељицу са правима чиновника 2 групе II категорије Маргита Узелац, учитељица више пучке школе додељена реалној гимназији, чиновник 3 групе II категорије ;

у великој гимназији у Осијеку :

за професора са правима чиновника 5 групе I категорије Никола Таилсбауер, професор исте школе, чиновник 6 групе I категорије ;

у гимназији у Силишту :

за професора са правима чиновника 5 групе I категорије Умберт Гиromета, професор исте школе, чиновник 6 групе I категорије ;

у женској реалној гимназији у Силишту :

за професора са правима чиновника 5 групе I категорије Др. Јелка Перић, професор исте школе, чиновник 6 групе I категорије ;

у реалној гимназији на Сушаку :

за професора са правима чиновника 5 групе I категорије Драгутин Шуљак, професор исте школе, чиновник 6 групе I категорије.

Указом Њ. В. Краља од 14. октобра 1924 године унапређени су :

у II гимназији у Загребу :

за професора са правима чиновника 4 групе I категорије Др. Петар Карлић, професор исте школе, чиновник 5 групе I категорије ;

у реалној гимназији у Илоку :

за професора са правима чиновника 6 групе I категорије Јаков Матић, професор исте школе, чиновник 7 групе I категорије ;

у реалној гимназији у Сушаку :

за професора са правима чиновника 4 групе I категорије Др. Мате Кевећ, професор исте школе, чиновник 5 групе I категорије ;

у Трговачкој Академији у Сушаку :

за професора са правима чиновника четврте групе I категорије Никола Весин, професор исте школе, чиновник 5 групе I категорије.

Указом Њ. В. Краља од 15 октобра 1924 године унапређени су :

у III мушкој гимназији у Београду :

за професора са правима чиновника 6 групе I категорије Др. Јурај Мађерец, професор исте школе, чиновник 8 групе I категорије ;

у IV мушкој гимназији у Београду:

за вишег учитеља са правима чиновника 6 групе I категорије Милан Миљановић, виши учитељ исте школе, чиновник 8 групе I категорије;

у гимназији у Гњилану:

за директора и професора са правима чиновника 6 групе I категорије Душан М. Поповић, директор и професор исте школе, чиновник 7 групе I категорије;

у реалној гимназији у Дубровнику:

за професоре са правима чиновника 5 групе I категорије: Јосип Гира, Др. Вицко Липановић, и Алберт Халер, професори исте школе, чиновници 6 групе I категорије;

за професора са правима чиновника 6 групе I категорије Јаков Матковић, професор исте школе, чиновник 7 групе I категорије;

у Поморској Академији у Дубровнику:

за професора са правима чиновника 5 групе I категорије Роко Мишетић, професор исте школе, чиновник 6 групе I категорије;

за професора са правима чиновника 6 групе I категорије Франо Накић — Војновић, професор исте школе, чиновник 7 групе I категорије;

у гимназији у Ђевђелији:

за професора са правима чиновника 6 групе I категорије Драгутин Цветковић, професор исте школе, чиновник 7 групе I категорије;

у гимназији у Новом Врбасу:

за директора са правима чиновника 5 групе I категорије Јанко Гарић, директор исте школе, чиновник 6 групе I категорије;

у гимназији у Параћину:

за директора и професора са правима чиновника 6 групе I категорије Тихомир Погачаревић, директор и професор исте школе, чиновник 7 групе I категорије;

у гимназији у Сенџи:

за професора са правима чиновника 5 групе I категорије Дезидер Ј. Секе, професор исте школе, чиновник 6 групе I категорије;

у гимназији у Силићу:

за професора са правима чиновника 5 групе I категорије Марин Катунарић, професор исте школе, чиновник 6 групе I категорије;

у гимназији у Шибенику:

за професоре са правима чиновника 5 групе I категорије: Љубомир Нардини и Рудолф Пиан, професори исте школе, чиновници 6 групе I категорије.

ПЕНЗИОНИСАЊЕ

Указом Њ. В. Краља од 7 октобра 1924 године, на основи чл. 141. Закона о чиновницима и осталим државним службеницима грађанског реда и по својој молби стављен је у стање покоја Коста Лозанић, професор гимназије у Битољу, с правом на пензију, која му припада према годинама службе.

ПРЕСТАНАК СЛУЖБЕ

Указом Њ. В. Краља од 25 октобра 1924 године, на основу чл. 133. тач. 7. закона о чиновницима и осталим државним службеницима грађанског реда престала је служба по сили закона Д-р Јулију Вајди, професору гимназије у Суботици, јер се није јавио на дужност после истеклог великог школског одмора.

ОТВАРАЊЕ ШКОЛА

Указом Њ. В. Краља од 14 октобра 1924 године, на основу члана 7. закона о средњим школама отворена је у Новом Бечеју приватна шесторазредна гимназија, коју ће о свом трошку издржавати Стеван Крстоношић, свештеник, са Одбором грађана из Новог Бечеја.

Указом Њ. В. Краља од 15 октобра 1924 године, на основу члана 7. закона о средњим школама отворене су:

Приватна четвороразредна женска реална гимназија у Загребу, коју ће о свом трошку издржавати Настојништво Дружбе Сестара Милосрдница у Загребу; и

Приватна непотпуна четвороразредна гимназија у Урошевцу, коју ће о свом трошку издржавати срез неродимски.

ДЕКРЕТИ ГОСПОДИНА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ.

ПОСТАВЉЕЊА

Декретом Господина Министра Просвете постављени су:

у II мушкој гимназији у Београду:

за супленте са правима чиновника 9 групе I категорије: Миодраг Кондић, суплент гимназије у Ужицу, чиновник исте групе и категорије, по молби; и Никола Трајковић, суплент у оставци;

у III мушкој гимназији у Београду:

за професора са правима чиновника 8 групе I категорије Сима Милојевић, професор I мушке гимназије у Београду, чиновник исте групе и категорије;

за суплента са правима чиновника 9 групе I категорије Светозар Љ. Јовановић, дипломирани студент философије; и

за привремену учитељицу вештина са правима чиновника 5 групе II категорије Љубица Миловановићева, свршена ученица Музичке школе;

у IV мушкој гимназији у Београду:

за професора са правима чиновника 8 групе I категорије Момчило Настасијевић, професор III мушке гимназије у Београду, чиновник исте групе и категорије по службеној потреби;

за суплента са правима чиновника 9 групе I категорије Д-р Бранко Пешић, суплент I мушке гимназије у Београду, чиновник исте групе и категорије, по службеној потреби;

за учитеља вештина са правима чиновника 3 групе III категорије Максимилијан Фрелих, учитељ вештина гимназије у Пожаревцу, чиновник исте групе и категорије, по службеној потреби;

у реалци у Београду:

за суплента са правима чиновника 9 групе I категорије Д-р Франц Сушник, суплент гимназије у Мурској Соботи, чиновник исте групе и категорије, по службеној потреби;

у I женској гимназији у Београду:

за супленте са правима чиновника 9 групе I категорије: Десанка Радојевићева и Јелица Пантићева, дипломирани студенти философије;

у II женској гимназији у Београду:

за супленте са правима чиновника 9 групе I категорије: Зорка Ђорђевићева, суплент у оставци и Даринка Мародић, дипломирани студент философије;

у гимназији у Беранима:

за професора са правима чиновника 7 групе I категорије Милован Арсенијевић, професор гимназије у Колашину, чиновник исте групе и категорије, по службеној потреби;

у гимназији у Великој Кикинди:

за суплента са правима чиновника 9 групе I категорије Димитрије Ђорђевић, бивши наставник;

у гимназији у Горњем Милановцу:

за суплента са правима чиновника 9 групе I категорије Миодраг Рајчић, суплент гимназије у Шапцу, чиновник исте групе и категорије;

у гимназији у Зајечару:

за суплента са правима чиновника 9 групе I категорије Д-р Петар Јакаша, суплент гимназије у Новом Бечеју, чиновник исте групе и категорије, по службеној потреби;

у II мушкој гимназији у Крагујевцу:

за суплента са правима чиновника 9 групе I категорије Момчило С. Лукић, дипломирани студент философије;

у реалци у Лесковцу:

за суплента под уговором Михаило Подољски, суплент под уговором гимназије у Охриду, по службеној потреби;

у гимназији у Никшићу:

за суплента са правима чиновника 9 групе I категорије Ђура Мрваљевић, дипломирани студент философије;

за суплента под уговором Николај Парижски, суплент под уговором гимназије у Даниловом Граду, по службеној потреби;

у гимназији у Охриду:

за суплента са правима чиновника 9 групе I категорије Д-р Антон Жегура, суплент гимназије у Зајечару, по службеној потреби;

у гимназији у Пејровцу — Бачка:

за професора са правима чиновника 9 групе I категорије Фрања Буриан, професор реалне гимназије у Дарувару, чиновник исте групе и категорије;

у гимназији у Пећи:

за учитеља вештина, са правима чиновника 2 групе III категорије Стана Јојић, учитељ вештина гимназије у Новој Вароши, чиновник исте групе и категорије, по службеној потреби;

у гимназији у Призрену:

за суплента са правима чиновника 9 групе I категорије Боривоје П. Тасић, дипломирани студент философије;

у гимназији у Скопљу:

за супленте са правима чиновника 9 групе I категорије: Десанка Вујатовић, суплент учитељске школе у Скопљу, по службеној потреби и Радмила Ивковић, суплент II женске гимназије у Београду, по молби, чиновници исте групе и категорије;

у гимназији у Србобрану:

за суплента под уговором Иван Подгорниј, суплент под уговором гимназије у Новом Бечеју, по службеној потреби;

у гимназији у Суботици:

за професора са правима чиновника 8 групе I категорије Десанка Николићева, професор гимназије у Аранђеловцу, чиновник исте групе и категорије, по службеној потреби,

у гимназији у Чачку:

за суплента под уговором Михајло Матковски, суплент под уговором гимназије у Бару, по службеној потреби;

у гимназији у Шајцу:

за учитеља вештина са правима чиновника 2 групе III категорије Полексија Јоксимовић, учитељ вештина гимназије у Тетову, чиновник исте групе и категорије, по молби;

у Трговачкој академији у Новом Саду:

за суплента са правима чиновника 9 групе I категорије Д-р Јосип Цотић;

у Трговачкој академији у Панчеву:

за суплента са правима чиновника 9 групе I категорије Обрад Госпавић, докторанд права.

УНАПРЕЂЕЊЕ

Одлуком Господина Министра Просвете унапређен је:

у мушкој гимназији на Цетињу:

за суплента са правима чиновника 9 групе I категорије Михаило Кнежевић, привремени предметни учитељ исте школе и дипломирани студент философије, чиновник 5 групе II категорије.

ПРЕТПИСИ ГОСПОДИНА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Претписом Господина Министра Просвете постављени су:

у гимназији у Бару:

за привремену учитељицу вештина са правима чиновника 4 групе III категорије Даринка П. Ђорђевићева, свршена ученица радничке школе;

у I мушкој гимназији у Београду:

за сталног хонорарног наставника Сергеје Рејгер, стални хонорарни наставник реалке у Београду;

у реалци у Београду:

за школског лекара Д-р Димитрије Несторовић, лекар;

у I женској гимназији у Београду:

за привремену учитељицу вештина са правима чиновника 5 групе II категорије Радмила Ђорђевићева, свршена ученица учитељске школе;

у гимназији у Бишољу :

за привременог предметног учитеља са правима чиновника 5 групе II категорије Панта Пантелић, апсолвирани студент философије;

у гимназији у Велесу :

за привремене предметне учитеље са правима чиновника 5 групе II категорије: Вукосава Гератовићева и Константин И. Ђорђевић, апсолвирани студенти философије;

у гимназији у Великом Бечкереку :

за привременог учитеља вештина са правима чиновника 4 групе III категорије Алојз Погачник, наставник исте школе;

у гимназији у Великој Кикинди :

за привременог предметног учитеља са правима чиновника 5 групе II категорије Младен Ст. Ђукин, чиновник Министарства Просвете и апсолвирани студент философије;

у реалци у Вршцу :

за привременог предметног учитеља са правима чиновника 5 групе II категорије Бранко Месицки, апсолвирани студент философије;

у гимназији у Даниловом Граду :

за привременог предметног учитеља са правима чиновника 5 групе II категорије Радован Драговић, апсолвирани студент философије; и

за привремену учитељицу вештина са правима чиновника 4 групе III категорије Десанка П. Ђорђевићева, свршена ученица радничке школе;

у гимназији у Косовској Мишровици :

за школског лекара Д-р Михаило Бабовић, лекар;

у I мушкој гимназији у Крагујевцу :

за привременог предметног учитеља са правима чиновника 5 групе II категорије Драгољуб Пантелић, апсолвирани студент техничког факултета;

у гимназији у Крушевцу :

за привременог предметног учитеља са правима чиновника 5 групе II категорије Димитрије Ђуровић, привремени предметни учитељ гимназије у Књажевцу, чиновник исте групе и категорије, по службеној потреби;

у гимназији у Куманову :

за учитеље вештина са правима чиновника 3 групе II категорије: Косара Пијук и Иван Пијук, учитељи вештина гимназије у Параћину, чиновници исте групе и категорије, по службеној потреби;

за привременог предметног учитеља са правима чиновника 5 групе II категорије, Станко Драгосављевић, апсолвирани студент философије;

у гимназији у Никшићу :

за привремену предметну учитељицу са правима чиновника 5 групе II категорије Марија Зафировић, апсолвирани студент философије;

у мушкој гимназији у Нишу :

за привременог предметног учитеља са правима чиновника 5 групе II категорије Предраг Д. Стојаковић, апсолвирани студент философије;

у гимназији у Новој Вароши:

за привременог предметног учитеља са правима чиновника 5 групе II категорије
Анте Боснић, апсолвирани студент философије;

за привремену учитељицу вештина са правима чиновника 4 групе III категорије
Славка Протић, свршена ученица женске занатске школе;

у гимназији у Новом Врбасу:

за школског лекара Д-р Адолф Мунк, лекар;

у гимназији у Пејировцу: — Бачка:

за привремену предметну учитељицу са правима чиновника 5 групе II категорије
Босилка Павловић, апсолвирани студент философије;

у гимназији у Плевљу:

за привременог предметног учитеља са правима чиновника 5 групе II категорије
Јован Апостоловић, апсолвирани студент философије;

у гимназији у Призрену:

за привременог предметног учитеља са правима чиновника 5 групе II категорије
Крсто Радуновић, привремени предметни учитељ гимназије у [Подгорици, чиновник
исте групе и категорије, по службеној потреби];

у гимназији у Пријепољу:

за привремену предметну учитељицу са правима чиновника 5 групе II категорије
Персида Д. Ђорђевић, апсолвирани студент философије; и

за привремену учитељицу вештина са правима чиновника 4 групе III категорије
Драгиња Благојевић, свршена ученица женске занатске школе;

у гимназији у Смедереву:

за привремену предметну учитељицу са правима чиновника 5 групе II категорије
Загорка Киклићка, привремена предметна учитељица гимназије у Великом Градишту,
чиновник исте групе и категорије, по службеној потреби;

у гимназији у Сјрмуци:

за привремену учитељицу вештина са правима чиновника 4 групе III категорије
Викторија Минималчевић, свршена ученица Више женске занатске школе;

у гимназији у Сурдулици:

за привремене предметне учитеље са правима чиновника 5 групе II категорије;
Живан Гроздановић, привремени предметни учитељ гимназије у Враћи, по службеној
потреби; Катарина Лазићка и Љубиша Лазић, привремени предметни учитељи гим-
назије у Штипу, по молби, чиновници исте групе и категорије;

за привремену учитељицу вештина са правима чиновника 4 групе III категорије
Мирослава Петровић, свршена ученица женске занатске школе.

у гимназији у Улцињу:

за привремену учитељицу вештина са правима чиновника 4 групе III категорије
Олга Секулић, свршена ученица Више женске занатске школе;

у мушкој гимназији на Цетињу:

за привременог предметног учитеља са правима чиновника 5 групе II кате-
горије Михаило Кнежевић, привремени предметни учитељ гимназије у Краљеву, чи-
новник исте групе и категорије, по службеној потреби;

за дневничара са месечном наградом од 900 динара Сава Вујовић, сликар;

у гимназији у Чачку:

за привремену предметну учитељицу са правима чиновника 5 групе II категорије Милка Топаловићева, привремена предметна учитељица гимназије у Краљеву, чиновник исте групе и категорије, по молби;

у гимназији у Шајцу:

за школског лекара Д-р Милорад Глишић, лекар Обласне Болнице;

у гимназији у Шшицу:

за привременог предметног учитеља са правима чиновника 5 групе II категорије Милосав Жикић, апсолвирани студент филозофије;

у шрговачкој академији у Сомбору:

за привременог предметног учитеља са правима чиновника 5 групе II категорије Живко Милашиновић, апсолвирани студент Високе Школе за Трговину и промет;

у шрговачкој академији у Суботици:

за привременог предметног учитеља са правима чиновника 5 групе II категорије Милан Ив. Николић, привремени предметни учитељ гимназије у Краљеву, чиновник исте групе и категорије.

ОСТАВКЕ

Одлуком Господина Министра Просвете уважена је оставка на државну службу:

Вукосави Симићевој супленту II женске гимназије у Београду, — СНБр. 25671 од 24-X-1924 године;

Јелени Јовићки, професору гимназије у Зајечару, — СНБр. 25703 од 22-X-1924 године;

Александру Живуловићу, привременом предметном учитељу гимназије у Јагодини, — СНБр. 23608 од 7-X-1924 године;

Д-р Стојану Стевановићу, школском лекару гимназије у Косовској Митровици, — СНБр. 26200 од 29-X-1924 године;

Д-р Сари Шнерсон, школском лекару женске гимназије у Крагујевцу, — СНБр. 25165 од 20-X-1924 године;

Д-р Константину Перићу, супленту гимназије у Неготину, — СНБр. 26233 од 29-X-1924 године;

Даринки Јанићијевићевој, привременој предметној учитељици женске гимназије у Нишу, — СНБр. 25455 од 21-X-1924 године;

Владимиру Вулевићу, привременом предметном учитељу гимназије у Пећи, — СНБр. 23448 од 7-X-1924 године;

Вукосаву Цв. Поповићки, привременој предметној учитељици гимназије у Пироту, — СНБр. 23304 од 3-X-1924 године;

Д-р Стојану П. Најдановићу, школском лекару гимназије у Суботици, — СНБр. 24104 од 11-X-1924 године;

Босиљки Радуловићевој, привременој предметној учитељици гимназије у Тетову, — СНБр. 26219 од 29-X-1924 године;

Братислави Николићевој, супленту гимназије у Ужицу, — СНБр. 25832 од 25-X-1924 године;

Михаилу Могаричеву, супленту под уговором гимназије у Ужицу, — СНБр. 25526 од 8-X-1924 године;

Владимиру Плештићу, привременом учитељу вештина гимназије у Ужицу, — СНБр. 25351 од 21-X-1924 године;

Рељи Тасићу, привременом предметном учитељу гимназије у Цариброду, — СНБр. 22583 од 1-X-1924 године;

Леонтију Мозаљевском, супленту под уговором трговачке академије у Великом Бечкерекy, — СНБр. 25906 од 24-X-1924 године.

РАЗРЕШЕЊЕ

Одлуком Господина Министра Просвете СНБр. 24664 од 15-X-1924 године разрешен је дужности Д-р Милан Поповић, школски лекар гимназије у Новом Врбасу.

ОТПУСТ

Одлуком Господина Министра Просвете СНБр. 21414 од 26-X-1924 године отпуштена је из државне службе Катарина Ладиженска, суплент под уговором женске гимназије у Нишу.

УПРАЖЊЕНО МЕСТО

Одлуком Господина Министра Просвете СНБр. 24282 од 13-X-1924 године упражњено је место Марији Кредбовој, привременој учитељици вештина гимназије у Скопљу.

ОСНОВНА НАСТАВА

УКАЗИ Њ. В. КРАЉА АЛЕКСАНДРА I ПОСТАВЉЕЊА

Указом Њ. В. Краља од 6 септембра 1924 године постављен је:

у учишeљској школи у Даниловом Граду:

за управитеља са правима чиновника 3 групе I категорије Лазар Перовић, професор мушке гимназије на Цетињу.

Указом Њ. В. Краља од 15 октобра 1924 године постављен је:

у учишeљској школи у Карловцу:

за професора Милан Грубачевић, професор учитељске школе у Пакрацу, по молби.

УНАПРЕЂЕЊА

Указом Њ. В. Краља од 8 октобра 1924 године унапређени су:

у мушкој учишeљској школи у Загребу:

за професора са правима чиновника 6 групе I категорије Томо Лукшић-Чарић, професор исте школе, чиновник 7 групе I категорије;

у учишeљској школи у Суботици:

за професора са правима чиновника 5 групе I категорије Милан Радоичић, професор исте школе, чиновник 6 групе I категорије.

Указом Њ. В. Краља од 9 октобра 1924 године унапређен је:

у учишeљској школи у Загребу:

за професора са правима чиновника I групе II категорије Антун Тункл, професор исте школе, чиновник 2 групе II категорије.

Указом Њ. В. Краља од 15 октобра 1924 године унапређени су:

код жујанијске области у Силишту:

за обласног надзорника основне наставе са правима чиновника 5 групе I категорије Марин Рабадан, професор гимназије у Сплиту, чиновник 5 групе I категорије; и

у учишћелској школи у Шибенику:

за директора са правима чиновника 3 групе I категорије Иван Белоти, професор гимназије у Шибенику, чиновник 4 групе I категорије.

ПЕНЗИОНИСАЊА

Указом Њ. В. Краља од 21 септембра 1924 године на основу чл. 33 закона о народним школама и чл. 31., 133. и 139. закона о чиновницима и осталим државним службеницима грађанског реда стављени су у стање покоја с пензијом, која им припада према годинама службе:

Милован Станишић, учитељ у Суторини;
Љубомир Поповић, учитељ у Вишеграду;
Стево Делић, учитељ у Сарајеву;
Илија Гучевац, учитељ у Параћину;
Јосип Ђурић, учитељ у Кисељаку;
Милан Радуловић, учитељ у Винској;
Милан Крестић, учитељ у Гацку;
Данило Станишић, учитељ у Тузли;
Марко Прпић, учитељ у Блажују;
Милка Брујић, учитељица у Сарајеву;
Габријел Блажевић, учитељ у Гор. Дубици;
Васо Петровић, учитељ у Илици;
Радован Малдини, учитељ у Сарајеву;
Сабрија Лимић, учитељ у Усиколини;
Димитрије Соколовић, учитељ у Београду;
Савка Радичевићева, учитељица у Београду;
Персида Николићка, учитељица у Београду;
Ђура Димитријевић, учитељ у Београду;
Радован Пантић, учитељ у Београду;
Светислав Ивковић, учитељ у Београду;
Јевта Милошевић, учитељ у Београду;
Маријола Лазаревићка, учитељица у Београду;
Милан Станојевић, учитељ у Београду;
Крста Јањушевић, учитељ у Београду;
Богосав Вукићевић, учитељ у Београду;
Јован Милијевић, учитељ у Београду;
Драгутин Крсмановић, учитељ у Београду;
Милан В. Поповић, учитељ у Београду;
Јулијана Гмизовићева, учитељица у Београду;
Антоније Младеновић, учитељ у Београду;
Риста Цветковић, учитељ у Београду;
Љубомир Марковић, учитељ у Београду;
Ружица Дабићка, учитељица у Београду;
Зарија Павловић, учитељ у Београду;
Анка Поповићка, учитељица у Врању;
Видосава Милићка, учитељица у Зајечару;
Сима Поповић, учитељ у Крагујевцу;

Михајло Катић, учитељ у Крагујевцу ;
Милан Пантелић, учитељ, у Крагујевцу ;
Милан Лазић, учитељ у Крагујевцу ;
Персида Ивковићка, учитељица у Крагујевцу ;
Живојин Стојићевић, учитељ у Лесковцу ;
Сава Марковић, учитељ у Нишу ;
Настасија Костићка, учитељица у Нишу ;
Милева Ђоковићка, учитељица у Неготину ;
Марко Матејић, учитељ у Бољевцу, окр. тимочки ;
Стеван Радовановић, учитељ у Вел. Поповићу, окр. моравски ;
Јован Гојковић, учитељ у Гроцки, окр. београдски ;
Стојан Миливојевић, учитељ у Краљеву ;
Антоније Обреновић, учитељ у Паланци, окр. смедеревски ;
Ђорђе Тодоровић, учитељ у Параћину, окр. моравски ;
Милан Савић, учитељ у Параћину, окр. моравски ;
Михајло Селаковић, учитељ у Младеновцу, окр. београдски ;
Риста Цветковић, учитељ у Битољу ;
Коста М. Загорац, учитељ у Шапцу ;
Даринка Милићевићка, учитељица у Битољу ;
Даринка Јевђеновићка, учитељица у Битољу ;
Павле Весовић, учитељ у Охриду ;
Јовак Митрановић, учитељ у Пријепољу ;
Даринка Пејићева, учитељица у Приштини ;
Милева Станковићка, учитељица у Приштини ;
Срећко Гринвалд, учитељ у Вршцу, Банат ;
Драгутин Михлер, учитељ у Вршцу, Банат ;
Срећко Милегер, учитељ у Вршцу, Банат ;
Љубомир Мали, учитељ у Белој Цркви ;
Јованка Марковићка, учитељица у Новом Саду ;
Милева Симићева, учитељица у Новом Саду ;
Марија Вали, учитељица у Суботици ;
Фрања Лишки, учитељ у Ковину, Банат ;
Сава Рајковић, учитељ у Новом Бечеју, Банат ;
Јосиф Минцбергер, учитељ у Али Бунару, Банат ;
Густав Штајгер, учитељ у Каћу, Бачка ;
Ђорђе Саутер, учитељ у Парабућу, Бачка ;
Јосиф Нађ, учитељ у Бездану, Бачка ;
Александра Б. Поштићка, учитељица у Стапару, Бачка ;
Даринка Пауновићка, учитељица у Шајкаш. Малом Ивану ;
Фрања Кирхнер, учитељ у Рудолфсгнаду, Банат ;
Милан Печеновић, учитељ у Ченти, Банат ;
Михајло Шајдл, учитељ у Гајићу, Барања ;
Видак Пејовић, учитељ у Ремзи, Црна Гора ;
Димитрије Милићевић, учитељ на Бањици, окр. београдски ;
Драгољуб Беочанин, учитељ у Брусу, окр. крушевачки ;
Димитрије Димитријевић, учитељ у Јагодини, окр. моравски ;
Љубомир Ковачевић, учитељ у Нишу, окр. нишки ;
Коста Јовановић, учитељ у Пироту ;
Коста Милосављевић, учитељ у Прокупљу ;
Владимир Марковић, учитељ у Смедереву ;
Сима Јањушевић, учитељ у Ужицу ;
Бранислав Обрадовић, учитељ у Чачку ;

Дамњан Прљинчевић, учитељ у Приштини;
Живојин Поповић, учитељ у Новом Пазару;
Јеврем Милошевић, учитељ у Паланци, Бачка;
Сима Алексић, учитељ у Црепаји, Банат.

Указом Њ. В. Краља, од 8 октобра 1924 године, а на основи чл. 141. закона о чиновницима и осталим државним службеницима грађанског реда стављени су у стање покоја с пензијом која им припада према годинама службе:

Риста Огњановић, професор учитељске школе у Скопљу;
Мато Колетић, учитељ у Пражницама;
Бего Цецилија, учитељица у Млинима;
Франо франетовић, учитељ у Комижи;
Магда Гузардо, учитељица у Злерину.

Указом Њ. В. Краља од 9 октобра 1924 године, а на основи чл. 144. закона о чиновницима и осталим државним службеницима грађанског реда стављени су у стање покоја с пензијом која им припада према годинама службе, по молби:

Иван Супин, учитељ у Сплиту;
Иван Миошић, учитељ у Брелу;
Винко Палавршић, учитељ у Сплиту; и
Ката Висковић, учитељица у Колни.

Указом Њ. В. Краља од 14 октобра 1924 године на основу чл. 33. закона о народним школама и чл. 31., 135. и 139. закона о чиновницима и осталим државним службеницима грађанског реда стављени су у стање покоја, по молби, с пензијом која им припада према годинама службе:

Драгомир Петровић, учитељ у Скопљу;
Зорка Чолићева, учитељица у Београду;
Михајло Костић, учитељ у Битољу;
Јелена Ценић, учитељица у Голунцу;
Славко Радовић, учитељ у Великој Кикинди;
Љубомир Башић, учитељ у Башахиду;
Петар Радаковић, учитељ у Сарајеву;
Хафис Мухамед Риџановић, учитељ у Мостару;
Љубица Хаџићка, учитељица у Сврљигу;
Христина Ристовић, учитељица у Добром Долу;
Марија Кулијер, учитељица у Фојници, Босна;
Војислав Р. Милорадовић, учитељ у Пироту;
Бошко Пилетић, учитељ у Београду;
Михаило Шпанић, учитељ у Скопљу.

Указом Њ. В. Краља од 15 октобра 1924 године на основи чл. 141 закона о чиновницима и осталим државним службеницима грађанског реда стављени су у стање покоја с пензијом, која им припада према годинама службе:

Данило Петрановић, обласни школски надзорник у Сплиту;
Јосип Марковић, учитељ у Горњој Лавти;
Јерко Барановић, учитељ у ратарском течају у Трогиру;
Маргарета Ремс, учитељица у Осојнику;
Марија Куничић, учитељица у Старом Граду;
Марија Балић, професор учитељске школе у Шибенику;

Јосип Херенда, учитељ у Барбату на Рабу;
Анка Паут, учитељица у Шибенику;
Филка, уд. Фантела, учитељица у Сплиту

ПРЕТПИСИ ГОСПОДИНА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ
ПОСТАВЉЕЊА

Претписом Господина Министра Просвете постављени су:

у учитељској школи у Алексинцу:

за суплента са правима чиновника 9 групе I категорије Миленко Триповић,
суплент гимназије у Алексинцу, чиновник исте групе и категорије, по службеној
потреби;

у учитељској школи у Вршцу:

за професора са правима чиновника 8 групе I категорије Мираш Кићовић,
професор реалке у Вршцу, чиновник исте групе и категорије, по службеној потреби;

за суплента са правима чиновника 9 групе I категорије Владимир Бакић,
суплент гимназије у Белој Цркви, чиновник исте групе и категорије, по службеној
потреби;

за привремене предметне учитеље са правима чиновника 5 групе II категорије;
Златибор Поповић и Сибинка Марковић, привремени предметни учитељи реалке у
Вршцу, чиновници исте групе и категорије, по службеној потреби;

у учитељској школи у Јагодина:

за професора са правима чиновника 8 групе I категорије Драгутин Павловић,
професор гимназије у Јагодина, чиновник исте групе и категорије;

за учитеља вештина са правима чиновника 2 групе III категорије Богдан Коутек,
учитељ вештина мушке гимназије у Нишу, чиновник исте групе и категорије, по
службеној потреби;

у учитељској школи у Крагујевцу:

за професора са правима чиновника 7 групе I категорије Драгутин Ђ. Стефа-
новић, професор учитељске школе у Неготину, чиновник исте групе и категорије,
по службеној потреби;

за привременог предметног учитеља са правима чиновника 5 групе II кате-
горије Божидар Миленковић, апсолвирани студент философије;

у учитељској школи у Негошину:

за суплента са правима чиновника 9 групе I категорије Боривоје Неђић, суплент
учитељске школе у Скопљу, чиновник исте групе и категорије, по службеној потреби;
за школског лекара Д-р Станоје Нешић, општински лекар;

у учитељској школи у Скопљу:

за професора са правима чиновника 7 групе I категорије Владимир Вујић, про-
фесор гимназије у Скопљу, чиновник исте групе и категорије, по службеној потреби;

за супленте са правима чиновника 9 групе I категорије: Властимир А. Ђурђић,
дипломирани студент философије и Десанка Вујатовићева, суплент гимназије у
Скопљу, чиновник исте групе и категорије, по службеној потреби;

за привремену учитељицу вештина са правима чиновника 4 групе III категорије
Софија Димитријевић, привремена учитељица вештина гимназије у Тетову, чиновник
исте групе и категорије, по службеној потреби;

у учишћелској школи у Суботици:

за професора са правима чиновника 8 групе I категорије Александар Милићевић, професор I мушке гимназије у Крагујевцу, чиновник исте групе и категорије, по службеној потреби;

за привремену предметну учитељицу са правима чиновника 5 групе II категорије Јелена Милићевић, апсолвирани студент философије;

у учишћелској школи на Цетињу:

за суплента са правима чиновника 9 групе I категорије Бранко Кебелић, суплент женске учитељске школе у Крагујевцу, чиновник исте групе и категорије, по службеној потреби.

Претписом Господина Министра Просвете постављени су:

Милосав Јовановић, учитељ у пензији, за учитеља у I групи II категорије у Крупњу, окр. подрински, — ОНБр. 49733 од 2-X-1924 године;

Станко Обрадовић, свршени ученик учитељске школе, за дневничара у Главнику, окр. косовски, — ОНБр. 52054 од 2-X-1924 године;

Драгиња Јовановић, свршена ученица учитељске школе, за учитељицу у 5 групи II категорије у Пардику, окр. крушевачки, — ОНБр. 48050 од 6-X-1924 године;

Видосава Говедаревићева, свршена ученица учитељске школе, за учитељицу у 5 групи II категорије у Туларима, окр. врањски, — ОНБр. 52542 од 6-X-1924 године;

Божица Чаушићева, свршена ученица учитељске школе, за учитељицу у 5 групи II категорије у Глишићу, окр. тиквешки, — ОНБр. 53046 од 5-X-1924 године;

Љубомир Вукадиновић, свршени ученик учитељске школе, за учитеља у 5 групи II категорије у Дубници, окр. косовски, — ОНБр. 24899 од 20-V-1924 године;

Јелена Јовановић, свршена ученица учитељске школе, за учитељицу у 5 групи II категорије у Стругову, окр. битолски, — ОНБр. 33675 од 6-X-1924 године;

Милица Челиковићева, свршена ученица учитељске школе, за учитељицу у 5 групи II категорије у Палчишту, окр. битолски, — ОНБр. 38683 од 7-X-1924 године;

Чедомир Милошевић, свршени ученик учитељске школе, за учитеља у 5 групи II категорије у Селачку, окр. тиквешки, — ОНБр. 53048 од 2-X-1924 године;

Настасија В. Ђорђевићка, учитељица у пензији, за учитељицу у I групи II категорије у Мајуру, окр. моравски, — ОНБр. 50227 од 6-X-1924 године;

Јелена Филиповићева, свршена ученица учитељске школе, за учитељицу у 5 групи II категорије у Магашу, окр. врањски, — ОНБр. 55303 од 14-X-1924 године;

Бахри Амет, пређашњи вршиоц учитељске дужности, за дневничара у Селцу, окр. тетовски, — ОНБр. 53382 од 9-X-1924 године;

Драгомир Ђировић, свршени ученик учитељске школе, за дневничара у Слатину, окр. звечански, — ОНБр. 51724 од 9-X-1924 године;

Марко Аштић, пређашњи вероучитељ за дневничара у Ст. Бару, окр. барски, — ОНБр. 17276 од 8-IX-1924 године;

Осман Шаћир Тараковић, пређашњи вероучитељ за дневничара у Пећи, окр. метохиски, — ОНБр. 53474 од 8-X-1924 године;

Ивањица Јовићевићева, свршена ученица девојачког института, за учитељицу у 4 групи III категорије у Гајићу, Барања, — ОНБр. 46912 од 14-X-1924 године;

Ангелина Петровачки, свршена ученица учитељске школе у 5 групи II категорије у Опову, Банат, — ОНБр. 41988 од 9-X-1924 године;

Хафис Исмаил, свршени ученик Апик-Медресе, за дневничара у Пећи, окр. метохиски, — ОНБр. 53173 од 8-X-1924 године;

Милош Јаковљевић, свршени ученик учитељске школе, за учитеља у 5 групи II категорије у Јунаку, окр. рашки, — ОНБр. 53147 од 8-X-1924 године;

Јелена Ослар, свршена ученица учитељске школе, за учитељицу у 4 групи III категорије у Бач. Тополи, Бачка, — ОНБр. 54028 од 9-X-1924 године;

Олга Бабилон, свршена ученица учитељске школе, за учитељицу у 5 групи II категорије у Слов. Арадцу, Банат, — ОНБр. 54027 од 9-X-1924 године;

Драгомир Накић, свршени ученик учитељске школе, за учитеља у 5 групи II категорије у Дабру, окр. тетовски, — ОНБр. 53501 од 9-X-1924 године;

Милорад Ђорђевић, свршени ученик IV разреда учитељске школе, за учитеља у 4 групи III категорије у Батушју, окр. тетовски, — ОНБр. 53441 од 9-X-1924 године;

Јелица Абдулићева, свршена ученица III разреда педагошког одељења, за учитељицу у 4 групи III категорије у Бајловцу, окр. кумановски, — ОНБр. 51958 од 8-X-1924 године;

Смаило Муловић, пређашњи вршиоц учитељске дужности, за дневничара у Плевљу, окр. плевљански, — ОНБр. 36761 од 1-X-1924 године;

Наталија Ђорђевић, свршена ученица учитељске школе, за учитељицу у 5 групи II категорије, у Цариброду окр. пиротски, — ОНБр. 37559 од 2-X-1924 године;

Ахмед Хасановић, свршени ученик Руждије, за дневничара у Фору, окр. тетовски, — ОНБр. 52574 од 7-X-1924 године;

Бранка Јелисијевићева, свршена ученица педагошког одељења, за учитељицу у 5 групи II категорије у Гор. Љубовићи, окр. подрински, — ОНБр. 36780 од 1-X-1924 године;

Марија Барковићева, свршена ученица педагошког одељења, за учитељицу у 5 групи II категорије у Крупњу, окр. подрински, — ОНБр. 44679 од 3-X-1924 године;

Димитрије Кургузов, пређашњи учитељ из Русије, за дневничара у Сопотанима, окр. рашки, — ОНБр. 20797 од 24-V-1924 године;

Олга Дитрих Рошу, свршена ученица учитељске школе, за учитељицу у 4 групи III категорије у Вршцу, Банат, — ОНБр. 40353 од 11-X-1924 године;

Персида Јелисавчићева, свршена ученица педагошког одељења, за учитељицу у 5 групи II категорије у Вел. Поповцу, окр. пожаревачки, — ОНБр. 38144 од 1-X-1924 године;

Риста Поповић, свршени ученик богословске учитељске школе, за дневничара у Граду, окр. брегалнички, — ОНБр. 50805 од 3-X-1924 године;

Рахамима Израел, пређашњи вероучитељ, за дневничара у Битољу, окр. битолски, — ОНБр. 37607 од 23-IX-1924 године;

Јосиф Битран, пређашњи вероучитељ, за дневничара у Битољу, окр. битолски, — ОНБр. 37607 од 23-IX-1924 године;

Исак Сахан, пређашњи вероучитељ, за дневничара у Битољу, окр. битолски, — ОНБр. 37607 од 23-IX-1924 године;

Захарије Шама, пређашњи вероучитељ, за дневничара у Битољу, окр. битолски, — ОНБр. 37607 од 23-IX-1924 године;

Радмила Ђ. Одавић, свршена ученица учитељске школе, за учитељицу у 5 групи II категорије у Селевцу, окр. смедеревски, — ОНБр. 49697 од 1-X-1924 године;

Босилка Ђ. Николићева, свршена ученица учитељске школе, за учитељицу у 5 групи II категорије у Врањеви, Банат, — ОНБр. 51553 од 1-X-1924 године;

Митар Гажевић, свршени ученик учитељске школе, за учитеља у 5 групи II категорије у Драгичи, окр. брегалнички, ОНБр. 50865 од 3-X-1924 године;

Милена Николићева, свршена ученица учитељске школе, за учитељицу у 5 групи II категорије у Ђурђеви, Бачка, — ОНБр. 51850 од 2-X-1924 године;

Милена Николићева, свршена ученица учитељске школе, за учитељицу у 5 групи II категорије у Тропоњи, окр. моравски, — ОНБр. 50090 од 9-X-1924 године;

Благота Кољеншић, свршени ученик педагошког одељења, за учитеља у 5 групи II категорије у Храпи, окр. битолски, — ОНБр. 55906 од 16-X-1924 године;

- Драгомир Дивнић, свршени ученик педагошког одељења, за учитеља у 5 групи II категорије у Брезици, окр. скопски, — ОНБр. 52466 од 14-X-1924 године;
- Бориш Бабовић, свршени ученик педагошког одељења, за учитеља у 5 групи II категорије у Главацима, окр. берански, — ОНБр. 54791 од 13-X-1924 године;
- Нури Шеј Кадри, пређашњи вероучитељ, за дневничара у Житињању, округ охридски, — ОНБр. 19201 од 11-X-1924 године;
- Мерима Селимовић, пређашњи вероучитељ, за дневничара у Косовској Митровици, окр. звечански, — ОНБр. 49630 од 10-X-1924 године;
- Сулејман Усеиновић, пређашњи вероучитељ, за дневничара у Требишту, окр. тетовски, — ОНБр. 19210 од 10-X-1924 године;
- Јозефина Дених, свршена ученица учитељске школе, за учитељицу у 5 групи II категорије у Ђурђин-Дулићу крај Суботице, Бачка, — ОНБр. 35834 од 17-X-1924 г.;
- Михаило Алетић, свршени ученик педагошког одељења, за учитеља у групи II категорије у Руданци, окр. никшићски, — ОНБр. 55805 од 16-X-1924 године;
- Ема Семрекова, свршена ученица учитељске школе, за учитељицу у 5 групи II категорије у Крушцици, Банат, — ОНБр. 46651 од 17-X-1924 године;
- Милена Б. Јовановићева, свршена ученица учитељске школе, за учитељицу у 5 групи II категорије у Калуцкову, окр. тиквешки, — ОНБр. 55937 од 15-X-1924 год.;
- Јован Пуц, свршени ученик учитељске школе, за учитеља у 5 групи II категорије у Катарини, Банат, — ОНБр. 55349 од 17-X-1924 године;
- Душан Петровић, свршени ученик педагошког одељења, за учитеља у 5 групи II категорије у Ботрошевцу, окр. врањски, — ОНБр. 52341 од 15-X-1924 године;
- Шиме Имбришић, свршени ученик II разреда учитељске школе, за учитеља 4 групе III категорије у Батању, окр. брегалнички, — ОНБр. 50508 од 14-X-1924 год.;
- Јелена Јевтићева, свршена ученица учитељске школе, за учитељицу у 5 групи II категорије у Кули, Бачка, — ОНБр. 43478 од 17-X-1924 године;
- Босилка М. Живковићева, свршена ученица учитељске школе, за учитељицу у 5 групи II категорије у Дубокој, окр. пожаревачки, ОНБр. 54482 од 13-X-1924 год.;
- Милица Манојловићева, свршена ученица учитељске школе, за учитељицу у 5 групи II категорије у Надрљан-салашу, Бачка, — ОНБр. 41183 од 17-X-1924 године;
- Екрем Абдула, пређашњи вероучитељ, за дневничара у Царевом Двору, окр. битолски, — ОНБр. 18320 од 10-X-1924 године;
- Вукосава Живковићева, свршена ученица учитељске школе, за учитељицу у 5 групи II категорије у Раденку, окр. пожаревачки, — ОНБр. 54418 од 13-X-1924 г.;
- Глигор Требјешанин, свршени ученик учитељске школе, за учитеља у 5 групи II категорије у Пишчу, окр. никшићски, — ОНБр. 53718 од 13-X-1924 године;
- Цветко Степановић, свршени ученик педагошког одељења, за учитеља у 5 групи II категорије у Готовуши, окр. косовски, — ОНБр. 54164 од 11-X-1924 године;
- Драгомир Стојановић, свршени ученик учитељске школе, за учитеља у 5 групи II категорије у Витомишту, окр. битолски, — ОНБр. 55313 од 16-X-1924 године;
- Даринка Јовановићева, свршена ученица учитељске школе, за учитељицу у 5 групи II категорије у Добри, окр. пожаревачки, — ОНБр. 40241 од 11-X-1924 године;
- Александар Наловић, свршени ученик педагошког одељења, за учитеља у 5 групи II категорије у Прострању, окр. битолски, — ОНБр. 49589 од 17-X-1924 год.;
- Живка Јанаковићева, свршена ученица учитељске школе, за учитељицу у 5 групи II категорије у Рошевици, окр. моравски, — ОНБр. 52781 од 15-X-1924 године;
- Хилда Грбиш, свршена ученица учитељске школе, за учитељицу у 4 групи III категорије у Руменки, Бачка, — ОНБр. 77181 од 17-X-1924 године;
- Ката Милосављевићева, свршена ученица учитељске школе, за учитељицу у 5 групи II категорије у Ковину, Банат, — ОНБр. 48094 од 17-X-1924 године;

Али Ибраимовић, пређашњи вероучитељ, за дневничара у Бараклији, окр. тик-вешки, — ОНБр. 39632 од 11-X-1924 године;

Ана Валешек, свршена ученица учитељске школе, за учитељицу у 5 групи II категорије у Тополи, Барања, — ОНБр. 52471 од 17-X-1924 године;

Јелена Нешковићева, свршена ученица учитељске школе, за учитељицу у 5 групи II категорије у Враћевшници, окр. руднички, — ОНБр. 52109 од 13-X-1924 године;

Војислав Пандуров, свршени ученик III разреда учитељске школе, за учитеља у 4 групи III категорије у Врелу, окр. косовски, — ОНБр. 54301 од 13-X-1924 год.;

Даница Рацкова, свршена ученица учитељске школе, за учитељицу у 5 групи II категорије у Бел. Блату, Банат, — ОНБр. 48093 од 17-X-1924 године;

ОДЛИКОВАЊА

Указом Њ. В. Краља од 7 октобра 1924 године одликовани су:

Орденом Свештога Саве III сћејена;

Љубомир Станојевић, члан Народног Позоришта у Београду;

Орденом Свештога Саве IV сћејена:

Стеван Колесников, сликар из Београда.

Указом Њ. В. Краља од 9 октобра 1924 године одликовани су:

Орденом Свештога Саве III сћејена:

Фр. Мешко Ксаверијо, словенски писац у Селцу код Словенградца, ради његових заслуга на просветном пољу;

Орденом Свештога Саве IV сћејена:

Фран Јеровшек, професор гимназије у пензији у Марибору;

Иван Кошан, професор гимназије у пензији у Марибору;

Емилијен Лилек, професор гимназије у пензији у Цељу;

Матеј Сухач, професор гимназије у пензији у Цељу.

Указом Њ. В. Краља од 14 октобра 1924 године одликован је:

Орденом Свештога Саве IV сћејена:

Д-р Франц Пернет, професор I гимназије у Љубљани.

Указом Њ. В. Краља од 15 октобра 1924 године одликован је:

Орденом Свештога Саве I сћејена:

Владимир Мажуранић, бивши председник Југословенске Академије Наука и Уметности у Загребу.

Указом Њ. В. Краља од 24 октобра 1923 године одликовани су:

Орденом Свештога Саве II сћејена:

Д-р Густав Јанечек, професор Универзитета у Загребу; и Д-р Јулије Домец, професор Универзитета у Загребу.

О НАУЧНОМ РАДУ ЈОВАНА ЦВИЈИЋА ¹⁾

У другој половини августа 1884 године видео је у Београду покојни Владимир Карић свршеног матуранта Јована Цвијића, који је био дошао од куће у Лозници ради уписа у Велику Школу, и у једној дугој шетњи с одушевљењем му говорио о научној вредности и значају Географије, и о новом добу које се тада оцртавало у њеном развоју. Покојни Карић, велики поклоник мисли и науке, успео је тада да студије свога омиљеног ђака из шабачке гимназије упути онако како је желео.

Радећи на Великој Школи, млади географ се почео бавити кршем, о коме је био добио дубоке утиске још у своме детињству у Јадру. Крш Источне Србије, преконошке пећине и Кучај, привлаче његову пажњу. Али га испитивања ових крајева наводе да своје студије у истом правцу и прошири, и да, путујући по динарском карсту и проучавајући светску литературу о томе предмету, изради у Бечу, у географској школи Албрехта Пенка, дело о карсту у опште, — „заставничко дело“, по речима енглеског научника Арџибалда Гикиа. Ово је дело донело нова и коначна решења за нека основна питања о карсту, и свога аутора учинило познатим у светској науци. Поставши у пролеће 1893 године професором Велике Школе и основавши Географски Институт, Г. Цвијић је наставио бавити се карстом Источне Србије, проучавајући њене пећине и подземне воде, њене изворе, тресаве и водопаде. И кад је затим почео се бавити другим научним питањима, професор Цвијић се у неколико махова враћао на карст. Тако је 1898 године проучавао карсна поља у западној Босни и Херцеговини, и изнео теорију о њихову постанку, а доцније је дао неколико прилога о карсту Западне и Источне Србије. Најновији, општи и синтетички рад о карсту расправља о еволуцији карсне хидрографије и, с тим у вези, о еволуцији карсних облика. Резултати ових радова постали су трајно добро опште науке, и као такви одавно унети у стране уни-

¹⁾ Говор држан 18 октобра 1924, на свечаној седници приређеној у част тридесетпетогодишњице научног рада Јована Цвијића.

верситетске уџбенике. У општу науку су из ових радова уведени и наши називи за поједине карсне облике. А под утицајем ових радова отпочели су неколики научни радници испитивати карст и у нашим крајевима, и у Европи, и у Азији, и у Аустралији, и у Америци.

Испитујући крш Источне Србије имао је професор Цвијић прилике да из далека посматра горостасну Рилу, белу и лети од многобројних снежаника. Али је значило право откриће када је, обишавши ову планину 1896 године, утврдио на њој трагове дилувиалних глечера. Тиме су први пут нађени остаци старих ледника на нашем полуострву у опште. После првог дана који је донео ове научне резултате, млади научник није од узбуђења склопио ока целе ноћи. Идуће, 1897 године, показао је професор Цвијић да је у дилувиуму било глечера на највишим планинама у Црној Гори, Херцеговини и Босни, на планинама преко којих су, вели берлински професор Албрехт Пенк, у неколико махова прошле „геолошки и географски школоване очи“, не приметивши трагове о којима је реч. И кад је доцније прешао на друга научна питања, професор Цвијић се у неколико махова враћао студији дилувиалне глациације. Најпре је то било 1902 и 1903 године, кад је изложио нове резултате о глациалној епоси нашег полуострва, и поредио балканску глациацију са алпијском и карпатском. Затим је 1908 године изнео нова проматрања о глациацији Риле, Јужних Карпата и Малоазијског Олимпа, 1913 године проучавао је глациацију Проклетије и околних планина, а 1920 године глациацију Триглава. Глациолошки радови професора Цвијића открили су глациацију Балканског Полуострва, и не само допунили опште знање о дилувиалној глациацији, већ га и обогатили новим погледима, нарочито оним који се тичу глациације карста. Али су ови радови подстакли и стране и наше научне раднике да испитују глациални феномен балкански.

Пошто је у лето 1898 године довршио испитивања карсних поља у западној Босни и Херцеговини, укрцао се професор Цвијић у пароброд да лаганом пловидбом упозна западну обалу Балканског Полуострва. У Медови и око Љеша посумњао је да је цела западна страна нашег полуострва испуњена планинама једне исте планинске системе. Студије које је отпочео у овом правцу довеле су до тога да су на западу нашег полуострва издвојене две планинске системе, динарска и пиндска, и утврђен тектонски суток између њих. Овим су исправљени погледи чувеног бечког геотектоничара Едварда Сиса. Али млади професор није имао мира док није прегледао грађу и постанак и осталих планина нашег полуострва. Тако је издвајањем балканског система од карпатског и по други пут исправио Сисова мњења, у науци до тада усвојена. Затим је проучио орогенске процесе у родопској маси, најстаријем копну нашег полуострва, и испитао односе између ове старе масе и млађих планинских система које су се око ње образовале. Резултат

ових детаљних студија била је и расправа о структури и подели планина Балканског Полуострва, као и расправа о облику нашег полуострва.

У лето 1898 године приспео је професор Цвијић у Солун, с планом да географски и геолошки испита Македонију и Стару Србију. Ради извођења овог плана он је путовао по поменутиим областима у неколико махова, све до 1910 године, додирујући при томе и области на Западу, Епир и Тесалију, и области на Истоку, Јужну Бугарску, Тракију и Малу Азију. Плод тих путовања био је да је професор Цвијић утврдио основе за географију и геологију Македоније и Старе Србије. Он је проучио састав, старост и грађу земљишта ових области; новију геолошку историју, у којој је земљиште добило свој данашњи изглед, као и силе које су споља утицале на стварање овог изгледа; хидрографију, а нарочито језера, са обликом њихових басена, са њиховом температуром и кретањима воде, и са колебањима њихова нивоа; комуникације, економске прилике и насеља; различне народе, нарочито асимилације између њих, задржавши се специјално на нашем елементу и проучавајући његову свест, осећање и име. Али испитујући велика језера на нашем југу констатовао је професор Цвијић да је њихов ниво у скорој геолошкој прошлости лежао знатно више но данас, и да су чак неке котлине, данас једино са рекама, биле испуњене дубоким језерима. Затим су се отоке ових језера усекле и језерска вода је отекла у Јегејско Море; међутим су се и притоке језерске усекле, и тако рашчланиле планинско земљиште које је раздвајало језера и котлине. После ових резултата показао је професор Цвијић на јужном ободу пространог панонског басена трагове високог стања воде, које је у овом басену постојало у недавној геолошкој прошлости. Тако је констатовао да заравни које се у Шумадији степеничасто спуштају силазећи са југа на север, нису ништа друго до обалске терасе старог Панонског Језера. Ове су терасе утврђене и око Карловца и Загреба, а чешки испитивачи налазе их сада у Моравској. Те терасе, са одсецима који их растављају, знак су поступног сплашњавања нивоа старог Панонског Језера, које је отекло Ђердапом. Али су услед сплашњавања језера и језерске терасе просечене рекама, као што је и копно на југу које је било ван језера, рашчлањено долинама и било изложено дејству речне ерозије. Ове студије, започете у Македонији, а настављене у Шумадији, довеле су професора Цвијића до оригиналног схватања Геоморфологије: у једној области он прво прати спуштање обалских линија, језерских или маринских, и с њима доводи у везу фазе у ерозионом раду река. Кад се има на уму у којим ће се све пространим областима ови погледи моћи применити, јасно је колики ће бити њихов значај за Геоморфологију.

Поред овог рада на геоморфолошким питањима, обраћао је професор Цвијић још од почетка својих студија велику пажњу и антро-

погеографским проблемима: један од првих радова о карсту, рад о Кучају, завршује се проматрањима о антропогеографским приликама. 1896 године, издавањем упутстава за проучавање села у Србији и осталим српским земљама, поставио је професор Цвијић антропогеографско испитивање наших земаља на врло широке основе. Одмах затим, 1898 године, издана су таква упутства, с једне стране за Босну и Херцеговину, а с друге за Стару Србију и Македонију, — упутства прилагођена специалним приликама својих области. Правац којим је професор Цвијић водио ова испитивања огледа се најбоље у томе што су 1911 године изашла упутства за испитивање насеља и психичких особина, а 1922 упутства за испитивање порекла становништва и психичких особина.

У два основна дела, у *Антропогеографским проблемима Балканског Полуострва*, и у француском делу *La Péninsule Balkanique, Géographie Humaine* (чија је прва половина изишла и на српском), изложио је професор Цвијић своја искуства, резултате и погледе о антропогеографским питањима. У њима су тако проучене основне и најзначајније особине нашег народа и наше земље да је друго наведено дело названо „откриће наше домовине“. Доиста се у поменутим делима откривају цели нови видици, дотле и неслућени. У њима се испитују утицаји и географске средине и друштвени у опште на материјалну и духовну културу, и даље показују различни изгледи културе у појединим областима. Изневши најбитније одлике физичке, географске средине, професор Цвијић излаже социјалне чиниоце који су од антропогеографског значаја. То су најпре различни културни утицаји, који су споља деловали на наше полуострво и у своме деловању били потпомагани или спречавани конфигурацијом земљишта. На друго место долазе главни историјски догађаји, који такође показују јаку зависност од земљишта. Али најглавнији социјални утицаји јесу метанастаназичка кретања — сеобе које су се вршиле у балканском становништву за време турске владавине. Утврђене су поједине струје којима се становништво кретало, и издвојене области из којих се становништво исељавало, као и области у које се становништво досељавало. Проучени су узроци ових сеоба, с једне стране историјски, верски и психолошки, а с друге економски и географски. И најзад су изведене последице ових сеоба: расправљано је о прилагођавању досељеника новој географској средини, о прилагођавању друштвеном и етничком, о асимиловању ранијег становништва, о стварању нових група и типова народних, итд. Као резултат и географске средине и ових друштвених утицаја даље се испитују врсте привредног живота, положаји и типови градова и села, и типови кућа. Али професор Цвијић географском средином и поменутим друштвеним утицајима, специјално миграцијама, не објашњава само типове оних објеката који чине материјалну културу.

Он иде и даље, уводећи у Географију и психичко: на духовним особинама које показује становништво појединих области, он изналази утицаје и географске и економске и социалне. Он „присваја Географији област која изгледа да је досада била област романсиера“ — вели француски географ Жил Сион. Овим методама професор Цвијић, истичући најпре етничко јединство Јужних Словена, издваја међу њима четири главна психичка типа: динарски, централни балкански, источни балкански и панонски. У сваком од ових типова разликују се даље психички варијетети. „Оно што Г. Цвијић није рекао“, вели поменути Жил Сион, „то је да овај посао претпоставља изузетан дар. Уз најпотпунију тачност, и уз страх од оног *гошова*, као и од *а ђриори*, треба да иде дух који осећа *финоћу* у стварима тако суптилним као што су психолошко проматрање и смисао за ниансе. Треба много година, скоро цео живот проведени у земљи, да се разазнају најглавније и најинтимније црте у духу и срцу народних маса. Ако се хоће да процени интензитет различних утицаја, треба бити способан за анализе и природних и социалних погодаба, познавати економско стање, као и етнографију и историју. Јужни Словени су имали срећу да се овакав програм за њих изврши.“

Сем чисто научног, антропогеографски радови професора Цвијића имали су и велики национално-политички значај. Његово дубоко познавање свих делова нашег народа, као и наших суседа, дало му је могућности да у свима великим догађајима што смо их преживели последњих двеју деценија, учествује активно, тумачећи и објашњавајући покрете који су се јављали. Тако је професор Цвијић био историчар свих оних потреса из којих је никла наша данашња држава. Он је стварно и објективно представио македонско питање приликом македонских немира који су настали после 1903 године; 1908 године, за време анексије Босне и Херцеговине, он је изложио узроке антагонизму између Србије и Аустро-Угарске, узроке који ће неколико година доцније бити непосредним поводом велике светске катастрофе; он је образложио потребе нашег народа 1912 године за време Балканског Рата; а нарочито и највише у Светском Рату он је износио научне аргументе о етничком јединству Срба, Хрвата и Словенаца, и бранио њихове најјаче угрожене области. Радећи на овим питањима, професор Цвијић је тражио само истину, показујући тиме да прави научници представљају савест свога народа.

БОРИВОЈЕ Ж. МИЛОЈЕВИЋ

ПСИХОЛОГИЈА, ПЕДАГОГИКА И УЧИТЕЉИ¹⁾

Мислим да никада још у нашој психолошко-педагошкој књижевности није написано ни преведено дело које би било боље, истинитије, искреније и дубље од ових Џемсових *Психолошких поука учишћелима*. Оно је написано једном златном искреношћу; без позе, оно се може не свидети само онима који су свикли да оперишу празним појмовима и мистификацијама и који су врло далеко од стварног осећања за живот и рад у животу. Оно је врло далеко од тога да буде само интелектуална конструкција, написана велеучено, али и неразумно и неразумљиво; оно је низ поука из психологије које не претендују на то да буду научни систем, али које погађају својом јасноћом, тачношћу и применљивошћу једну праву потребу. Ништа није тако погодно да разбије рђаве илузије о психологији и педагогици као ове истините речи једног дубоког психолога. Човек који их је писао има широко и солидно природњачко и медицинско знање којим је зашао у психологију; даље, он је ушао у филозофију да њеној историји остави једно велико име и буде оснивач једне оријентације духа око које се данас обрћу сви актуелни проблеми филозофије. Оригинални творац прагматизма у теорији сазнања, Џемс је мислилац, најбољи кога је дала Америка, један од оно мало правих твораца у филозофији светској. Продубљени и зналачки психолог, Џемс је у тој науци дао своје *Принципе психологије*, једно од најврснијих психолошких дела. Кад таква личност даје своје судове о психологији као основици васпитне теорије и праксе, прожете једним лепим и искреним хуманизмом, онда се може бити уверен да ће се стећи начела чија примена може само донети добре плодове у пракси. Џемсов оригинални, свежи и продирни дух уноси светлост и гениалну простоту у питања односа психологије и васпитања, питања која нису толико сложена по себи, али у која је пометену сложеност унео несрећни интелектуалистички нагон који од јасних ствари прави замршене, уносећи уображене проблеме онде где владају прости и јасни изражаји људскога духа. Понављам да се дело неће и не може свидети онима који су беспомоћно уплетени у високе теорије и комплексе празних појмова, и којима је „педагошка наука“ згодно земљиште за празнословна вежбања. Ако неко има несрећну мисао да је психологија једна свршена „наука“, да постоји некаква „нова“ психологија, и има заблуду о егзактној психологији као науци, њему Џемсове јасне и дубоке мисли неће изгледати ни добре ни тачне, ни адекватне предмету о коме он говори. Али су зато Џемсове поуке од неоцењиве користи онима који жуде за животном вредношћу и желе људске поуке о људским стварима.

¹⁾ *Психолошке поуке учишћелима*, од В. Џемса, превод М. Ванлића.

У првој глави свог дела, Џемс је дао неколико идеја чија се плодност не може довољно нагласити. Он говори о психологији и васпитању и додирује два питања од првокласне важности и најдубљег интереса за проблем васпитне вештине. Једно је однос науке према пракси, а друго је однос конкретног етичког позива једног учитеља и позива теоретског психолога-посматрача. Неће свако хтети да вам каже просту и чисту истину о тим односима као што то чини велики психолог и филозоф. Неће хтети свако да скине, највероватније из сујете и страха, нимбус тајанственог и неразумљивог „научног“ става који заузима према нама смртнима на један високо-учени начин. Изгледа да је већини лажних мислилаца неодољива потреба да се увију у нејасност и да, без потребе, компликују проблеме и зидају куле од карата које ће оборити први свежи дах истине. Џемс вели просто: „Психологија је наука, а васпитање вештина; а науке не стварају, саме собом, ниједну вештину. Једино је *проналазачки дух*, као посредник, а употребом своје оригиналности, у стању да изврши такву примену науке“. И даље: „Познавање психологије није у ствари никакво јемство да смо добри васпитачи. Да бисмо постигли овај циљ, морамо имати још и *дара, шакша*, као и *духа*, који ће нам рећи шта треба ученицима казати, а шта треба радити, кад су они већ ту пред нама. Таква способност да се с учеником правилно поступа, такво разумевање правога стања ствари, јесте нешто у чему нам психологија најмање може помоћи, а то је и почетак и крај сваке васпитне вештине“. И још: „Не педагошка психологија... већ *прозрећи* и *запазити* овде су нам једини помагачи“. Хтео бих да о овим простим речима добро промисле они који васпитавају учитеље. Интуитивно познавање ученика корисно је допуњено аналитичким познавањем духовног механизма ученикова; али је оно прво неопходни услов за добро васпитање. Из психологије, која и сама није још сигурна наука о законима духа, не могу се изводити „одређени програми, схеме или наставни методи“. У примени начела психологије коју смо проучили такву какву имамо, имамо да рачунамо са једном неизрачунљивом количином, а то је душа оног ученика који је пред нама. Тај стварно ирационални елемент игра највећу улогу у васпитној вештини; како га онда савладати рационалним знањима? Имати интуиције, прозрети, запазити, имати, једном речи, *васишиног шакша*, ето најбољег начина. А који се такт, као такав, ма на ком пољу практичне делатности, може „изучити“? И како? Што значи да је вежбаоница, под вођством тактичног и искусног радника, право место за образовање учитеља; и корисније но психолошко-педагошка лабораторија. Одиста, кад би психологија била наука о утврђеном поретку душевних стања и о поузданим законима развоја душе, примена такве науке била би врло проста, као примена какве математичке формуле по којој, врло простом заменом, можемо раз-

решити специални задатак који спада у одређену групу и баш под ту формулу. Али је психологија далеко од таквог стања ствари; она је само „нада на једну науку“; и она, најзад, има посла са врло променљивим и врло различитим индивидуалним психичким стањима која варирају од случаја до случаја. А чим имамо посла са душом ученика, чија стања варирају тако, онда, као и у свима сличним случајевима, имамо посла са тактом: гипком интуитивном способношћу духа који има да се креће за током ученикова психизма. Џемс, врло сликовито, упоређује примену педагошке психологије на васпитну вештину са применом стратегијских теорија на ратну вештину. А стратегу треба за вежбу бојно поље; учитељу вежба на ученику, а не лабораторија где се одгајају „чисте културе бацила“. Испред нас се врло хитро уклања и скрива ученикова душа, вели Џемс; истом хитрином мора летети интуиција васпитача. Ваља одбацити идеје о једној психологији као „новој науци“. Психолог тако великог искуства као Џемс вели вам ово: „Постоји само стара психологија... са нешто мало физиологије мозга и чула, са теоријом еволуције и нешто утанчаних појединости, добивених самопосматрањем“. И даље: „У ствари једино су основни појмови психологије од вредности за учитеље, а они су, сем теорије еволуције, сви врло стари“. Па онда: „Најопштији састојци и радње духа су управо они делови психологије који су учитељу најкориснији... те следује да количина знања из те науке... не мора бити велика“. Несумњиво је та количина знања потребна, о томе се Џемс не вара. Али је тешки апарат „научне“ психологије, у колико она јесте и може бити наука, некористан за учитеља. Тежак је терет натоварен на леђа учитеља, вели Џемс, набацивањем на њих *проучавања* деце.

Ту долазимо на други однос о коме смо горе говорили. Није ни најмање потребно да учитељ буде и дужношћу обавезани посматрач и статистичар дечјег духа. Џемс се, с правом, прибојава такве дужности за учитеље. Он наводи Минстерберга: „Учитељево поступање према деци је конкретно и етичко, те зато несумњиво противно поступању психолога-посматрача, које је апстрактно и аналитичко“. Могу да се споје оба поступка у неком; али се она, у огромној већини случајева, потиру узајамно. Но „систематска мистификација“, како је Џемс згодно назива, несрећна страст да се мешају и компликују односи, доноси собом читаву пропаганду за статистике и експерименте у психологији. Колико је парола „експериментисања“ рђав вођа, види се и по томе што је Вунт, несумњиво један од оснивача експерименталне психологије, морао најзад да устане против оних својих ученика који су отишли далеко у једностраној примени експеримента, те „хтедоше бити експерименталнији од самог оснивача психолошке експерименталности“. Статистички методи и тако своји и оригинални

променљиви психизми не могу имати заједничке мере. Те непоуздане екскурсије психолошке у друге области и друге методе не доносе ничег позитивног и ничег животног и динамичког. Тако су празнословљења о научној, новој, експерименталној и статистичкој психологији само рђаве мистификације које могу „стварати рђаву савест у многој заиста невиној педагошкој души“, како Џемс изврсно говори. Има друга једна лабораторија која је учитељу потребна: живо и искрено вежбање са децом; „умети их заинтересовати за оно чему их учите, тако да им све остале предмете истерате из главе; затим, изнети им свој предмет тако живо да га се сећају до краја свог живота; и, најзад, прожети их незаситљивом радозналешћу да знају и оно што ће доћи тек после тог предмета“. Стварно искуство увек више вреди но психолошке дедукције. Најзад, теоријске психолошке дедукције могу бити врло разноврсне и постојати једна поред друге; док практичан случај са којим имамо посла увек даје једну тачну солуцију.

Све даље главе Џемсова дела развијају основне психолошке истине, просто и јасно, и одмерено онолико колико одиста треба васпитачима дече. Он развија дечју душу, душу у опште, и ствара слике „малих, осетљивих, импулсивних, асоцијативних и реактивних организама, делом слободних делом створених својом судбином“, тражећи од учитеља да их сматрају као fine мале справе које треба да заволе и воде добру. Дајући масу практичних и драгоцених развијања идеја и упутстава, Џемс проводи читаоце кроз једну живу и животну психологију; наводити их значило би преписати књигу. Треба је читати и памтити речи великог учитеља. Када се дело проучи, види се колика је неизмерна и специфична разлика тога дела и оних учених педагошких психологија које развијају велике појмовне архитектуре пред којима читалац остаје збуњен, пометен и непоучен на крају крајева. У тим делима лажне мудрости налазиће млади људи, жељни стварне поуке, врло много речи, али само речи. А речима се може изванредно вешто саградити читав систем, али који, измерен на животу, не даје ништа. Може наћи у њима млади учитељ речи које су мистификације, и онда он постаје склон да верује да она (та реч) садржи скривену важну „тајну“. А такве мистификације садрже само фразе без садржајне животне вредности. Мислећи да налази талисмане, човек ће наћи само на лажно злато, и остати жедан, јер није добио воде са врела, но само хемијске формуле.

Отуда је ова књига погодна да буде најбољи требник учитељу. Додајте томе да је књигу Г. Ванлић превео врло лепо и врло течно.

ВЛАДИМИР ВУЈИЋ

ЕТИЧКИ ПРИНЦИПИ ФИЛОЗОФА ЕПИКТЕТА

Од колевке па до гроба, у свима својим поступцима, човек има једну тежњу која га стално прати и никад не оставља: тежњу за срећом, за блаженством. Од првог момента буђења његове свести па док се она потпуно не угаси, цело човечје биће прожима једно основно осећање: осећање среће. Може се са филозофског гледишта овог ма шта приговарати, може се ово ма колико негирати: једно је извесно, да човек, ма шта радио, смејао се или плакао, озбиљан био или неозбиљан, песимиста или оптимиста, дубоко религиозан или безбожник, он увек хоће да је на свој начин срећан. У томе је кључ целокупног његовог, како индивидуалног тако и социалног рада и живота; свих институција: цркве, школе, државе и целог политичког и друштвеног уређења. „Ничег нема“, вели један филозоф, „у чему су људи толико једнодушни као у бризи за срећом“. Срећа је *ultima ratio* све наше егзистенције.

Интересантно да ниједном другом Бојјем створењу није та стална тежња за срећом толико својствена као баш човеку. Само се човек на земљи стално мучи и пати, само је он у непрестаној бризи да себе и своје усрећи. Уморан и забринут леже он увече у своју постелу; у сну сања о новцу и о својој срећи, а изјутра, када се пробуди, прегне новом снагом да себи срећу осигура. Тако то бива до гроба. Па поред све те бриге, пада он често без своје воље, — гоњен ваљда неким ирационалним силама — у сиромаштво, у болести, у материалне и моралне несреће, у смрт, итд. Једном речи, и поред толике бриге овде на земљи,

Нико срећан и нико довољан,
Нико миран и нико спокојан.

Но човек ипак не губи вере у своју срећу. Ма колико се он сматрао несрећним, срећа је његова органска потреба. Она му је исто тако потребна као и јело и дисање. Ми можемо имати и рђаве хране, можемо удисавати и рђав ваздух; ипак, *vivere necesse est*, живети се мора; а онај инстинкт који нас животу води, то је инстинкт среће и блаженства.

Па шта је, у чему је та срећа човечја? — Одговора на ово питање има веома много и веома различитих. Други појам о срећи има онај филозоф, испосник или аскет, који овај живот и његове пролазне радости одбацује или презире; а други опет онај који ове хвали и њима се необуздано предаје. Срећа детета је у безазленој игри; срећа младића ваљда у идеалима, севдању или чак у сладострасним загрљајима; срећа мужевности можда у физичкој снази, умној способности, можда у тражењу истине, итд.; срећа старости у успоменама добро и корисно

проведеног живота, у религиозној утеси, или, ако хоћете, и у очајању због лудо протраћених година. Речју: срећа, та заједничка тежња свих људи и народа, може имати све могуће облике, исто као и простор према разноврсним облицима тела, и може имати безброј објеката, те ако сад треба одговорити на питање: шта је, у чему је она, мора човек доћи у недоумицу. Срећа се пре осетити може или на самом себи или посматрајући друге људе, али дефинисати не. Код овога смо питања у сличном положају као оно блажени Августин. „Ако би ме ко запитао“, рече он једном, „шта је време, не би знао одговорити. Али знам сасвим тачно све док ме не запитају“.

Но и ако не можемо дати тачну дефиницију среће, ипак је можемо бар описати. Пре свега, срећа је у правом смислу те речи веома пролазна и врло краткога века. Може неко моментано и осетити срећу, а да није срећан. Таква моментана и пролазна пријатна расположења називамо радошћу. Има, после, пријатних душевних расположења која се јављају као последица извесних доживљаја, и која су већ трајнија: то су моменти среће у обичном смислу те речи. Али ако срећа у нашем духу ухвати стална корена, то је стање блаженства. То стање обезбеђује нам неку унутрашњу хармонију и душевни мир. Оно се тешко стиче, али исто тако тешко и уништи и губи. То је права срећа човечја. Такву срећу имао је у виду још Аристотело када је на једном месту рекао: „Срећа је функција душе као и врлина“; њу су имали у виду и сви религиозни реформатори, као и сви филозофи до најновијег доба. Но тиме смо уједно указали и на једну другу особину праве среће човечје, на име: на њену тесну везу са унутрашњим, правим, најинтимнијим духом човека, са његовом правом личношћу. Ту је мисао класично изразио Гете у оним познатим стиховима:

Volk und Knecht und Überwinder,
Sie gestehen zu jeder Zeit:
Höchstes Glück der Erdenkinder
Sei nur die Persönlichkeit.
Jedes Leben sei zu führen,
Wenn man sich nicht selbst vermisst;
Alles könne man verlieren,
Wenn man bliebe was man ist.

Срећа човечја није дакле ни у каквом спољашњем благу: богатству, положају, новцу, слави, итд., чему људи дају ноћу теже, већ у слободној личности, коју треба по сваку цену сачувати. И збиља, можемо слободно рећи да је тежиште целокупне наше просвете и културе базирано на осигурању такве среће човечје. Цела професионална педагогија: школство од најнижег степена до највишег, црква, као религиозна институција, држава, као културни фактор, тежи упознавању, дизању и снажењу тог унутрашњег правога човека, стварању и челичењу свесне и срећне социалне личности.

Да се до овога заједничког циља долази различитим путевима и методима, то се по себи разуме. Професионална педагогија сама по себи није довољна. Њу допуњује, пошто је она дала већ извесна подстрека и упутства, тек доцније у зрелије доба, под утицајем многих других васпитних фактора: цркве, државе, итд., самообразовање или тзв. школа живота. Па и ту су два пута, рекли бисмо, којима се један и исти циљ постизава: један је пут стоицизма, а други хришћанства.

И стоицизам, као филозофски правац, а и хришћанство, поникли су из истих оних прилика и неприлика у којима се људи свагда, па дакле и данас, налазе. И у њихових твораца беше истих оних потреба за живот (јело, пиће, стан, одело итд.) као и у нас. „Илија“, вели св. Писмо, „беше човек као и ми“. Али је и стоицизам и хришћанство створила потреба људска за нечим вишим и идеалнијим него што је свакидашња брига за насушни хлеб, брига, како то Христос каже, шта ћемо јести и пити и у шта ћемо се обући. И један и други правац тежи да учини људе срећнима и „блаженима“, само се у методу разликују у толико што стоицизам нема у себи ничег натприродног (што му је, узгред буди речено, добра, али, видећемо, и слаба страна), а хришћанство има; што стоицизам не захтева никакве вере у Бога, премда је и не искључује, а хришћанство полази од вере; и што стоицизам на место Бога ставља веру у здрав човеков разум и његову вољу, чије неограничење моћи претпоставља он у свакоме човеку.

Начела стоицизма, и ако су без сумње од силнога васпитнога утицаја, на жалост, нити су довољно заступљена у нашем школству, нити су тачно позната нашој широј интелегентнијој јавности, а о народним масама да и не спомињемо; док су главни принципи хришћанства заступљени у професионалној педагогији, а и у друштву, захваљујући цркви као уређеној организацији. Стога ћемо се овде ограничити на упознавање стоичких начела живота, упоређујући их тек овде-онде са начелима хришћанства.

Најтипичнији и најкласичнији представних стоицизма у целоме староме веку, бар у овом питању, је филозоф Епиктет, бивши роб некога суровога Епафродитоса; а поред овога роба узгред само спомињемо и једнога човека са највишега врха тадашњег друштва, цара Марка Аврелија. До душе, Епиктет није оставио за собом никаква писана споменика, док су у наборима хаљина Марка Аврелија нашли неке сенденције написане без икакве системе и за сопствену употребу, али његов ученик и најбољи пријатељ Аријан (95 + 180) изложио је његово етичко учење систематски у малој једној књижици 'Εὐχερίδιον 'Επικτήτου, што је до душе само један компендијум, али потпуно сачуван и јединствено драгоцен споменик целог старог века у овом раду.

Пре но што бисмо прешли на излагање тих лепих етичких принципа у српскоме преводу, који се на много места приближују високом

моралном учењу хришћанства, ваља нам се укратко осврнути и на живот самога Епиктета. О томе имамо данас веома мало података, али оно што знамо доказује да је он био не само уман теоретичар, већ човек који је строго и консеквентно по својим теоријама живео и радио. Беше то, што би рекао наш Мажуранић, „добар пастијер: што говори ином, и сам својим потврђује чином“. — Рођен око половине првога века после Христа у Фригији, у сиромашној породици, постаде убрзо робом Неронова гардисте Епафродита, који га је често грозно злостављао. Изложен суровости овога човека, изгубио је једну ногу још у младости, те је тако целог века шантао. Али је он свој крст стоички подносио, тако да је изазвао дивљење и поштовање свога господара, те га је овај после и ослободио. Као слободан човек живео је у Риму предавајући филозофију, али остајући и даље веран својим идеалима: одрицању спољашњег земаљског блага. И ако женомрзац, ипак се оженио, али под старост, и то зато да би дете једнога свога пријатеља могао што боље потпомагати и васпитати. Године 94, када је лакоумни и славољубиви Домицијан заповедио да сви филозофи морају напустити Рим и Италију, оде Епиктет у Никопол у Епир, где је такође живео од предавања филозофије. Ту се упознао са Аријаном, који му је живот описао и учење забележио. Последњи дани његова живота су нам прилично непознати. Може бити да се после смрти Домицијанове још враћао у Рим, али може бити да је у Епиру и умро у дубокој старости за време Марка Аврелија. Остала је иза њега једна столица, једна светиљка и једно сандуче, што је — како веле — за прилично скупе паре купио један богаташ (за неких 3000 драхми), којему можда никад ни на памет није пало да честита филозофа за живота помаже и од глади спасава.

А сада чујмо у чему је срећа човека и како се до ње долази по мишљењу тога племенитог филозофа, кога је зла судбина у животу тако немилостиво гонила и стално пратила.

* * *

с. 1. Неке су ствари у нашој власти, неке пак нису. У нашој су власти: мишљење, тежња, жеља, зазор, и једном речи све оно што је продукт наше воље. Нису у нашој власти: тело, имање, част, звање, и једном речи све што нису наша дела. Оно што је у нашој власти је по својој природи слободно, не може се ускратити, спречити; што пак није у нашој власти, то је слабо, ропско, може се ускратити, туђе¹⁾. Зато се узми на ум: можеш наићи на препреке, јадиковати, узнемирити се; шта више, можеш оптужити и богове и људе, ако оно

¹⁾ У овоме је суштина целе стоичке филозофије, као оно што у хришћанству виси цео закон и пророци о двема највишим заповестима: Љуби Бога и ближњег свога.

што је по природи одређено да служи сматраш за слободно, и што је туђе за своје. Држиш ли пак само оно што је збиља твоје за своје, а сматраш ли туђе, како јесте, за туђе, никад те нико неће ни присиљавати ни спречавати; никад се ни на кога нећеш тужити, нити кога грдити, нити шта против своје воље радити; нико ти неће нашкодити, непријатеља никаквог нећеш имати,¹⁾ ништа штетно по тебе не може ти се догодити. — Ако ћеш дакле пазити на овако важне ствари, сети се да их мораш осредњом озбиљношћу не само ухватити, него много што-шта сасвим напустити, по нешто пак привремено занемарити.²⁾ Ако пак ти и оним стварима тежиш³⁾ и хоћеш да си и на високом положају и да се богатиш, то ћеш свакако ова добра у толико мање привредити, јер си ти и за првима жудео, али ћеш на сваки начин промашити оно од куд једино потиче срећа и слобода.⁴⁾ — Труди се, дакле, да свакој злој мисли отворено добаши: „Ти си уображење, а не нека реална појава“. Истражи и испитај, дакле, по свима правилима које имаш, нарочито по првом, да ли оно припада стварима које су у нашој власти, или које нису у нашој власти. Те ако је ствар изван наше власти, имај при руци зато: „Ништа ме се не тиче“.

с. 2. Сети се онога: да чежња обећава достижење онога чему тежимо, а зазор обећава да неће пасти под оно чега се плаши, и да је онај кога тежња вара несрећан, но двапут је несрећнији онај који падне у оно од чега зазире. — Ако се ти клониш само од онога што је противно стварима које су по природи у твојој власти, ништа ти се неће догодити што си ти избегавао. Зазиреш ли пак од болести или од смрти или од сиромаштва, бићеш двапут несрећнији. Немој дозволити дакле себи никакав зазор ни од чега што није у нашој власти и трчи за оним што је у нашој власти. — Од чежње се уздржавај свакако у свима приликама. Јер ако желиш нешто што није у

¹⁾ Непријатеље са гледишта стоицизма може имати само нефилозоф, лаик, и то је он сам себи, али филозоф не. Па и са гледишта религије, бар хришћанске, не постоје непријатељи. И тамо постоји једна тешка заповест, која их изједначаје са свима, па и са добротворима: „Љубите и непријатеље ваше, благосиљајте оне који вас куну...“ итд. (Мат. 5, 43.) У опште узевши, непријатељи су за човека готово увек веома корисни, а често и веома потребни. Плутарх је забележио негде једну наводно Диогену изреку: „Коме је потребно спасење, мора тражити или једног искреног пријатеља, или каквог жестоког непријатеља“.

²⁾ Иста мисао налази се и у хришћанству: „Нико не може двома господарима служити“.

³⁾ Да би се права срећа достигла, потребна је извесна тежња, жеља, известан ентузијазам; што би се богословски рекло: вера. Као што видимо, ни стоичка филозофија није у овом погледу потпуно чиста.

⁴⁾ Права срећа човечја нема дакле ничег заједничког са материјалном личношћу човека како у стоицизму тако и у хришћанству. То је онај узани пут који води у царство небеско и који многим људима изгледа потпуна глупост.

нашој власти, бићеш безуветно несрећан; о ономе, пак, што је у нашој власти, а чему је лепо тежити, још не знаш ништа¹.) Код сваке тежње и зазора поступај (тј. тежи и зазири) благо, но ипак скромно и слободно.

с. 3. Код свих радосних или корисних или теби милих ствари не заборави да се известиш каква је, и почни од најситнијих. Када видиш крчаг, реци да видиш крчаг; јер се нећеш бунити ако се разбије. Ако своје дете загрлиш или жену, реци да си пољубио човека, јер кад умре нећеш се осећати остављеним.

с. 4. Ако хоћеш да отпочнеш какав посао, промисли у себи какве је врсте посао. Ако одлазиш на купање, размисли у себи шта се може десити у купању, представи оне који излазе на поље, који се тискају унутра, који се грде, који краду. И тако ћеш посао са већом сигурношћу предузети, ако већ унапред речеш да „хоћу да се купам и да своју разумну одлуку сачувам“. — Тако ради код сваког посла. Јер ћеш тако, ако ти се при купању и деси каква сметња, имати у приправности мисао: „Хтедох не само то (тј. купање), него и да сачувам своју разумну одлуку. Нећу је пак сачувати ако се будем љутио на оно што се догађа“.²)

с. 5. Узнемирују људе, не (сама) дела, већ и мишљења о делима. Тако смрт није ништа страшно (иначе би она и Сократу таква изгледала), него је мисао о смрти да је она страшна, оно што је ужасно. Када нам је дакле нешто на путу или нам смета или нас узнемирује, не оптужујмо никога већ сами себе, наша мишљења о томе. Због својих дела друге окривљавати је посао неваспитаног, себе самога је посао почетника; а нити себе нити друге, образованог човека.

с. 6. Не буди горд ни на какву предност што није твоја властита. Ако би какав коњ у гордом самопоуздању рекао: „Леп сам“, то би још било подношљиво. Али ако ти речеш: Ја имам лепог коња, знај да се ти гордиш због предности коња. Шта је дакле твоје? начин мишљења. С правом моћи ћеш тек тада бити горд, ако по томе правилно радиш, јер си тек тада горд на једно својство које је твоје.³)

¹) Тј. као почетник у мудрости. Права мисао овога става лежи управо у томе да човек у почетку свога поправљања по могућству ослободи своју вољу од сваког спољашњег утицаја, и стави је у службу нечег несумњиво доброг. Та иста мисао изражена је и у хришћанству веома zgodно оним Христовим речима: „Оче мој, ако је могуће да ме мимоиђе чаша ова; али опет не како ја хоћу, него како ти“ (Мат. 26, 39, Лука 22, 42), или у Молитви Господњој... „нека буде воља Твоја“.

²) Ово би правило данас могли употребљавати нарочито у политичком и јавном раду.

³) Ово је збиља карактеристична појава у карактеру врло многих људи још и данас. Спољашњи сасвим случајни посед чини многе необразоване, односно полуобразоване људе толико гордима, да се они и не друже са сиромашнијим људима, већ се као нека каста изолују од осталих у посебно неко друштво. — Ова изола-

с. 7. Као што ти приликом путовања лађом, када пристанеш и изађеш да узмеш воде, на путу узгред дигнеш и шкољчицу или лук, а мисао мора да ти је уперена на лађу и непрестано се мораш освртати да како капетан лађе не зове, и када зовне све оно напушташ, да не би везан убачен био као овца, — тако и у животу, ако ти је дата место лука и шкољке женица или детенце, ништа не смета (да у њима налазиш радости); али ако крмилар зове, жури к лађи, остави све и не осврћи се ни за чим. — Ако си већ старац, не удаљуј се у опште далеко од лађе, да не би зват заостао.

с. 8. Не жели да теку ствари у свету како ти хоћеш, него жели да се све што се догађа, догоди онако како се догађа, и бићеш срећан.¹⁾

с. 9. Болест је сметња телу, вољи пак не; сем ако она сама неће. Шепавост је сметња ногама; вољи пак не. Примењуј то на све што се око тебе догађа, и наћи ћеш да је то сметња другог нечег, твоја не [тј. догађаји имају увек други задатак, а не нама да сметају].

с. 10. Код свију догађаја, сети се да, испитујући у самом себи, нађеш какве снаге имаш ти против њих. Видиш ли какву лепу особу мушку или женску, наћи ћеш уздржљивост, силу против ње; кад треба да издржиш какав тежак посао, наћи ћеш издржљивост; ако срамоту, наћи ћеш стрпљење. Ако се тако навикнеш, никада те неће представе занети.

с. 11. — Никад немој ни о једној ствари рећи: „Ја сам је изгубио“, него: „Ја сам је повратио“. Синчић умре; враћен је. Супруга умре; враћена је. Имање ти је отето, дакле и оно је враћено. Оно је неваљалац који ти је одузео, али шта ти је стало до тога кроз кога ће онај који је дао од тебе одузети? Докле је у твоме поседу, брини се за њега као за туђе, као путници за гостионичарево.

с. 12. Ако желиш да се добро развијаш, одстрани оваква размишљања: „Ако занемарим своје (имање), нећу имати средства за живот“. „Ако не казним свога сина, постаће неваљалац“. Боље је од глади умрети без јада и без страха, него живети немирно у изобиљу. Боље је да син постане неваљалац, него да себе унесрећиш. Почни зато

ција делује штетно на човека. Његов се дух ограничава и скучава, и пада постепено у сиромаштво идеја. — Тек од доба француске револуције амо иде се за тим да се овоме колико толико на пут стане. Али поправка друштва у овом погледу иде веома споро. Од благотворних су последица увођење једнаког и општег права гласа, као и дужности опште војне обавезе.

¹⁾ Ова потпуна преданост стоицизма току догађаја, без обзира на то да претпоставља већ неку отупелост осећања, не да се замислити без икакве религиозне залеђине. И у томе је надмоћност хришћанства над стоицизмом. — И један и други правац потпуно одговара озбиљности живота, само на различит начин. Стоицизам једноставно негира реалитет бедâ и невоља у овоме животу и покушава дубљим размишљањем да једноставно пређе преко њих; док хришћанство признаје реалитет тога, и одмах обећава једну силу помоћу које се оне чине сношљивима.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

од најмањег. Излије ти се уље или украду ти вино; реци тада: „Тако се скупо продаје неосетљивост (*ἀπάθεια*) и душевни мир (*ἀταραξία*). Бадава ништа се не добија“. Ако зовнеш слугу, претпостави одмах да може и да не чује, и пошто није чуо, и да не уради како желиш. Али (можеш рећи) да је то непристојно од њега, но за тебе је пристојно да се не даш од њега узнемиравати.¹⁾

с. 13. Ако желиш да добро напредујеш, трпи да изгледаш ради спољашњих ствари (у очима других) неразуман и луд. Не жели да изгледаш који нешто знаш, па и кад би изгледао коме да си неко (*τις-εἶναι*), не веруј самоме себи. Јер знај да није лако чувати и своју слободну вољу (*προαίρεσιν*) коју имамо у природи, и спољашње ствари, него је потребно да, брижно чувајући једно, друго занемаримо.

с. 14. Ако желиш да ти деца, жена и пријатељи твоји увек живе, ти си луд; јер ти желиш да што није у твојој власти буде у твојој власти, и што је туђе, твоје буде. Исто си тако лудак кад хоћеш да ти дете никад не чини грешке. Та ти хоћеш да грешка не буде грешка, него нешто друго. Ако пак хоћеш да не будеш несрећан, то можеш ако то радиш што си кадар. Господар над свачим је онај који оно што хоће или неће, има власт да постигне или избегне. Ко дакле хоће да је слободан, нека нити жели нити не жели оно што је у туђој власти; ако пак не ради тако, мора постати робом.²⁾

¹⁾ И овде постоји веома знатна разлика између стоицизма и хришћанства. Стоицизам, као у опште филозофија целог старог века, пита шта је могући највећи степен среће за мене у овом животу. И одговарајући на то питање, цела филозофија, па и стоицизам, држи се неког филозофског егоизма и индивидуализма, као што се то и овде види. — Сасвим је далеко од тога мисао хришћанска. Код хришћанства стварно није главно индивидуализам, већ изиђавање царства Божјега, читавог једног духовног света, који се међутим од „овога света“ материалнога веома разликује. То је могуће по учењу хришћанства само унутрашњим препорођењем индивидуе, које такође није чисто наша ствар. Индивидуа по хришћанству, нема сумње, тежи своме препорођењу и савршенству (у толико је и хришћанство индивидуално), али пошто се моје савршенство и усавршавање не може замислити без икакве бриге о другима, хришћанин активно учествује у стварању једног великог дела, усавршењу свих људи, у остварењу царства Божјега на земљи. Према тој великој сврси моје су личне невоље мале и незнатне, те ја свој егоизам морам, ако је потребно, и жртвовати за другога. (В. посл. Јеврејима, гл. 11.). — Осим свега тога, антички филозоф, све што ради, ради сам од себе, по диктату разума и применом његових принципа истина, и његова срећа је више негативна и састоји се само у субјективном умањењу зала, скопчаних безуветно са човечјим животом, док хришћанин зна и за срећу активнога рада; али хришћанство налази спаса изван човека у извесним, једном за свагда одиграним историјским чињеницама (Јев. Јов. XI, 25—27, VI, 47, I. кор. XV, 17, итд). Религија која не базира на чињеницама, у ствари је само филозофија. Може се примити, али и не. И за оног ко је не прими, и не постоји. Историјске чињенице, на против, постоје, примили их ми или не.

²⁾ Иста та мисао налази се и у хришћанству: „Deo servire libertas. — „Сваки који греша роб је греху (Јов., 8, 34). „А где је Дух Господњи, онде је слобода“ (II кор., 3, 17).

с. 15. Упамти да ти се ваља владати у животу као на гозби. Ако ко чиме послужује и дође до тебе, пружи руку и узми један скроман део; прође ли, не пружај се. Није ли још до тебе стигао, не управљај даље своју жељу, него чекај док не дође ред на тебе. Тако се понашај и према деци, тако и према жени, тако према положају, тако према богатству. Тако ћеш бити једном достојан гост богова. Ако пак ни од онога чиме си послужен не узмеш ништа, него равнодушно одвратиш поглед од тога, тада ћеш бити не само гост богова, него и сагосподар. Радећи тако заслужише Диоген и Хераклит и слични заиста божанства која им се придају.

с. 16. Ако видиш кога где плаче у јадиковању због одласка сина или због губитка имања, не дозволи да те уобразиља занесе, како је (овај човек) несрећан због спољашњих ствари, него одмах буди приправан да овога не мучи ова несрећа (јер другог ово не мучи), него појмови о томе. Не оклевај, дакле, да га разговором лечиш, ако мора бити с њим заједно и да плачеш. Само се чувај да од срца не уздишеш.

с. 17. Не заборављај да си глумац оне драмске улоге коју песник хоће. Ако је кратка, кратке, ако дугачка, дугачке. Ако хоће да представљаш једнога сиромаша, представљај и њега добро; (исто тако) ако шантавог, ако каквог вођа, ако обичног грађанина (*ιδιώτην*). Јер твоје је то да улогу која је теби поверена добро одглумиш; изабрати је ствар другог.

с. 18. Ако ти какав гавран несрећу гракће, нека те не узнемирује уобразиља, већ одмах представи себи и реци: Мени није ништа предсказивано, него или моме немоћном телу, или моме незнатном иметку, или моме положају, или мојој деци, или жени. Мени се сама срећа предсказује, ако ја тако хоћу. Јер ма шта се догодило од тога, на мени је да се тиме користим.

с. 19. Ти можеш бити непобедив, ако се не упушташ ни у какву борбу где победа није у твојој власти. Пази да не сматраш човека блаженим видећи га веома поштованог или врло силног, или иначе са великом угледом. Јер ако су ствари које су у нашој власти права добра, онда завист и љубомора немају места. Ти хоћеш да будеш не војсковођа нити начелник или поглавица, него слободан. Један је пак пут к томе: презирање свега што није у нашој власти.

с. 20. Упамти да те не злоставља онај који те вређа или бије, него мисао о томе да је то срамота. Ако те је дакле когод наљутио, то је само мишљење које те наљутило. Труди се, дакле, пре свега да те уобразиља не занесе; јер кад јеном будеш имао времена за размишљање, лако ћеш себе савладати.¹⁾

¹⁾ Врло тачна и практична опсервација. Нека мржња само у моменту увреде не освоји душу, доцније је лакше од ње се одбранити. — У осталом, сваки иоле искуснији човек потврдиће чињеницу да, нити су нам пријатељи толико корисни, нити

с. 21. Нека ти је пред очима свакога дана и смрт, и изгнанство, и све страшно што се догађа, највише пак од свега смрт, те никад нећеш мислити оно што је ниско, нити ћеш што одвише желети.

с. 22. Ако желиш да се учиш мудрости, буди спреман да те исмеју, као и да ће многи ругајући се говорити о теби: „Долази нам од једном као неки филозоф“ и „Од куд к нама (кад га од младости познајемо) тако (гордо) чело?“ Ти пак немој имати гордо чело, али се држи онога што ти изгледа најбоље, као да си од бога на то место постављен, и веруј да, ако устрајеш, они који су те раније исмејали доцције ће ти се дивити. Ако пак од њих будеш свладан, навући ћеш на себе дупло исмејача.

(Наставиће се)

Д-Р КОСТА ЂУРИЋ

НАСТАВНИЦИ ОСНОВНИХ ШКОЛА У СРБИЈИ, ЦРНОЈ ГОРИ И ВОЈВОДИНИ ШК. ГОД. 1922/23

У В О Д

Из приказа основних школа који је излазио у ранијим бројевима *Просветног Гласника*, видели смо не само стање тих школа какво је оно данас, него и велику разлику у школама појединих покрајина. Та разлика, кад је реч о наставницима, ишчежава, чак и онда кад упоредимо број наставника са бројем становника појединих покрајина. А то је и природно и разумљиво. Док је проблем школа — оснивање, подизање школских зграда, њихово одржавање итд. — компликован и тражи времена и новца, проблем учитеља је много лакши: ако их нема са пуном квалификацијом, има их „за невољу“. Него, ни то није без својих незгода. Јужна Србија још једнако вапије за учитељима. А то ће тако, по нашем мишљењу, трајати све дотле док се у Јужној Србији не отвори довољно учитељских школа које ће за учитеље васпитати и образовати младиће *баш из Јужне Србије*. Познато је да свако воли да буде у средини у којој је одрастао. Стога учитељске школе у Јужној Србији треба што пре отворати и што више фаворизовати, јер изгубљено време значи велик губитак не само у просветном већ, нарочито, у националном погледу.

И овај приказ много је опширнији од онога прошле године. Да ли ће, и у колико ће, овакав приказ бити од користи, није наше да судимо. Ако се покаже да је, овако рађен, годишњи извештај о основним школама некористан, лако га је напустити; ако се покаже користан, послужиће као директива за све будуће радове ове врсте.

непријатељи толико опасни као што нам то непосредно после првог утицаја изгледа. Нити ће пријатељ своје благословене, нити непријатељ своје паклене намере известити, ако им ми не идемо на руку.

ШКОЛСКИ СРЕЗ	Б Р О Ј Н А																	
	у опште			од укупног броја било је						сталних			привремених			вршилаца учитељске дужности		
				који су радили у разреду			који су били без разреда											
	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега
1 Београд	73	117	190	60	107	167	13	10	23	71	103	184	—	—	—	—	—	—
2 алексиначки	45	33	78	45	33	78	—	—	—	42	32	74	3	—	3	—	1	1
3 белички	33	29	62	33	29	62	—	—	—	32	29	61	—	—	—	1	—	1
4 белопаланачки	54	24	78	54	24	78	—	—	—	45	23	68	8	1	9	1	—	1
5 бољевачки	22	19	41	22	18	40	—	1	1	20	17	37	2	2	4	—	—	—
6 босиљградски	32	8	40	32	8	40	—	—	—	28	3	31	4	5	9	—	—	—
7 браничевски	33	29	62	33	29	62	—	—	—	23	28	51	10	1	11	—	—	—
8 власотиначки	56	36	92	54	36	90	2	—	2	48	34	82	7	1	8	1	—	1
9 врањски	34	27	61	34	25	59	—	2	2	29	26	55	4	—	4	1	1	2
10 врачарски	31	32	63	27	30	57	4	2	6	28	31	59	3	1	4	—	—	—
11 гружански	40	30	70	40	29	69	—	1	1	38	30	68	2	—	2	—	—	—
12 добрички	20	15	35	20	15	35	—	—	—	17	11	28	2	4	6	1	—	1
13 жички	36	17	53	36	17	53	—	—	—	28	16	44	8	—	8	—	1	1
14 заглавски	25	11	36	25	11	36	—	—	—	23	11	34	2	—	2	—	—	—
15 зајечарски	30	23	53	30	23	53	—	—	—	27	22	49	3	—	3	—	1	1
16 јадрански	20	18	38	20	17	37	—	1	1	18	18	36	2	—	2	—	—	—
17 јасенички (окр. краг.)	59	56	115	56	52	108	3	4	7	55	56	111	4	—	4	—	—	—
18 јасенички (окр. смед.)	39	40	79	39	40	79	—	—	—	34	39	73	5	1	6	—	—	—
19 кључки	19	13	32	19	13	32	—	—	—	16	11	27	2	1	3	1	1	2
20 колубарски (окр. (беог.))	22	21	43	22	21	43	—	—	—	20	21	41	2	—	2	—	—	—
21 колубарски (окр. ваљ.)	22	15	37	22	15	37	—	—	—	22	14	36	—	1	1	—	—	—
22 копаонички	35	18	53	35	18	53	—	—	—	26	16	42	8	1	9	1	1	2
23 косанички	34	17	51	34	17	51	—	—	—	25	14	39	8	—	8	1	2	3
24 космајски	25	32	57	25	32	57	—	—	—	24	30	54	—	2	2	1	—	1
25 крагујевачки	41	38	79	39	37	76	2	1	3	41	37	78	—	1	1	—	—	—
26 крајински	31	24	55	31	23	54	—	1	1	30	23	53	1	1	2	—	—	—
27 крушевачки	30	32	62	30	31	61	—	1	1	28	31	59	2	1	3	—	—	—
28 лесковачки	45	22	67	43	21	64	2	1	3	39	20	59	4	1	5	1	1	2
29 млавски	43	42	85	39	41	80	4	1	5	33	33	66	9	4	13	—	5	5
30 моравички	36	19	55	36	19	55	—	—	—	29	16	45	6	2	8	1	1	2
31 неготински	32	28	60	32	28	60	—	—	—	28	28	56	4	—	4	—	—	—
32 нишавски	48	8	56	48	8	56	—	—	—	40	8	48	6	—	6	2	—	2
33 нишки	61	42	103	60	41	101	1	1	2	53	38	91	7	4	11	—	—	—
34 орашки	15	34	49	15	32	47	—	2	2	13	33	46	1	1	2	—	—	—
35 подгорски	36	26	62	36	26	62	—	—	—	29	25	54	5	1	6	2	—	2
36 подунавски	30	22	52	30	22	52	—	—	—	26	20	46	4	2	6	—	—	—
37 пожаревачки	36	44	80	35	44	79	1	—	1	30	37	67	6	6	12	—	1	1
38 пожешки	29	17	46	28	17	45	1	—	1	24	14	38	4	1	5	1	1	2
39 поречки	26	21	47	26	20	46	—	1	1	19	16	35	5	3	8	2	2	4
40 посавски (окр. беогр.)	18	19	37	18	18	36	—	1	1	15	16	31	3	1	4	—	2	2
41 посавски (окр. ваљев.)	27	29	56	27	28	55	—	1	1	26	27	53	1	2	3	—	—	—
42 поцерски	29	28	57	29	28	57	—	—	—	28	27	55	1	1	2	—	—	—
43 рађевски	20	22	42	20	22	42	—	—	—	14	18	32	6	2	8	—	2	2
44 расински	33	27	60	33	27	60	—	—	—	25	23	48	8	3	11	—	1	1
45 рачански	37	11	48	37	11	48	—	—	—	34	10	44	3	1	4	—	—	—
46 ресавски	40	39	79	40	39	79	—	—	—	35	36	71	3	2	5	2	1	3
47 руднички	31	32	63	30	30	60	1	2	3	28	30	58	3	2	5	—	—	—
48 сокобањски	28	12	40	28	12	40	—	—	—	23	12	35	4	—	4	1	—	1
49 темнишки	39	28	67	39	28	67	—	—	—	28	24	52	10	3	13	1	1	2
50 тимочки	29	20	49	29	20	49	—	—	—	27	20	47	1	—	1	1	1	1
51 ћупријски	42	29	71	42	29	71	—	—	—	34	25	59	5	4	9	2	—	2
52 ужички	27	23	50	27	23	50	—	—	—	24	23	47	3	—	3	—	—	—
53 царибродски	32	12	44	30	11	41	2	1	3	27	9	36	5	3	8	—	—	—
54 чачански	32	32	64	31	31	62	1	1	2	31	30	61	1	2	3	—	—	—
55 шабачки	39	40	79	39	39	78	—	1	1	37	38	75	2	1	3	—	—	—
Свега у предр. Србији	1881	1502	3383	1844	1465	3309	37	37	74	1637	1382	3019	212	76	288	25	26	51
у %	55.34	44.66	100.00	98.03	97.54	97.81	1.97	2.46	2.19	87.03	92.02	89.24	11.27	5.06	8.52	1.33	1.72	15.2

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

С Т А В Н И К А																								
учитељских заступника		вероучитеља		забавиља		који су радили са																		
						једним разредом		два		три		четири		пет		шест								
								р		а		з		р		е		д						
м.	ж.	свега	м.	ж.	м.	ж.	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега	м.	ж.				
—	1	1	2	—	—	13	51	105	156	4	2	6	2	—	2	2	—	—	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	13	20	33	19	13	32	4	—	4	9	—	—	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	9	12	21	15	16	31	2	1	3	7	—	—	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	19	17	36	19	5	24	5	—	5	11	2	13	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	4	5	9	7	10	17	3	3	6	8	—	—	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	7	2	9	23	6	29	1	—	1	1	—	—	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	4	3	7	9	12	21	—	—	—	18	10	28	2	4				
—	—	—	—	—	—	—	24	29	53	11	5	16	7	2	9	12	9	12	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	12	18	30	12	7	19	1	—	1	9	—	—	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	4	14	18	15	12	27	1	1	2	7	3	10	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	6	3	9	26	21	47	1	3	4	7	2	9	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	6	6	12	6	6	12	4	—	4	4	3	7	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	8	8	16	12	8	20	4	—	4	12	1	13	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	5	7	12	10	3	13	1	1	2	9	—	9	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	6	8	14	18	12	30	4	3	7	—	—	—	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	7	8	15	8	8	16	—	—	—	5	1	6	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	11	12	23	31	37	68	—	1	1	14	2	16	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	26	29	55	8	11	19	2	—	2	3	—	3	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	4	2	6	6	10	16	3	1	4	5	—	5	1	—				
—	—	—	—	—	—	—	3	4	7	11	15	26	—	—	—	8	2	10	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	4	5	9	9	8	17	4	1	5	5	1	6	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	11	12	23	12	6	18	5	—	5	7	—	7	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	7	6	13	20	10	30	2	—	2	5	1	6	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	10	11	21	9	18	27	2	—	2	4	3	7	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	22	23	45	7	11	18	2	1	3	8	2	10	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	6	5	11	15	11	26	4	6	10	4	1	5	2	—				
—	—	—	—	—	—	—	14	20	34	9	9	18	1	2	3	6	1	7	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	6	4	10	19	16	35	4	—	4	14	1	15	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	10	10	20	15	27	42	6	2	8	7	2	9	1	—				
—	—	—	—	—	—	—	5	9	14	18	9	27	6	1	7	7	—	7	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	11	12	23	11	16	27	1	—	1	7	—	7	2	—				
—	—	—	—	—	—	—	5	2	7	19	6	25	9	—	9	15	—	15	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	25	21	46	17	16	33	6	2	8	12	2	14	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	9	28	37	5	3	8	—	—	—	1	1	2	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	13	17	30	15	8	23	2	1	3	6	—	6	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	7	11	18	12	8	20	2	1	3	9	2	11	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	9	21	30	18	16	34	4	1	5	4	6	10	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	6	9	15	13	6	19	2	—	2	7	2	9	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	2	5	7	12	6	18	7	8	15	4	1	4	1	2				
—	—	—	—	—	—	—	3	4	7	10	12	22	2	—	2	3	2	5	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	9	8	17	15	17	32	—	—	—	3	3	6	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	4	7	11	17	17	34	1	—	1	7	4	11	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	4	10	14	8	7	15	1	—	1	7	5	12	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	11	18	29	13	8	21	2	—	2	7	1	8	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	8	8	16	16	3	19	3	—	3	10	—	10	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	11	17	28	13	19	32	3	2	5	13	1	14	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	2	7	9	24	19	43	—	1	1	4	3	7	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	3	3	6	13	9	22	3	—	3	9	—	9	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	14	15	29	19	10	29	3	2	5	3	1	4	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	11	12	23	10	8	18	2	—	2	6	—	6	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	15	21	36	6	6	12	16	1	17	5	1	6	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	9	10	19	12	11	23	2	—	2	4	2	6	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	7	4	11	12	7	19	3	—	3	8	—	8	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	9	12	21	19	17	36	—	—	—	3	2	5	—	—				
—	—	—	—	—	—	—	1	15	20	35	12	24	1	3	4	11	—	15	—	—				
3	3	6	4	—	—	15	546	719	1265	744	611	1355	156	51	207	388	79	467	9	5	14	1	—	1
0-16	0-20	0-18	0-21	—	—	1	29-61	49-07	38-23	40-35	41-71	40-95	8-46	3-49	6-26	21-04	5-39	14-11	0-50	0-34	0-42	0-04	—	0-02

ШКОЛСКИ СРЕЗ	Б Р О Ј Н А																	
	оцењених оценом									који су			ожењених (удатих)					
	одличан			повољан			неповољан			остали неоцењени			са децом			без деце		
	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега
1 Београд	60	107	167	—	—	—	—	—	—	13	10	23	59	74	133	1	10	11
2 алексиначки	38	31	69	6	2	8	—	—	—	1	—	1	23	17	40	8	4	12
3 белички	24	18	42	9	11	20	—	—	—	—	—	19	13	32	6	2	8	
4 белопаланачки	35	16	51	19	7	26	—	—	—	1	1	28	5	33	12	4	16	
5 бољевачки	14	9	23	6	5	11	—	—	—	2	5	7	11	4	15	6	3	9
6 босиљградски	28	28	36	3	—	3	—	—	—	1	—	1	4	3	7	4	2	6
7 браничевски	26	25	51	4	3	7	3	1	4	—	—	15	14	29	2	4	6	
8 власотиначки	46	32	78	5	1	6	—	—	—	5	3	8	33	19	52	12	6	18
9 врањски	29	25	54	5	—	5	—	—	—	2	2	2	18	9	27	3	2	5
10 врачарски	20	25	45	6	3	9	1	—	1	4	4	8	19	7	26	3	6	9
11 гужански	18	17	45	12	12	24	—	—	—	1	1	1	22	8	30	8	16	5
12 добрички	10	9	19	9	5	14	—	—	—	1	1	2	9	4	13	5	—	5
13 жички	22	14	36	13	1	14	1	1	2	—	1	1	14	5	19	8	4	12
14 заглавски	18	9	27	5	2	7	—	—	—	2	—	2	13	5	18	4	2	6
15 зајечарски	24	15	39	3	4	7	2	—	2	1	4	5	21	12	33	—	1	1
16 јадрански	14	15	29	5	2	7	—	—	—	1	1	2	15	8	23	1	1	2
17 јасенички (окр. краг.)	48	44	92	8	8	16	—	—	—	3	4	7	31	27	58	8	7	15
18 јасенички (окр. смед.)	31	34	65	8	6	14	—	—	—	—	—	15	10	25	11	9	20	
19 кључки	10	7	17	7	5	12	2	—	2	—	1	1	9	4	13	4	3	7
20 колубарски (окр. беогр.)	19	16	35	3	5	8	—	—	—	—	—	12	11	23	5	3	8	
21 колубарски (окр. ваљ.)	17	13	30	5	1	6	—	—	—	1	1	14	8	22	6	2	8	
22 копаонички	23	14	37	12	4	16	—	—	—	—	—	16	6	22	7	4	11	
23 косанички	17	9	26	15	7	22	—	—	—	2	1	3	15	8	23	5	2	7
24 космајски	18	15	33	6	15	21	1	2	3	—	—	16	12	28	2	4	6	
25 крагујевачки	31	28	59	8	9	17	—	—	—	2	1	3	28	13	41	3	2	5
26 крајински	24	19	43	7	3	10	—	1	1	—	1	1	22	8	30	1	2	3
27 крушевачки	22	22	44	8	9	17	—	—	—	—	1	1	20	11	31	2	4	6
28 лесковачки	32	15	47	11	6	17	—	—	—	2	1	3	24	7	31	4	3	7
29 млавски	28	29	57	10	12	22	1	—	1	4	1	5	16	12	28	9	8	17
30 моравички	29	15	44	5	3	8	1	—	1	1	1	2	13	7	20	8	5	13
31 неготински	27	18	45	5	8	13	—	—	—	2	2	2	25	12	37	—	2	2
32 нишавски	36	7	43	10	—	10	2	—	2	—	1	1	19	4	23	12	2	14
33 нишки	46	33	79	9	4	13	—	—	—	6	5	11	31	16	47	13	4	17
34 орашки	8	16	24	6	12	18	—	—	—	1	6	7	8	5	13	1	1	2
35 подгорски	30	24	54	5	2	7	—	—	—	1	—	1	20	9	29	6	3	9
36 подунавски	19	17	36	10	5	15	1	—	1	—	—	19	8	27	4	4	8	
37 пожаревачки	15	21	36	18	20	38	1	1	2	2	2	4	23	11	34	10	9	19
38 пожешки	19	10	29	7	1	8	—	—	—	3	6	9	12	7	19	2	3	5
39 поречки	11	13	24	11	5	16	—	—	—	4	3	7	7	6	13	5	6	11
40 посавски (окр. беогр.)	13	12	25	5	6	11	—	—	—	1	1	1	9	9	18	2	6	8
41 посавски (окр. ваљев.)	19	23	42	8	5	13	—	—	—	—	1	1	14	9	23	2	3	5
42 поцерски	18	18	36	11	9	20	—	1	1	—	—	15	9	24	8	11	19	—
43 рађевски	14	16	30	3	4	7	3	2	5	—	—	—	9	7	16	2	3	5
44 расински	23	20	53	10	6	16	—	—	—	1	1	17	6	23	8	6	14	—
45 рачански	32	8	40	5	3	8	—	—	—	—	—	9	4	13	9	3	12	—
46 ресавски	30	28	58	6	8	14	2	2	4	2	1	3	26	14	40	3	5	8
47 руднички	27	23	50	3	7	10	—	—	—	1	2	3	14	12	26	6	5	11
48 сокобањски	20	9	29	8	3	11	—	—	—	—	—	16	3	19	3	2	5	—
49 темнишки	31	17	48	8	11	19	—	—	—	—	—	25	7	32	6	6	12	—
50 тимочки	21	16	37	8	4	12	—	—	—	—	—	16	6	22	3	—	3	—
51 ћупријски	31	22	53	8	4	12	—	—	—	3	3	6	23	10	33	5	3	8
52 ужички	21	22	43	6	1	7	—	—	—	—	—	12	3	15	5	4	9	—
53 царибродски	26	8	34	2	3	5	—	—	—	4	1	5	4	4	8	5	2	7
54 чачански	23	20	43	6	8	14	—	—	—	3	4	7	24	16	40	3	4	7
55 шабачки	32	35	67	4	2	6	—	—	—	3	3	6	26	20	46	5	6	11
Свега у предр. Србији	1377	1111	2488	405	292	707	21	11	32	78	88	166	997	568	1565	286	220	506
у %	73:21	73:97	73:22	21:53	19:44	20:92	1:11	0:73	0:95	4:15	5:86	4:91	53:—	37:82	46:26	15:21	14:65	14:98

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

С Т А В Н И К А																								
удоваца (удовица)						неожењених (неудатих)			одликованих срден.		кажњених						који су одсуствовали због болести		умрлих у току године					
са децом			без деце								уко-ром		пла-том		преме-штајем		отпу-стом из службе							
м.	ж.	свега	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега	м.	ж.	м.	ж.	м.	ж.	м.	ж.	м.	ж.	м.	ж.	м.	ж.	м.	ж.
6	14	20	—	—	—	7	19	26	34	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1	3	4	—	—	—	13	9	22	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1	1	2	—	2	2	7	11	18	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1	8	9	1	—	—	12	7	19	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1	1	2	—	2	2	5	9	14	3	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	24	3	26	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	1	1	—	1	1	16	9	25	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	4	4	—	—	—	11	7	18	8	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
2	6	8	—	2	2	11	8	19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	5	5	1	2	3	8	12	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	1	1	—	—	—	10	13	23	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1	2	3	—	1	1	6	8	13	3	1	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	1	1	14	7	21	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1	1	2	—	—	—	7	3	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	1	1	—	1	1	9	8	17	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	1	1	—	—	—	4	8	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	1	1	2	2	4	18	19	37	6	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1	2	3	—	—	—	12	19	31	6	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	1	1	6	5	11	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	5	7	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	2	5	7	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1	—	1	—	—	—	11	8	19	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	14	7	21	1	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1	5	6	—	—	—	6	11	17	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
4	5	9	—	—	—	6	18	24	11	4	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1	2	3	1	—	—	6	12	18	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
2	2	4	—	6	6	8	9	17	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1	1	2	9	10	19	7	1	8	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1	3	4	—	—	—	17	19	36	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	1	1	15	6	21	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
2	5	7	—	—	—	5	9	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	1	—	—	16	2	18	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
3	7	10	—	2	2	14	13	27	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	6	6	—	2	2	6	20	26	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
2	3	5	—	—	—	8	11	19	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1	3	4	—	—	—	6	7	13	5	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	4	4	—	3	3	3	7	20	5	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	15	7	22	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	14	9	23	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	1	1	—	—	—	7	3	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
2	3	5	3	2	5	6	12	18	—	—	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	1	1	6	7	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	1	1	—	1	1	9	10	19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	2	2	—	—	—	8	13	21	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	19	4	23	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	11	20	31	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	2	2	—	—	—	11	12	22	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	9	6	15	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	8	15	23	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
3	6	9	—	—	—	7	8	15	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1	4	5	—	2	2	13	10	23	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
2	4	6	—	—	—	8	12	20	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	23	6	29	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1	3	4	—	—	—	4	9	13	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1	2	3	—	—	—	7	12	19	5	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
41	126	167	18	46	64	539	542	1081	157	36	9	1	1	7	1	1	3	1	110	181	11	7	—	
2'18	8'39	4'94	0'96	3'06	1'89	28'65	36'08	31'95	8'34	2'42	0'50	0'06	0'99	0'46	0'04	0'06	0'02	0'06	6'38	12'50	0'63	0'49	—	

ШКОЛСКИ СРЕЗ	БРОЈ НАСТАВНИКА ПО														
	Срба			Хрвата			Словенаца			Руса			Бугара		
	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега
1 Београд	71	115	186	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2 алексиначки	45	32	77	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—
3 белички	33	28	61	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4 белопаланачки	48	23	71	3	1	4	—	—	—	3	—	—	3	—	—
5 бољевачки	22	19	41	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6 босиљградски	32	8	40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7 браничевски	32	29	61	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8 власотиначки	50	34	84	2	1	3	—	—	—	4	1	—	5	—	—
9 врањски	33	27	60	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10 врачарски	29	32	61	—	—	—	—	—	—	2	—	—	2	—	—
11 гержански	39	29	68	—	1	1	—	—	—	1	—	—	1	—	—
12 добрички	17	15	32	1	—	1	—	—	—	2	—	—	2	—	—
13 жички	33	16	49	—	—	—	—	—	—	3	1	—	4	—	—
14 заглавски	23	11	34	—	—	—	—	—	—	2	—	—	2	—	—
15 зајечарски	30	23	53	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16 јадрански	20	18	38	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17 јасенички (окр. крагујевачки)	58	56	114	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—
18 јасенички (окр. смедеревски)	37	39	76	1	1	2	—	—	—	1	—	—	1	—	—
19 кључки	17	13	30	—	—	—	—	—	—	2	—	—	2	—	—
20 колубарски (окр. београдски)	22	20	42	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21 колубарски (окр. ваљевски)	22	15	37	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22 копаонички	29	17	46	1	1	2	1	—	1	4	—	—	—	—	—
23 косанички	32	17	49	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
24 космајски	24	32	56	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—
25 крагујевачки	41	38	79	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26 крајински	30	22	52	—	—	—	1	1	2	—	1	—	1	—	—
27 крушевачки	29	30	59	—	—	—	—	—	—	1	1	—	2	—	1
28 лесковачки	43	22	65	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—
29 млавски	41	42	83	—	—	—	—	—	—	2	—	—	2	—	—
30 моравски	31	18	49	—	—	—	—	—	—	5	1	—	6	—	—
31 неготински	31	28	59	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—
32 нишавски	48	7	55	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
33 нишки	58	41	99	—	1	1	—	—	—	2	—	—	2	—	—
34 орашки	14	33	47	—	1	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—
35 подгорски	34	26	60	—	—	—	—	—	—	2	—	—	2	—	—
36 подунавски	30	22	52	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
37 пожаревачки	33	44	77	—	—	—	—	—	—	3	—	—	3	—	—
38 пожешки	29	17	46	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
39 поречки	23	20	43	1	—	1	—	—	—	2	1	—	3	—	—
40 посавски (окр. београдски)	17	18	35	—	—	—	—	—	—	1	1	—	2	—	—
41 посавски (окр. ваљевски)	24	29	53	1	—	1	1	—	1	1	—	—	1	—	—
42 поцерски	29	28	57	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
43 рађевски	19	21	40	—	—	—	—	—	—	1	1	—	2	—	—
44 расински	30	25	55	—	—	—	—	—	—	3	2	—	5	—	—
45 рачански	37	10	47	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—
46 ресавски	39	38	77	—	1	1	—	—	—	1	—	—	1	—	—
47 руднички	30	32	62	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—
48 сокобањски	27	11	38	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
49 темњишки	35	28	63	—	—	—	—	—	—	4	—	—	4	—	—
50 тимочки	28	20	48	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—
51 ћупријски	39	29	68	—	—	—	—	—	—	2	—	—	2	—	—
52 ужички	27	23	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
53 цариградски	32	12	44	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
54 чачански	31	32	63	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—
55 шабачки	38	39	77	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Свега у предратној Србији . . .	1795	1473	3268	17	13	30	5	2	7	61	11	72	—	1	1
у %	95.47	98.07	96.60	0.89	0.87	0.88	0.27	0.13	0.21	3.24	0.74	2.13	—	0.06	0.05

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

НАРОДНОСТИ									БРОЈ НАСТАВНИКА ПО ВЕРИ														
Јевреја			Турака			Чеха			источно православно			римокалика			муслимана			мојсијеваца					
м.	ж.	свега	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега			
	2	2							71	115	186	2		2					2	2			
									45	32	77		1	1									
									33	27	66		2	2									
									51	23	74	3	1	4									
									22	19	41												
									32	8	40												
									32	29	61	1		1									
									54	35	89	2	1	3									
									34	27	61												
									31	32	63												
									40	29	69		1	1									
									19	15	34	1		1									
									36	17	53												
									25	11	36												
									30	23	53												
									20	18	38												
									59	56	115												
									37	39	76	2	1	3									
									19	13	32												
									22	20	42		1	1									
									22	15	37												
									33	17	50	2	1	3									
									32	17	49	2		2									
									25	32	57												
									41	38	79												
			1		1				30	23	53	1	1	2									
									30	32	62												
									44	22	66			1		1							
									43	42	85												
									36	19	55												
									32	28	60												
									48	7	55		1	1				1		1			
	1	1							60	41	101		1	1									
									14	33	47	1	1	2									
									35	26	61	1		1									
									30	22	52												
									35	44	79	1		1									
									29	17	46												
									26	21	47												
									17	19	36	1		1									
									25	29	54	2		2									
									29	28	57												
									20	22	42												
									33	27	60												
									37	11	48												
									40	38	78		1	1									
									31	32	6												
									27	11	38	1	1	2									
									39	27	66		1	1									
									29	20	49												
							1	1	41	29	70	1		1									
									27	23	50												
									32	12	44												
									32	32	64												
									38	39	77	1	1	2									
1	2	3	1		1	1		1	185	1483	3337	25	17	42	1		1	1	2	3			
0'04	0'13	0'09	0'04		0'02	0'04		0'02	98'57	98'74	98'64	1'33	1'13	1'24	0'04		0'02	0'04	0'13	0'09			

ШКОЛСКИ СРЕЗ	Б Р О Ј Н А																	
	у опште			од укупног броја било је						сталних			привремених			вршилаца учитељске дужности		
				који су радили у разреду			који су били без разреда											
	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега
1 битољски	27	8	35	27	8	35	—	—	—	24	7	31	1	1	2	1	—	1
2 велешки	47	25	72	47	25	72	—	—	1	37	22	59	1	1	2	1	2	3
3 гњилански	43	11	54	42	11	53	1	—	1	25	9	34	2	—	2	1	1	2
4 горнополошки	62	7	69	61	7	68	1	—	1	39	6	45	3	—	3	1	1	2
5 дебарски	84	7	91	79	7	86	5	—	5	59	7	66	3	—	3	—	—	—
6 доњополошки	87	20	107	86	19	105	1	1	2	47	20	67	9	—	9	—	—	—
7 ђевђелијски	48	23	71	47	23	70	1	—	1	36	20	56	4	2	6	1	1	2
8 звечански	48	18	66	46	18	64	2	—	2	33	15	48	3	—	3	—	1	1
9 кавадарски	46	16	62	46	16	62	—	—	—	34	13	47	1	—	1	—	3	3
10 кичевски	45	10	55	41	10	51	4	—	4	31	8	39	4	—	4	2	1	3
11 крстовски	18	2	20	17	2	37	1	—	1	17	2	19	—	—	—	—	—	—
12 кривопаланачки	29	9	38	28	9	37	1	—	1	26	8	34	1	—	1	1	—	1
13 крушевски	24	10	34	24	10	34	—	—	—	24	8	32	—	—	—	—	2	2
14 кумановски	44	14	58	44	14	58	—	—	—	37	13	50	1	1	2	—	—	—
15 малешки	25	8	33	25	8	33	—	—	—	22	5	27	1	1	2	2	1	3
16 мориховски	38	40	78	35	40	75	3	—	3	30	36	66	—	2	2	—	2	2
17 неродимски	21	5	26	20	5	25	1	—	1	16	4	20	1	—	1	—	1	1
18 овчеполски	26	7	33	26	7	33	—	—	—	19	5	24	2	—	2	—	—	—
19 охридски	80	15	95	78	13	91	2	2	4	67	14	81	—	—	—	2	1	3
20 подгорски	24	3	27	24	3	27	—	—	—	14	3	17	1	—	1	—	—	—
21 преспански	32	18	50	32	16	48	—	2	2	23	14	37	—	4	4	—	—	—
22 прешевски	35	10	45	35	10	45	—	—	—	26	8	34	2	—	2	—	2	2
23 пријепољски	45	12	57	45	12	57	—	—	—	34	9	43	1	—	1	—	1	1
24 прилепски	56	28	84	55	27	82	1	1	2	50	23	73	2	5	7	1	—	1
25 приштински	36	25	61	36	24	60	—	1	1	29	19	48	—	2	2	—	—	—
26 рашки	43	23	66	43	23	66	—	—	—	32	21	53	—	1	1	—	—	1
27 скопски I	48	40	88	45	40	85	3	—	3	35	37	27	7	1	8	6	2	8
28 скопски II	33	22	55	30	18	48	3	4	7	29	21	50	2	1	3	—	—	—
29 шарпланински	39	13	52	39	13	52	—	—	—	26	9	35	2	2	4	—	—	—
30 штипски	55	30	85	55	30	85	—	—	—	31	19	50	5	8	13	1	2	5
Свега у Јужној Србији	1288	479	1767	1258	468	1726	30	11	41	952	405	1357	59	32	91	23	24	47
у %	72.89	27.11	100.00	97.67	97.70	97.68	2.33	2.30	2.32	73.91	84.56	76.80	4.50	6.68	5.16	1.79	5.01	1.66

ШКОЛСКИ СРЕЗ	Б Р О Ј Н А																															
	оцењених оценом									који су			ожењених (удатих)																			
	одличан			повољан			неповољан			остали неоцењени			са децом			без деце																
	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега														
1 битолски	13	3	16	11	4	15	—	—	—	3	1	4	8	1	9	—	1	1														
2 велешки	33	15	48	5	8	13	—	—	—	9	2	11	26	11	37	1	2	3														
3 гњилански	16	10	26	17	1	18	1	—	1	9	—	9	16	7	23	6	1	7														
4 горњополошки	29	5	34	11	2	13	—	—	—	22	—	22	31	1	32	5	3	8														
5 дебарски	28	4	32	29	1	30	—	—	—	29	2	31	53	2	55	2	—	2														
6 доњополошки	40	9	49	13	10	23	—	—	—	34	1	35	57	10	67	6	—	4														
7 ђевђелијски	36	21	57	9	2	11	—	—	—	3	—	3	20	6	26	1	6	7														
8 звечански	32	12	44	3	3	6	—	—	—	13	3	5	35	8	43	1	2	3														
9 кавадарски	23	11	34	13	4	17	—	—	—	10	1	11	13	2	15	5	3	8														
10 кичевски	15	5	20	14	3	17	—	—	—	16	2	18	24	4	28	2	2	4														
11 кратовски	9	1	10	6	1	7	1	—	1	2	—	2	3	1	4	5	—	5														
12 кривопаланачки	26	8	34	1	—	1	—	—	—	2	1	3	7	—	7	5	2	7														
13 крушевски	14	4	18	9	6	15	—	—	—	1	—	1	6	1	7	5	2	7														
14 кумановски	24	10	34	17	4	21	—	—	—	3	—	3	28	11	39	5	2	9														
15 малешки	12	1	13	12	7	19	—	—	—	1	—	1	14	2	16	3	1	4														
16 мориховски	13	17	30	13	22	35	—	—	—	12	1	13	28	19	47	2	7	9														
17 неродимски	13	4	17	3	1	4	—	—	—	5	—	5	17	3	29	1	—	1														
18 овчеполски	12	3	15	6	3	9	1	—	1	7	1	8	9	—	9	2	2	4														
19 охридски	46	9	55	7	3	10	—	—	—	27	3	30	56	6	62	2	2	2														
20 подгорски	8	1	9	13	1	14	—	—	—	3	1	4	13	—	13	2	2	4														
21 преспански	12	5	17	11	10	21	—	—	—	9	3	12	16	4	20	9	3	12														
22 прешевски	13	4	17	14	6	20	—	—	—	8	—	8	25	2	27	3	2	5														
23 пријеполски	25	2	27	19	8	27	—	—	—	1	2	3	33	5	38	1	1	2														
24 прилепски	24	12	36	24	12	36	1	1	2	7	3	10	30	9	39	2	4	6														
25 приштински	23	8	31	6	12	18	—	1	1	7	4	11	21	5	26	8	4	12														
26 рашки	31	21	52	12	2	14	—	—	—	—	—	—	20	6	26	5	4	9														
27 скопски I	18	22	40	12	15	27	1	—	1	17	3	20	37	18	55	4	11	15														
28 скопски II	22	12	34	5	5	10	2	1	3	4	4	8	20	11	31	6	3	9														
29 шарпланински	16	4	20	20	7	27	—	—	—	3	2	5	25	1	26	3	5	8														
30 штипски	18	12	30	18	15	33	2	—	2	17	3	20	24	6	30	5	4	9														
Свега у Јужној Србији	644	255	899	353	178	531	9	3	12	284	43	327	715	162	877	107	79	186														
у %	50	53	24	50	88	27	30	05	0	69	0	62	0	67	22	01	8	97	18	40	55	44	33	83	49	51	8	29	16	50	10	51

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

С Т А В Н И К А																						
удоваца (удовица)						неожење- них (неудатих)			одли- кова- них орде- ном		ка ж њ е н и х								који су одсу- ствовали због болести		у току године умрлих	
са децом			без деце								уко- ром	пла- том	пре- ме- штајем	отпу- стом из службе								
м.	ж.	свега	м.	ж.	свега	м.	ж.	м.	ж.	м.	ж.	м.	ж.	м.	ж.	м.	ж.	м.	ж.			
1	—	1	—	2	2	18	4	22	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
—	—	—	—	—	—	20	12	32	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
2	1	3	—	—	—	19	2	21	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
1	1	2	—	—	—	25	3	28	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
2	—	2	—	1	1	29	4	33	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
—	1	1	—	1	1	26	8	34	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
—	1	1	—	—	—	27	10	37	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
—	3	3	—	—	—	12	5	17	5	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—			
—	1	1	—	—	—	28	10	38	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
—	—	—	—	1	1	19	3	22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
—	—	—	—	—	—	10	1	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
—	1	1	—	—	—	17	6	23	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
—	—	—	—	1	1	13	6	19	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
1	1	2	—	—	—	8	5	13	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
—	—	—	—	—	—	8	5	13	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
1	3	4	—	1	1	7	10	17	8	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
—	—	—	—	—	—	3	2	5	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
—	2	2	—	—	—	15	3	18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
3	1	4	2	1	3	17	7	24	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
—	—	—	—	—	—	9	1	10	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
—	—	—	—	—	—	7	11	18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
1	1	2	—	1	1	6	4	10	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
—	1	1	—	1	1	5	5	10	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
1	—	1	—	—	—	10	5	15	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
—	—	—	—	1	4	23	15	38	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
—	—	—	—	1	5	6	12	18	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
—	1	1	—	—	—	18	12	30	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
—	4	4	1	7	2	6	6	12	10	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
1	5	6	—	—	—	6	3	13	19	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
—	1	1	—	—	—	11	6	17	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
—	2	2	—	2	2	26	16	42	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
14	30	44	5	16	21	449	192	641	102	11	4	1	11	4	9	5	4	2	46	63	11	3
1'08	6'24	2'49	0'38	0'34	1'18	34'81	40'09	36'25	7'92	2'29	0'31	0'20	0'85	0'83	0'70	1'04	0'31	0'41	3'57	13'15	0'85	0'62

БЕЛЕШКЕ О НАШЕМ ПРОГРАМУ И УЏБЕНИЦИМА ИСТОРИЈЕ ЗА ГИМНАЗИЈСКУ НАСТАВУ

У чланку који сам под насловом *О неким пошребима историјске наставе у нашим гимназијама* написао, и који је нашао гостољубиви пријем у једном од бројева *Просветног Гласника* (новембар 1923 г.), изнео сам нека опажања и *desiderata* односно стања и побољшања историјске наставе у нашим гимназијама. Ове скромне и кратке белешке посвећујем питањима наставног плана и програма ове наставе, и историјским уџбеницима у опште у вези са овим питањима.

I

У нижој гимназији историја се предаје у III р. са четири и у IV са три часа недељно, и то у III р. историја Срба, Хрвата и Словенаца приближно до друге половине XIV в.; у IV пак национална историја се завршава. Уз ово, програм који вреди за Србију, Црну Гору и Војводину, додаје да треба уз националну историју да се предаје кратак преглед главних догађаја средњевековне и нове историје европских народа, нарочито оних који су најближи (ваљда према географском положају: јер се каже, чак, „суседни“). Али могућно би било тумачити и друкчије, и под најближим народима разумевати још и етнографски најближе, т. ј. Словене у опште). Међутим, у Хрватској и Славонији наставни план и програм траже учење у нижој гимназији опште повести у главним потезима као самосталног предмета, дакле тамо се овај предмет предаје циклички, и то у два завршена циклуса.

Уџбеници наши, и они који се највише употребљавају, као што су уџбеници Г. Миленка М. Вукићевића и проф. Д-ра Ст. Станојевића, па и други мање познати и раширени, поготову и не говоре о догађајима ван оквира чисто домаће националне историје. Нешто се спомињу византијски владари, узгред се говори о крсташким ратовима, па и у даљем току излагања јавља се понекад који факат или цртица из опште историје, али чисто случајно и спорадички. Наставник је, дакле, упућен у раду у нижој гимназији који се односи на саопштење деци неких знања из опште историје, искључиво на себе, те према томе, ако се хоће да програм буде пређен, треба да се деци нешто прича сасвим ван уџбеника, па да се после прибележи у главним потезима оно што је било испричано и протумачено.

Многа деца завршавају своје школовање малом матуrom, или га продужују у таквим стручним школама где се историја више не предаје. Зато сам мишљења да би, због несумњиво знатне вредности историјске наставе за развијање детета и младића и за грађанско васпитање и омладине и одраслих, требало општој историји поклонити и у нижој

гимназији извесну пажњу, која се њој у већини случајева не поклања и због програма, и због уџбеника.

Ако можда и није могућно свуда увести општу историју као самосталан наставни предмет (ваљало би ипак проучити са свију тачака гледишта ову евентуелност), чини ми се свакако да би требало унети у постојеће програме и уџбенике коректуре, које би се могле свести у најмању руку на то да се у програм и наставу III разреда уведу и најглавнија факта из Историје Старог Века, поред средњовековне и као увод у националну историју, везан са излагањем њених почетака на Балканском Полуострву, где су досељеници Пра-Срби и Пра-Хрвати дошли у непосредни додир и под стваран и моћан утицај Византије — ове оригиналне, комплексне и синкретичне наследнице старог Ориента, Грчке и Рима, — па су нашли веома живе и значајне трагове римског господства и римске културе.

У даљем излагању служиће, као тема за нарочите веома инструктивне лекције, такве појаве као што су сеоба народа и формирање варварских краљевина, монархија Карла Великог и њена наследница Света Римска Царевина, феудалне државе и друштво (обилне аналогije са Неманићском Србијом, да не говоримо о Хрватској, која је све до г. 1848 остала права феудална држава!), борба Империје и Папства, средњовековни градови и левантинска трговина (везе и борба са Млечима, уређење далматинских градова!), крсташки ратови, најзад судбина осталих словенских народа.. Све се то може лепо уметнути у четири часа додељена нашем предмету у III разреду. Мало теже би ишло у IV разреду, у којем ми располажемо свега са три часа; национална историја пак, нарочито у новије време, доста је сложена и има обилату садржину. У исто време, међутим, и појаве светске историје постају све сложеније и теже за разумевање, а нарочито за скраћено, сумарно излагање. Можда би требало додати још један час нашем предмету, јер свакако требало би дати деци појам о развоју међународних односа у Европи, који су толико снажно утицали на судбину „Источног питања“ и, према томе, на судбину Јужних Словена. Даље, такви факти као ренесанса (утицај у Дубровнику!) и реформација (значај њен за Хрвате и Словенце!), постанак и политике велике руске царевине, идеје, реформе и дух XVIII в. (утицај на војвођанске Србе, реформе у Хрватској, Јозефинизам!), француска Револуција, Наполеонови ратови, словенски препород прве половине XIX в. (Вук, Илири, год. 1848!), најзад у опште главне црте политичке и социјалне историје XIX века — све то, разуме се, имало би да буде у простијем облику и скраћено, али у исто време тако да се добије нека целина и нека фактичка слика, са одређеним контурама, нипошто не магловита. Ја овде само укратко скицирам оно што би се, по моме скромном мишљењу, требало, и могло учинити за побољшање историјске наставе

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

у нижој гимназији без корените промене програма и уџбеника, али ипак са извесном допуном првог и са доста знатним, и ако и делимичним коректурама и допунама ових потоњих.

Сада прелазим на наставно градиво више гимназије.

II

У V, VI и VII разреду општој историји посвећује се по три недељна часа у сваком разреду.

У V разреду има да се проучи, поред преисторијског доба, политичка и културна историја Старог Ориента, Грчке и Рима, последња са обраћањем нарочите пажње на римске насеобине на Балканском Полуострву и на балканску политику Рима. Уџбеници које имамо дају врло мало грађе за ову последњу тачку програма. У осталом, програм би требало допунити прегледом још двеју источних земаља — и то Небеске Царевине (Кине) и Царевине Излазећег Сунца (Јапана), па поред тога укратко поменути и карактерисати старинске америчке културе, толико сличне старо-ориенталским (нарочито мисирској), и које се сасвим случајно обрађују у вези са проналаском Америке и њеним освојењем од конквистадорâ.

У излагању историје Грчке ваљало би нарочиту пажњу поклонити прво критско-микенској култури, чије је научно проучавање сада толико напредовало да се да лако увести у школу (сада ова важна епоха и култура остају сасвим мало обрађене), затим социалним борбама и идејама у Грчкој (нарочито у доба декаденције, о чему поготову ништа нема у нашим уџбеницима), и најзад пространијем приказу доба елинизма и елинистичке културе. Ово проширење и удубљење програма могло би се лако постићи смањивањем фактичких подробности историја грчко-персијских, пелопонеског, тебанских и маџедонских ратова, нипошто пак не скраћивањем атинске уставне историје, јер је ова јако поучна. У историји Рима ваља подвући легендарни карактер првих векова све до пунских ратова, али многе од ових лепих прича могу да буду сачуване у школском приказу римске историје. У осталом, излагање спољашних ратова, па и грађанских, ваља јако скратити, зато се пак задржати на потпунијем приказу особина римског „Империја“, постанка и живота римских провинција, односа између Рима и варвара, опадања Рима, појава космополитизма и хришћанства. Постанак варварских држава и Византијске Царевине, као наследнице Старе Грчке, Ориента и Рима, уз карактеристику прилика и културе земаља Балканског Полуострва у доба домината и Сеобе Народа — ово би могло лепо завршити опсежан и обилат садржаном програм V разреда.

Према наставном плану, у VI разреду се предаје историја средњега века, у коју као споредан елеменат улази кратак преглед националне историје (код проф. Зрнића изложен је са масом подробности,

и обично се зато изоставља). Карактер излагања, па према томе и уџбенике историје средњег века, ваља, мени се чини, скратити и реконструисати. Ђаци, а по готову и наставници, губе се ту у бескрајном мноштву подробности и ситница, мноштву земаља, догађаја и покрета. Зар не би био довољан један летимичан сумарни синхронистички преглед догађаја (тако би испали подробни прегледи историје појединих земаља), и низ типолошких слика појединих важнијих покрета и културно-историјских појава, као што су варварске краљевине и варварско друштво (германско и словенско), феудално друштво, сталешка монархија, средњовековни градови, црква (с тиме у вези борба империје и папства), постанак националних држава новог доба (економске, социалне, политичке, културне [народни језик] чињенице ове појаве), духовна култура (византијска, арапска, западно-европска)?

Програм VII разреда је колосалан. Требало би да се он некако скрати и упрости. Тако, на пример, лако се дају изоставити ратови: талиански XVI в., Лујеви XVII века, и сви у опште наследни ратови XVIII в. Онда, лако би могли да се скрате: Тридесетогодишњи и Северни Ратови, историје реформације и католичке реакције, спољашна историја прве енглеске револуције, историја Русије, Пољске и Пруске. Зато пак требало би ојачати културно-историјски елеменат, почев од доба Ренесанса. Изазива доста контроверза питање о томе да ли ваља још у VII разреду проучавати Француску Револуцију, као што ово тражи програм. Обично се ово питање фактички решава тако да се ово доба или сасвим у VII разреду не учи због недостатка времена, или се даје сумаран преглед његов; подробније пак проучавање оставља се за VIII разред. Благодарје горе предложеном скраћењу програма, могућно је, по моме мишљењу, да се Француска Револуција ипак проучи још у VII разреду, али нипошто не Наполеоново доба, јер за то нема апсолутно времена.

На такав начин требало би Наполеоново доба и Бечки Конгрес пребацити из програма за VII разред у програм за VIII разред, у коме се они фактички готово увек и свуда уче.

Предавања за VIII разред, те према томе и уџбенике, чини ми се да би требало удесити тако да се, не улазећи у подробности многобројних ратова и догађаја унутрашње историје појединих земаља, да општи синхронистички преглед догађаја и развитка међународне ситуације (ту би нашли природно своје место и насеобине и колониална политика европских велесила, па укратко и историја Кине и Јапана), па се задржати на знатнијим појавама економске, социално-политичке и културне историје.

Капитализам (напредак технике, индустриализам), империализам, аграрно, национално, радничко и уставно питање; социализам, анархизам, либерализам; феминизам; песимизам — све би то требало да

уђе у курс историје XIX—XX века, нарочито зато што ми немамо у наставном плану ни економске ни праве пропедевтике. У VIII разреду нарочито је важна координација рада наставника историје, књижевности и филозофске пропедевтике. Уџбенике свију тих предмета требало би преудесити и координирати, имајући на уму уџбеник Скерлићев, који даје прилично много места баш социалним и културним моментима.

Уџбеника националне историје за VIII разред до сада нема: програм тражи да се обрати нарочита пажња домаћој културној историји и јачању свести о народноме јединству; наставнику се отвара захвално поље за рад, али он остаје сам, без уџбеника и са недовољним помоћним средствима.

Требало би да се ова лепа мисао програма мало конкретизира, и да се изradi и подесан уџбеник и историјска читанка и албум баш за националну културну историју. Обрадити њу као што треба, без добрих библиотека, којих у провинцији готово и нема, посао је сувише тежак за поједине наставнике, нарочито у садашњим материалним приликама, када за библиотечки рад нема воље и снаге. Зато би се требало што пре постарати о уџбенику и најпотребнијим помоћним средствима.

Овим завршујем своје скромне белешке о нашем гимназијском програму и уџбеницима историје.

Д-Р АЛЕКСИЈЕ ЈЕЛАЧИЋ

ЈЕДНА НОВА ПСИХОЛОГИЈА ПУБЕРТЕТА ¹⁾

Једна од најновијих, и несумњиво најбољих психологија пубертета, јесте дело Шарлоте Билер *Das Seelenleben des Jugendlichen*, које је изашло први пут пре две године, али је за врло кратко време било распродато; тако да је морало следовати, прошле године, друго издање, које је потпуно измењено и проширено. Дневници младића и девојака, као главни извор дела, употребљени су, у другом издању, у много већем обиму; уз то, дело је допуњено још и трећом главом о младићу у његовој социалној и културној околини.

На супрот већини писаца који су доба пубертета проучавали са ужег искуственог, практичног гледишта, Шарлота Билер је тај период живота систематски обрадила из чисто психолошког интереса. У предговору она истиче да покушава да развије једну општу концепцију пубертетне психе, да да једну теорију психичког пубертета. При том

¹⁾ *Das Seelenleben des Jugendlichen, Versuch einer Analyse und Theorie des psychischen Pubertät, von Dr Charlotte Bühler, Jena, G. Fischer, 1923.*

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

покушају многобројна литература њој је служила само као потврда, а главна врела су јој била, осим поменутих дневника који су јој стављени на расположење, у настави и духовном саобраћају са младим особама у фази пубертета, обиман материјал који је издао Гизе у својој збирци *Das freie literarische Schaffen bei Kindern und Jugendlichen*, и најзад, најживље сећање на властита пубертетна искуства.

У овом чланку се детаљније излаже садржина њене књиге — великим делом се даје превод, — јер она представља систематску студију о животној фази која се мало обрађивала у васпитној психологији. Као што ће се видети, дело Шарлоте Билер пружа не само масу тачних психолошких чињеница, но и приличан број васпитних закључака од велике важности.

I ДУШЕВНИ ПУБЕРТЕТ И ЊЕГОВИ БИОЛОШКИ ОСНОВИ

У првој глави су изнесени биолошки основи психичког пубертета. Време пре пубертета се означава као детињство, периоди пубертета и адолесценције као младост. У време пубертета или сазревања низ нарочитих душевних појава стоји у вези са сазревањем у биолошком смислу. Из биолошког факта потребе једног пола да буде допуњен другим, ради размножавања, изводи се важан основни појам потребности за допуном (*Ergänzungsbedürftigkeit*), појам чежње. Као гаранције размножавања јављају се, код виших животиња, чулне дражи којим животиње изазивају пажњу другог пола и међусобно се маме, затим нарочита надражења за време или пре сазревања. Као претходници појава психичког пубертета код човека, могу се сматрати образовање чула, чулне радње и специфичне појаве инервације. Спољашње и унутрашње кретање које прати сазревање гоне индивидуу на парење, а из тога резултира потреба за допуном као основно психолошко обележје пубертета. Еволуциони ток те чежње за допуном јасно је представљен у овој књизи.

На основу дефиниције психичког пубертета као психичке потребности за допуном могу се схватити и анализирати све пубертетне појаве у развићу, појаве нагонског, емоционалног, вољног и интелектуалног живота. Као ступањ развитка у животу јединке, доба сазревања је ван сваке сумње најважније и најсудбоносије. Ауторка држи да тој фази одговара процес сазревања у детињству између треће и четврте године, разуме се у мањој мери, и у толико се она слаже са Фројдом. Док телесни пубертет траје просечно код дечака од 14.—16., а код девојчица од 13.—15. године, дотле се прелазне душевне појаве јављају већ са 11. и 12. годином; та фаза је увод у психички пубертет. Пубертету следује адолесценција или младост, која траје до 21. или 24. године. Просечна граница између тих стадија лежи у 17. години, када се врши преокрет у развићу: у пубертетној фази влада непријатељство

према животу и људима, у адолесцентном периоду, на против, преовлађује чежња за животом и људима и љубав према њима; пркосној негацији првог следује афирмација другог периода. То су основна обележја душевног пубертета и адолесценције.

Но период негирања почиње већ у доба пре пубертета. Оно што је заједничко и једном и другом периоду јесте јављање незадовољства, немира, физичке и психичке нелагодности. Пошто све снаге организма служе процесу сазревања, то настају малокрвност и умор; сенсибилност и надражљивост су повећане. О том незадовољству сведоче и дневници самих младића и девојака, којима је често само у пола јасан тај процес. Они осећају да им је биће неугодно, покрети нескладни, понашање ружно, и желе да буду нешто друго, али их тело не слуша. Затим долази још и пркос, инат према старијима који их куде и исмевају. Код рецептивних, благих природа, или оних код којих су претежни морални или религијски мотиви, јављају се обесхрабрење, мржња на себе, а с тим и дубока меланхолија и непријатељство према животу. Последња расположења се могу спојити и младу особу довести до склоности за самоубиство, коју срећом у већини случајева угушује животна снага која побеђује.

Са пркосом и малодушношћу удружују се, повећавајући свест о кривици, први скривени нагони, који теже другој страни, ономе што је забрањено, скривено. Та друга страна изненада добија, пошто досадашњи уређени живот губи. Непослушност и занимање оним што је забрањено изгледа да дају задовољења младићу и ослобађају га немира. Да ли ће он остати у тој првој стадији пубертета на томе путу или ће ударити другим, зависи битно од спољних утицаја чија је сила тада велика; они одређују циљ ка коме ће младић тежити. Младо биће чини позитивне покушаје управљене на живот и будућност, али његово животно осећање је још дуго времена негативно; он осећа усамљеност, каткад разочарења, која се јављају са сазнањем које се све више проширује. Живот му је тежак, без радости, без утехе, и његови најчешћи покрети су пасивна меланхолија и бесна одбрана, које могу довести до теоријског или чак у дело претвореног одрицања живота.

Али се постепено врши преокрет. Телесно стање је сад друкчије кад је завршено сазревање. Оно, до душе, показује још немир; но то није више она патња коју задаје процес сазревања што се врши и одузима снагу без, па чак и против, воље; то је радост због снаге и моћи које расту, због потенције тела и душе која је спремна за стварање. Док се младић у првој стадији осећао везаним, сада се осећа слободним и богатим. Тада почиње друга стадија, стадија афирмације.

Промена је постепена, а почиње тиме што се младићу отварају нове радости за које пре тога није био пријемљив и за које није знао у детињству. Као основни догађај је сада доживљај природе. Док дете

има мало смисла за природу, младо биће је у доба сазревања свесно доживљује као срећу и лепоту. Са природом, и уметност и наука стварају радост код младића. Па онда долази откривање новог света вредности и, на послетку, љубав која је сада управљена на одређен циљ, на другу личност, док је пре тога лутала.

Откривање новог света вредности значи први обрт ка позитивном, ка радосној афирмацији живота. Оно што је нормално у то доба, то су витално и психичко задовољство, огромна живост и осећање унутрашње слободе и снаге. Али док су нагон делања и одушевљење, склоност сањарењу и бурни изливи љубави карактеристичне позитивне животне манифестације ране стадије, дотле, обратно, озбиљна искуства, свакодневне дужности, невоље скопчане са позивом и погледом на свет, страсти и прве бриге за свакодневни хлеб помрачују често животну радост адолесценције. У пркос тога, младић има више патњи но радости у доба сазревања када је органски неразвијен, када се налази у свакојаким пертурбацијама, када му је потребан вођ да га изведе из хаоса. На против, у адолесцентном периоду жеђ за животом, животна снага, чулна радост и нове, неслућене енергије стварају код младића позитивно расположење.

У кривој линији растења показује се да младићство почиње од 17. године. Брзина растења достиже свој врхунац код девојчица у почетку, код дечака на крају 17. године. Но развитак младића не тече у подједнаком ритму. Око 14. године настаје први преокрет у пубертету, и то код девојчица почиње духовна малаксалост, код дечака духовни полет. Док је латентно време код мушких пре пубертета дуже, дотле код женских по завршеном пубертету почиње психички мучно време чекања; након идеалног полета већина се, услед потпуно неподесног васпитања, одаје занимању ситницама и флирту, а финије међу њима пате због чекања правога уласка у живот. Тај прелаз ка стању одраслог врши се код младог човека брже, готово непосредно после његовог пубертета настаје већ и живот за њега. Код девојке се, пак, свест да је одрасла и да ступа у живот јавља са 17. и 18. годином, онда кад младић достиже врхунац идеалног полета или несавладане буре страсти. Много што шта што се мушкарцу са његовим познијим пубертетом јавља истовремено, отвара се девојци, услед њеног ранијег пубертета, једно за другим делом тек у другом периоду њеног сазревања (уметност, природа, права љубав). На тај начин адолесцентни период је код женских мирнији него код мушких.

Тешко је одредити крај адолесценције. Данас се обично рачуна, као што смо већ поменули, адолесцентни период до 21. или 24. године, јер се и ту већ опажа прва пауза, извесно стабилизирање. Младић је ударио једним правцем, изабрао једно становиште, и жестина првих напора око схватања света, позива и властитог образовања попушта

и узмиче споријем темпу напредовања. Имали су се први доживљаји љубави, природе, уметности и рада, заузело се извесно место у друштву. На тај начин је најбурнији део у развићу човековог живота прошао.

Од тог нормалног тока развића има извесних одступања, која су условљена делом особеношћу полова, делом индивидуалним особинама, делом патолошким урођеностима.

Сваком пубертету су својствене основне чињенице пубертета у опште, као што су потреба за допуном, чежња, поглед управљен на будућност и другу личност, јер су биолошки основи при сваком сазревању исти. Само што сазревање бива час раније час спорије, час бурно, час мирније. Јасне разлике у половима су, међутим, условљене урођеностима и различитим типом развијања. Ауторка каже да је навела већи број позитивних чињеница којима се полови разликују, али има много ствари које се јасно осећају и виде када се дечаци и девајчице упореде у животу према њиховим дневницама.

Просечно мање интересовање девојчице за интелектуална и објективна питања најјасније се опажа у вођењу дневника. Садржаји дневника девојчица и дечака у основи су различити, особито у својим почетцима. Чисто спољна разлика између њих је у томе што дечаци узимају дневник буквално и бележе у њему без изузетка сваки дан, док девојчице пишу у дневнику само у произвољним размацима времена. Дубок унутрашњи разлог тој појави лежи у материјалу који једни и други дају у дневницима: на супрот девојчицама, мушкарци бележе свакидање, спољне догађаје; код њих нису, као код женских, унутарњи и спољашњи свет одвојени. Отуда се они развијају без прекида, док се код девојака постепено или изненада јавља провалија између њих и ствари, која проузрокује тако велику промену код њих да им се свет потпуно мења. Тачно је, према томе, тврђење Фројдово да су тешкоће развијања младе девојке много веће но тешкоће младог човека. Чим девојка озбиљно узме у обзир свој будући позив, отвара јој се нов свет који нема везе са њеним дотадањим школским животом, или чим тежи, поред могућности удаје, и спреми за други позив, јављају се у њој два света којима је скоро немогуће равномерно господарити. Просечно девојци не стварају тешкоће сексуалне телесне муке, него питање будућности: куда да се окренем?

Ауторка прелази сад на питање о типовима. Први, раније опште уобичајени, став према позиву домаћице и мајке се јасно огледа у *Дневнику једне недорасле девојке* који је издала Шарлота Билер. Тај тип занимају више проблеми брака, љубави, васпитања деце. Ако је девојка обдарена дубљим склоностима, она ће та питања дубље претресати. Љубавна чежња и осећање усамљености постепено се јављају

и бивају путокази за будуће опредељење. Свака девојка рано у пубертету сазнаје своју потребу за допуном. Да би извршила своју функцију у друштву, њој је потребан други пол. То рано увиђање може бити различито. — Али су садашњи економски односи тај тип учинили ретким. Други је тип данас куд и камо чешћи. Девојка схвата позив жене и матере као идеалан за будућност. Но, да би била сигурна и независна, ако јој се идеали не остваре, она припрема још један позив. На тај начин она има у виду две могућности будућег живота. С тога је развиће данашње девојке необично тешко. Школа и васпитање су стављени пред задатке за које нису још дорасли, које делом још нису ни упознали. Тако се пубертет девојчице богати конфликтима за које дечко не зна. Њен психички развитак је свеснији, дубљи но дечков у почетку. Тешка би јој се неправда учинила када би се рекло да се не интересује за многе ствари, свет науке, уметности и практичног живота. Често је каква ваљана девојка дубоко узбуђена пред новим светом чињеница или мисли. Али она не може да живи непрекидно у њима као што то може дуже времена дечко. Јер њен је поглед управљен и на онај други циљ. Где постоји жив интерес за оба правца, ту је скоро увек и жеља да се оба позива споје у будућности. Код младе девојке се могућност за такву синтезу спрема сасвим друкчије но код младића. Због тога ће та синтеза, онде где успе, бити створена унутрашњим бићем личности. Дакако, живот доцније ретко допушта такву синтезу, већином један позив уступа место другом. — Трећи тип је најређи: противи се удаји и материнском позиву, узима за сврху искључиво други позив. Скоро код свих девојака налази се тај став одбијања као фаза у којој је девојци мушки пол мрзак, у коме са пркосом и болом осећа да зависи од човека, да би дошла до свог правог позива. У ретким случајевима резултира одатле трајно држање према другом позиву и развијање које је слично дечку.

Дечку су стварни интереси и циљеви главни. Али, у колико се више приближује пубертет, и он осећа усамљеност и немир, јер у његов видокруг улази оно што је човечанско, лично. Правог дечка једва интересује у почетку женска љупкост. Девојке које он цени јесу снажне другарице које се понашају као дечаци, и са којима се може говорити отворено као са сестром. Но то се држање мало по мало напушта кад се са пубертетом пробуде потребе тела и међу дечацима уобичајени разговори и „вицеви“ се приближе сексуалној области. Пролазно осећа одвратност и дечко према другом полу. Та прелазна стадија код оба пола потпомаже склоности за хомосексуалност, пријатељство, лудовања („швермераје“) и нежности са одбијањем другог пола. Дотле, и још даље, развиће дечково тече у правој линији и непрекидно. Страст и сексуални нагон га муче доцније но девојчицу; објективни интереси, спремање за позив морају још увек бити главни

предмет његове пажње; док девојчица мора да сачува своје држање и снагу, како би се спремила за могућности будућег живота, дечко мора тражити себи одређен пут којим хоће да иде. Али помоћ и вођење су потребни и дечку и девојцици на њиховом путу; обоје чезну и траже, и обоје је природа одредила да нађу допуну једно у другом, допуну за потпуније човечанство но што га представљају само мушко или женско биће.

Ауторка се сад враћа на полазну тачку, на чињенице својих дневника. Дневник девојчице не садржи конкретне ствари спољнег живота, већ се сасређује искључиво на доживљаје у правом смислу те речи, на процесе унутарњег живота и оне спољне догађаје који најдубље утичу на њега. Девојчицу занима онајпре свет личности који је опкољава; он се огледа у њеном дневнику. Исто тако и на младића утиче личност; али су ти његови доживљаји само пролазни. За девојку су, међутим, душевни односи нешто последње, највише, одмор, крајњи циљ и све потребнија допуна за стварну делатност, која се тек онда радосно ствара и не мање објективно него код дечка. Као што се у дневнику дечка лични догађаји и односи само епизодично утискују између осталих ствари, ма да су га за извесно време дубље потресли, тако остаје и доцније. На против, у дневнику једне девојке, као и у доцнијем животу, лични односи представљају полазну тачку и центар свих доживљаја. Дневник девојачки говори о пријатељству, сањарењу и љубави, о личним доживљајима у раду, науци и уметности, о људима, о властитом мишљењу и осећањима. Тешко је, вели Шарлота Билер, изразити речима чудан утисак, дубок поглед у људско биће и постајање онако како га оставља читање таквог једног дневника. Годинама пратимо какво младо биће. Читаоцу који се уосећава и саосећа отвара се богат и широк, пулзирајући живот, непосредније него у уметности или животу, јасан, неспречен оквиром конвенције или обичаја.

Различит ритам развића поштрава особине мушког и женског пола које се јављају у пубертету. Ако се до пубертета девојчице и дечаци васпитају као добри другови, онда ће се међу њима у пубертету појавити отуђивање и хладноћа, који се тек много касније отклањају новим осећањима.

Два су главна типа пубертета: раног и позног, примитивног и култивисаног сазревања. Ритам сазревања код разних друштвених класа је различит. Онде где је свесни живот жив и где се рано буди, ту се јавља и богат психички живот, чежња и лудовање, свесно тражење и ишчекивање, и спорије спречено развиће нагона допушта тек у познијој адолесценцији инстинктивно спајање психичке и физичке потребе. Међутим, где је свест спорија, ту бива онајпре телесно сазревање, примитивно, без инстинката развијања. У културно нижим одно-

сима сексуални нагон се одмах природно развија. Код неких је с тим већ свршено, код неких се, пак, душевни живот буди доцније, у адолесцентном периоду, нарочито код радника којима позне душевне борбе знатно слабе животну снагу. Дужност је васпитачева да потпомаже благовремено и здраво буђење душевног живота и тиме отклони све штетне последице позног психичког пубертета. Из позног буђења и додира са културом произилазе многе несреће. Рђава лектира и филмови упропашћују душу младог човека; у пола схваћена културна добра заводе их на странпутицу и чине несрећним.

Најзад, у ово доба развијања јавља се већина урођених духовних дефеката. Већ нормални пубертет доноси многе појаве које се граниче са патолошким. Оне могу постати болесне ако се троше незнатно више изнад повећаног стања у коме се налазе. Отуда је често тешко повући границу између здравих и патолошких стања у пубертету. Ауторка с правом тврди да, услед оскудног знања о нормалном пубертету, наше познавање болесних појава није сигурно. Пубертет остаје тешка област у психологији, јер су његове појаве многоструке и хетерогене — као, на пример, недиференцирана младићска еротика — више но код нормалног одраслог. Само, наглашујући да морамо, пре свега, тежити да проширимо знање нормалног пубертета, да бисмо га лакше одвојили од патолошких обележја, она превиђа да и резултати до којих су дошли психопатолози у проучавању болесних појава психичког пубертета имају исто толики, ако не и већи значај за познавање нормалних душевних појава у тој животној фази. Тако, нпр., у радovima једног Пјера Жанеа (*Médications psychologiques*), има драгоценог материјала који нам олакшава решење, рецимо баш сексуалног проблема у пубертету.

II ДУШЕВНЕ ФУНКЦИЈЕ У ГОДИНАМА РАЗВИЋА

а) *Развиће нашег „ја“*

У другој глави Шарлота Билер говори о душевним функцијама у годинама развића. Прво се излаже ток развитак нашег ја.

Са дванаестом годином почиње код оба пола фаза јаког растења дужине и повећаног прираштаја тежине. Али дужина и тежина се не увећавају равномерно. Код дечака се знатно повећава дужина у 15., код девојчица у 13. години. Тада често наступа извесно малаксавање снага, док у најближој години и растење тежине не достигне своју највишу тачку и губитак се ускоро не накнади. Али сад изгледа да сексуално сазревање потребује снаге, што има за директну последицу процес малаксалости, док се у адолесценцији доживљују највише тачке снаге и моћи.

Пубертетно растење почиње претходном фразом увећане свести о снази у препубертету. То је доба кад се дечаци и девојчице нај-

боље слажу. Код оба пола су омиљене онда дивље игре и пробе снаге; и процент снаге са необузданом навалом даје основ за формирање самосвести.

Ауторка даје скицу о инстинктивним правцима и физичким узроцима психичког сазревања.

Као гласници пубертета јављају се немир, несигурност; самопоздање се колеба и ишчезава; делимице даје места јаком унижавању и презирању самог себе. Могу их уздићи тек сујета и жудња за допадањем као инстинкти који почињу у пубертету. Јављају се клице нових животних потреба које гоне младића да се приближује пријатељима, учитељима и другим личностима, одвајају га од родитеља, од оног што је старо ка друкчијем, супротном. Инстинкти који се јављају први пут у пубертетној фази могу објаснити, као што ћемо доцније видети, емоционални живот код младића. Сексуалној потреби психички одговара нова потреба за зближењем, нагон контрректације, који одвлачи на другу страну, ка новој љубави. Затим се јављају потребе за изражавањем себе, борбени нагони и стид.

Као што се види из тога, физичка снага је почетак и основ нове самосвести, субјекта, ја, које постаје самостално, па се онда одваја од околине. Међутим, примитивни тип, код кога је основна појава пубертетног почетка сујета због физичке снаге, не долази до свести о ја, остаје при неузнатој самосвести, која брзо и сигурно доводи до свесног владања привидно одраслог, до ашиковања и изживљавања простих нагона са брзим стварним стањем одраслог. Тако се описује пубертет на селу и иначе под примитивним околностима.

Виши ступањ је досегнут онда кад самосвест доводи до свести о ја, до одвојеног схватања ја, до одвајања ја од околине. Основни значај свести о ја као почетак пубертета тек су Шпрангер и Штерн нагласили. Али, по Шарлоти Билер, то важи само за културни пубертет и мора се објаснити његовим примитивним кореном. Она држи да самосвест коју је Штерн аналисао као тон субјекта није последица, већ инстинктивни основ свести о субјекту.

Ауторка нам сад описује како се развија та свест о субјекту. Здравом дету не зна ништа о своме ја, и не мисли о њему. Дечји дух је заузет делом његовим играма и радњама, делом спољним стварима. Сасвим је тачно Штерново мишљење да свест коју дете има о своме ја, у својим најранијим фазама, није знање за себе, но осећање себе, хотење за себе. Лична осећања и егоистичко хотење јављају се раније него интелектуално схватање субјекта, него онај особени доживљај којим се ја изненада сазнаје у својој изолованости и ограничености. У детињству има доста доживљаја који припремају то велико искуство. У поменутом хотењу и осећању самог себе леже многе припреме за схватање јединства властитог доживљавања, изолације и ограни-

чености сопственог бића. Да би се ти односи разумели, потребно је одвраћање пажње од спољњег и управљање пажње на унутрашњи свет. Та промена се врши у пубертету.

Прво наслуђивање властите усамљености може се јавити код трогодишњег детета које може бити непријатељски расположено према свима чија јако покренута воља наилази свуда на границе. У то доба се јављају најјаче паралеле са пубертетом. Али то су само кратковремени појединачни доживљаји. Дете се у опште осећа сигурним под заштитом родитељске љубави. Али у њему се може зачети пре времена свест о усамљености, и то под утицајем мржње или неправичности родитеља или васпитача, а то је за жаљење, јер онда дете осећа, у својој слабости, само страх и тежак бол.

Дете рано сазнаје и јединство свог бића, и то најпре телесно. Јединство и ограниченост ја сазнаје човек, а и дете већ, најпотпуније у своме хотењу. Енергија и затворено јединство са којим ја стоји иза једног акта жеље и воље, јесте један од најранијих доживљаја јединства у опште (јавља се у 2.—3. години). Али и у интелектуалном животу, нарочито у школи, сазнаје по неко дете рано шта значи ограниченост наклоности. Учинити даровитију децу свесном тога, као и могућности рада у границама способности за рад, то је један од најтежих васпитних задатака у пубертету.

Нова осећања снаге повећавају у пубертету самосвест, енергију. Али младићски бес наилази ускоро на преграде. Тада се буди осећање страсти. Енергији младог бића можемо дати користан правац ако апелујемо на његову част. Већ мало дете може јаким осећањем части реговати на неправична вређања. Али код дечка од 12 година част може постати прави предмет, који он истински култивише, због кога је он поносит. У части осећа младић како његово ја бива живо и неприкосновено. Част је једна од оних првих вечитих фраза младићских које одраслог тако буне, а које, пак, одговарају дубљој унутрашњој потреби. У части младић почиње да узима себе озбиљно. У почетку она изгледа нешто спољашње, као што су ствари које деца желе. Тек васпитач је може учинити унутарњом потребом. Није редак случај да цео један разред у то доба потпуно промени своје понашање ако учитељ у њему правилно одреди појам части. Васпитач који је код младих бића у пубертету ослободио унутрашње снаге, који је умео одвратити први пут њихову бујицу снаге од спољних објеката и сасредити на унутрашњи живот, који је први пут једну вредност спољне ствари одвојио од једне унутрашње вредности, — тај васпитач задобија њихову љубав и поштовање. Штерн је сасвим правилно увидео да свест о ја почиње новом врстом оцењивања, да се онда вредности ствари одвајају од вредности личности. То је баш тешко код дечака који живе дуже у спољњем свету но девојке.

Онде где постоји интелектуални дар може се и од честољубља доћи до мање срећног прелаза од спољњег на унутрашњи свет. Ту се част интелектуалне врсте осећа као прва вредност личности, што већином доводи до јаког прецењивања себе. Етички и интелектуални мотиви могу се такође спојити. На тај начин бива обрт од спољњег на унутрашњи свет.

Одатле, па до свесног схватања ја, само је још један корак, који може бити различит. Ауторка наводи опис јасног доживљаја ја који је дао Рудолф фон Делиус. Неки који испитују своју унутрашњост сетиће се сличног доживљаја свог субјекта, другима ће опет пасти на памет други доживљаји у којима је он био само споредни доживљај, часови у којима су ненадно постали свесни самоће коју дотле никад нису осећали, у којима се њихово ја одвојило од других. Пример за то је Хесеов *Demian*. Ту дечко осећа да спада у спољњи свет, а код куће га сматрају као безазлено дете. Тиме почиње његов самосталан унутрашњи живот. Та свест коју дете има о томе да је рђаво, и која га одваја од његових родитеља, често је уображење у пубертету. Неко, од родитеља скривено знање је најчешћи почетак одвајања. Трећи разлог може бити каква луда љубав која вуче више на другу страну него ка родитељској кући. Али изолирање ја врши се и без разлога. Такав процес изолирања дао је Демиус, а и Стриндберг у свом делу *Син једне слушкиње*. Последње сликање је илустрација једног места из Кречмера. Ауторка цитира то место. По Кречмеру, нормално развиће нагона код младих људи карактерише се тиме што до пубертета у животу осећања господаре везе афеката према родитељима, са пубертетом се јавља одвајање од родитеља, протест против њих, нарочито оца; младић заузима негативно држање на супрот жељама и циљевима својих родитеља; а при крају пубертетне фазе, пошто је одвајање изведено, однос између родитеља и деце достиже тиме неутралну стадију, чија се већа срдачност или хладноћа управља према степену душевног слагања.

Једновремено са стадијом одбијања и протеста против родитеља, почиње са великом живошћу прави сексуални нагон; и једно и друго стоје, нема сумње, у најтешњем биолошком односу. Из тога се види, вели Шарлота Билер, како је јављање свести о ја скопчано са болним процесом издвајања, који је од највећег значаја за друштвени развитак младог бића. Младић који ће доспети до свог ја, доживљује неко време самоћу која га, као што примећује Штерн, чини изричним индивидуалистом. Али нема свак снагу за тај прекид.

Тако се открива ја. Тај доживљај има више важних последица. Сад се поглед управља на властиту унутрашњост. Ту се налази не-обично занимљив свет који се посматра, рашчлањава. Тој промени доприноси једна околност која је у васпитном и социалном погледу од

највећег значаја: то је сопствена соба. Ту чињеницу је истакао Анатоли Франс у *Le petit Pierre*. — Друго, јавља се и уклањање из околине, од које се стидљиво крије промена, јер се не очекује од ње поимање новог унутрашњег живота. То је отуђивање од родитеља и браће и сестара, понекад и од школских другова. — Из тог антисоцијалног, индивидуалистичког става резултује, као треће, дубока усамљеност и тешка патња у новом животу, који се с друге стране ипак примамљиво отвара и изгледа да значи неизбежну судбину. Пошто је родитељски ауторитет срушен — јер они не знају шта се у њиховом детету десило, и ко зна да ли би га разумели — буди се чежња за новим, најпре без циља, па после одређеније, као чежња за једним човеком. Ступњеви испуњавања чежње јесу пријатељ, вођа, идеал („шварм“); то су прве паузе у неуморном тражењу лица које ће служити као допуна. Вођа, пријатељ, идеал помажу младићу да се потпуно ослободи старих веза, и љубављу га одвлаче у нове форме заједнице. Иначе се дотле младићско ја осећа усамљеним и изолованим.

Као последице одвајања и изоловања младићског „ја“ могу се навести: жалост, самоћа, и потребе за помоћ људи који ће га разумети; критиковање и ругање околини од које се одвојило; пркосно повлачење у себе са оштром одбраном од свих замишљених мешања у област властите индивидуалности. Сва та расположења добијају израза у великом броју младићских песама. Све је то познато као појава, али се још никад није протумачило и разумело на свом извору.

Те последице одвајања индивидуе уводе нас већ у специфични емоционални и вољни живот младе личности. Ауторка сад прелази на описивање емоционалног живота код младића, и ту, нарочито при тумачењу дневника, показује сву своју продирност психолошке анализе и топлину саосећања којим се надањивала стално у току свог научног испитивања.

б) *Емоционални животи код младића*

Емоционални живот младића, који је одвећ многострук и хаотичан, могу објаснити, као што смо већ казали, инстинкти који се први пут јављају у пубертетном периоду. Пре пубертета младић се удаљава психички од родитеља и другова. У њему се рађа немир као знак процеса сазревања код свих бића, за њим слабост и малаксалост услед трошења снаге за тај процес. Пубертетно доба је доба незадовољства, жаљења за прошлосту. Испитивачи су утврдили, а то потврђују и одломци из дневника, да су младићи, на супрот деци и одраслима, наклонени да се сећају више непријатних доживљаја, а доцније гледају више у будућност но у прошлост, душа им је испуњена радозналосту, надом, чежњом, илузијама.

Пре набрајања и класификације нагона и инстинката у доба пубертета — први је то учинио Карл Грос — Шарлота Билер повлачи разлику

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

између њих. Оно што је заједничко инстинкту и нагону, то је довођење до процеса који су сигурни у циљ, а чији је ток несвестан. Битна разлика међу њима лежи у начину утицања сметњи. Инстинкти се могу спречити и разорити под извесним околностима развијањем свести, док нагон може трајати још дуго пошто је постао свестан. На ток инстинкта не утиче воља, већ знање. Према томе, постоји основна разлика у структури између нагона и инстинкта. Док је нагон управљен на нешто спољашње, дотле је инстинкт, као што је запазио Кофка, затворено делање. Пре радњи које се заснивају на знању и предвиђању, јављају се инстинктивне радње; нагонске се јављају пре вољних радњи. Нагони се могу јавити произвољно, нпр. могу се образовати из навика, али се могу и годинама спречавати; инстинкти се јављају у одређено време, дејствују краће или дуже време, и то под свим околностима.

Нов нагон који се јавља у пубертету је сексуални нагон. По Молу, он садржи два састојка: нагон контрeкtације или зближења, и нагон детумесценције. Оба нагона се још у пубертету одвојено развијају. Појаве које их прате јесу: борбени нагон, који је још Грос поменуо, нагон за представљањем, који се, као и остали, већ код животиња показује као наклоност продуцирању, — с тим у вези стоје код човека сујета и кокетерија, тежња за исповедањем и самоанализом, — и најзад несавитљивост, која служи као одбрана и спречава невремену, као и превремену сексуалност. Из стицаја сексуалног нагона и страха који ради њему на супрот, Грос изводи одлучно обележје пубертета: полни нагон се одстрањује у сновима и фантазирању. То би се, по Шарлоти Билер, додиривало са Фројдовим потискивањем и сублимацијом. И кокетирање се показује као примамљивање и одбијање. Потреба младића да изрази себе показује се у његовом труду да се допадне, изгледа леп, у хваљењу и нагону да се исповеда.

Борбени нагони се манифестују у пубертетним играма, борбеним и утакмицама. И ту се не показује само телесно уживање у убојству, него и духовно борбено расположење, уживање у опозицији, радикализам и борба до престапа.

Тим нагонима које је навео Грос ауторка додаје и нагон за путовањем, који избија код свих живих бића у доба сазревања. Свакоме младићу и свакој девојци ваља дати прилике да задовоље ту здраву потребу.

Нове нагонске тежње у пубертету осигуране су извесним бројем инстинктивних канала, који се могу замислити као нека врста справа за регулисање. На супрот нагонима који су само правци, инстинкти теже одређеним циљевима. Тако нагон зближења тежи само човеку у опште, инстинкт га води одређеној индивидуи или одређеној врсти људи.

Ауторка сад говори о развоју елемената сексуалног нагона. Да би јасно истакла свој педагошки став, она наводи одмах у почетку

тачну мисао Шпрангерову да је младићско развијање нарушено онда кад се каквим несрећним случајем душевно помеша на неплеменит начин са телесно-нагонским. То је тачно ако значи да се, за културу корисно продужавање пубертета спречава, развиће пубертета сувише рано прекида у случају ако тај тренутак мешања одвећ рано наступи. И значи да појава тог момента одређује културну висину и значај сваког пубертета. О мешању и његовом избегавању може бити речи само онде где је било одвојености. У колико је то случај?

Од два елемента полног нагона, који се развијају у разним временима и тек се у сазревању спајају, нагон детумесценције, тј. нагон за пражњењем полних продуката, примаран је у историјском развићу. Нагон контректације, који гони две индивидуе једну ка другој, јавља се тек на вишим ступњевима кад се две индивидуе различитог пола морају састати. Штетно је ако се нагон детумесценције, који је тек резултат сазревања, сувише рано јави на вештачки начин, онанисањем, дакле на низак начин доведе пре времена у везу са нагоном контректације, који се развија потпуно одвојено од њега.

Тај последњи нагон уводи нас у душевни живот, и Шарлота Билер му с тога посвећује исцрпнија посматрања. Нагон за обостраним зближењем постоји већ од рођења. У њему не достижу врхунац само сексуална и еротична потреба, него је он корен и свих социалних потреба живих бића. У тежњи јединки једних ка другима налазе се, поред сексуалног мотива, и други важни основни мотиви из којих се формирају већ код животиња заједнице ради узајамне заштите, заједничког набављања хране и т.сл. То су друштвени мотиви. Са карактером врсте и карактером сексуалности оба та изражаја потребе за зближењем постају већ урођени. У детињству социална страна преовлађује, а сексуална се само наговештава. Јаче се наглашује само пролазно у трећој години од прилике. — Ту Шарлота Билер пребацује психоанализи што не зна ништа о двоструком корену нагона зближења и све ставља лакомислено на сексуалну страну. Нагон зближења има, како своју душевну, тако и телесну страну, па имао он социални или сексуални основ. Љубљење и грљење спада у најбезазленију дечју љубав, као и у сексуалну љубав младића. Тај нагон образује психофизичко јединство. Али он нема посла са нагоном за полним опхођењем, и у свом социалном и сексуалном елементу је недиференциран све дотле док се његова сексуална страна не издвоји оштро и споји са другим сексуалним нагоном који се јавља у пубертету. То бива нормално тек у адолесцентном периоду. Недиференцирани нагон зближења је носилац свег високог културног полета. Он тежи ка одушевљеној опште човечанској љубави, ка чистом обожавању, разумевању и познању људи, јер је он сâм још чист и духован, и еротична компонента даје његовој социалној још висок полет, не потискујући и не ограничавајући је као доцније.

То време необјашњивих дубоких симпатија и потребе за зближењем је време недиференцираног полнога нагона. Само, погрешно је већ овде говорити о полном нагону, јер су у необјашњивој тежњи испреплетани социални и сексуални фактори, и избор објекта не бива само са сексуалног гледишта. Ту се траже заштита и узор, помоћ и разумевање, и то је већином најјачи елеменат, и објашњава нам нарочити избор објекта у овом времену.

Међутим, тај избор објекта се јавља јасно тек на високом културном ступњу са нарочитим префињавањем потребе зближења, као и целог емоционалног живота. Онда где је психички живот жив и богат, његов ток развића и кретања су много живљи, и имају многоструке форме. Ту се нада претвара у чежњу, сем инстинктивног постоји и психичко тражење, образују се пријатељства и „швермераји“ као нови културни облици људског спајања посебне високе вредности.

Али мора бити и изопачености све докле год постоје народне заједнице неједнаке културне висине, у којима се не могу избећи полу- и рђаво образовање. Такве форме налазимо онде где на место чистих нагона и чисте чежње ступају радозналост и запетост.

Пошто је укратко изложила ток примитивне еволуције сексуалног нагона код животиња и примитивних људи, Шарлота Билер износи ступњеве и типове културног пубертета. Компликације и промене у развоју сексуалног нагона код човека условљене су социалним сметњама и културним префињавањем. Већ примитивно сазревање указује на извесно латентно доба; ту је нагон зближења већ завршен пре нагона детумесценције. Одлучно је пре свега да ли душевни или телесни живот битно одређују сазревање. На нижем ступњу остају немирно тражење и путовање чисто физички, само праћени појавама у души. Физички основ има тежња за зближењем. Избор објекта бива тек онда кад нагон буде готов, т. ј. до спајања нагона детумесценције и контректације остаје се при немирном тражењу, долази се само до пролазних сусрета.

Код душевно одређеног сазревања, међутим, потреба контректације доводи до претежно одређеног избора објекта још пре завршеног нагона детумесценције, од чијег је чисто физичког квалитета ослобођена психичка потреба зближења. Ту долази до оне недиференциране љубави која се показује у појавама младићског пријатељства, сањарења итд., које су тако важне за културу. При избору објекта младић може и не слутити правац који могу показивати потребе тог нагона детумесценције. Онда настају она два одвојена света о којима говори Шпрангер. Један нагон потиче од тела и увек остаје везан за тело; од њега не води ниједан пут ка љубавном објекту чисте, јако душевно одређене потребе за зближењем. А ако се оба нагона најпре споје, онда одабирају нов, сасвим други објект. То се нарочито јасно

изражава у свим дневницима дечака, пошто се само код њих у доба сазревања може јасно показати нагон детумесценције. Њихова сањалачка љубав према каквој лепој шипарици је у потпуно другом свету но што је бедно стање њиховог тела. Ауторка саопштава подужи одломак из једног врло занимљивог младићског дневника у коме се сукцесивно манифестују јака чулност на једној и жарка платонска љубав на другој страни. Та два света задржава културно високи чист пулбергет.

Код неких младића та два света остају и у адолесцентном периоду. Код осталих почиње борба у којој сад тело полаже право на избор објекта, а чист младићски идеал пада. Чине се храбри покушаји савлађивања, одвраћања и сублимације, али се дневник обично у адолесцентном периоду завршава првом љубављу у којој се нагони задовољавају без борбе, првом истинском великом страшћу, која шчепа целог човека и не допушта му да изрази своја бурна осећања.

У адолесцентној фази, као другом латентном добу, сједињују се нагон зближења и детумесценције; али наши културни и економски односи забрањују ступање у брак одмах по завршетку зрелости, и зависи од самосавлађивања појединаца како ће они провести то време чекања. Ако је, пак, нагонски живот јако развијен, онда му се оставља отворен пут без обзира на питање закључења брака. Од тог најпростијег типа који је највише раширен, немамо никаквих дневника. Тек са борбом иде самосвест. Са том борбом почиње оно што је Фројд назвао сублимирањем, наиме тежње да се нагонско претвори у духовно, да се пажња управи на више циљеве и да се тежњом за њима задовољи латентна снага. У адолесцентном периоду се спаја телесни нагон са нагоном зближења за нов избор објекта, и чиста љубав пубертета позива се као помоћ за сублимирање. У пубертету није потребно сублимирање, јер је код чисте омладине сам нагон још сублиман. Где душевно господари над телесним, ту тако може бити и у адолесценцији. Све је то већ Мол на сличан начин схватио.

Шарлота Билер завршава овај одељак изјавом да верује да је наша јасан положај између Шпрангера и Фројда у овом излагању које се наслања на опите биолошке, као и специјалне чињенице развијања. Оно што Шпрангер види у „еросу“ је пубертет, адолесценција у почетној стадији или код врло мирног, високо култивисаног развијања. Оно што види супротна страна јесте просечна адолесценција, али никад здрав, чист пубертет. У њему је психичка тежња још слободна од земље, још одвојена од свега телесног, и доживљује се као чежња.

(Наставиће се)

СЛОБОДАН ПОПОВИЋ

ПРИЛОЗИ МЕТОДИЦИ ПОУЧАВАЊА У ФРАНЦУСКОМ ЈЕЗИКУ
У НАШИМ СРЕДЊИМ ШКОЛАМА

(Крај)

Прва разлика између нашег и француског језика која свакоме пада у очи, јесте да наш језик не позна никакова члана, док француски језик познаје чак три. Према томе је двострука задаћа учитељева у овом погледу, — а та је задаћа опћенита у настави граматике — : 1. он има да створи у ученицима диспозицију за поимање (разумијевање) значења члана, има да створи једну нову језичну диспозицију, за коју нема у опће аналогије у нашем језику ; 2. он има да им саопћи знање и вјештину у употреби члана. У првом погледу он ће поступити по опћем педагошком поступку, идући од познатог непознатоме, од лакшега тежем. Пита се, дакле, шта је најлакше овдје. — Ученик свакако зна, у моменту кад почиње учити француски, из свога језика, да ријеч има род и број. Учитељ ће му показати да ове двије идеје или одлике ријечи изражава у француском члан: *le fils — la fille — les enfants*. Из овога већ слиједи генерално правило, које смо истакли при проматрању наставе у вокабулару, да се ријечи имају учити и испитивати само у вези са одређеним и неодређеним чланом.

Надаље ученик знаде за категорије ријечи: *le banc, la chemise, bon, bonne, porter, heureusement*. Већ на најнижем степену наставе може ученик лако да опази, побуђен француским питањем *Où se trouve l'article ?* или слично, да члан служи за разликовање именице од осталих дијелова говора. Ово значење члана мора се разложити ученицима чим почну учити француски. И при овом кораку нема особитих потешкоћа, јер је ова функција члана ученицима лако схватљива ради тога што су за њу приправљени у материнском језику.

На сасвијем ново полази се кад им се има да каже да *le, la, les* означује одређени и у нашој свијести назочан предмет, *un, une* за нашу свијест непознату ствар, а *du, de la, des* не читав предмет, него само дио његов. Да привикнемо ученика на француски начин означавања значења именице и да му га разјаснимо, треба и овдје поћи од аналогије с нашим језиком. Најлакше појмљиву аналогију у нашем језику налазимо за неодређени члан *un, une*. Ученик ће прије свега научити да је та ријеч уједно и бројник: „*un jour*“ значи и „један дан“ за разлику од „*deux jours*“, а „један“ и у нашем језику може да значи нешто неодређено; тако у адвербима „једног љетног дана, једне љетне вечери“, гдје можемо „један“ да замијенимо са „неки“. Према томе „*un jour*“ има два значења: и број и „неки“.

Идеја неодређености је тиме разјашњена. Сада се може прећи на позитивну страну, па рећи: како француски језик са „*un*“ може да изрази неодређеност, тако може са *le, la, les* да изрази одређеност.

Овај ће се нови појам освијетлити са одређеним лицима или предметима; нпр. говори се о учитељу, кога сви познају: *Le maître François est à l'école, chez lui, chez mon ami* итд. Зато је ову наставу најбоље почети са насловима: *le général Bazaine, le professeur X, le père Basile*, итд., гдје се никако не може казати *un*.

Кад се на вишем степену буде попуњавало знање о члану, онда се може ономе знању што је стечено на нижем степену о томе како је *un, une* дошло до значења неодређености, казати да је *le, la* заправо демонстративна замјеница, која гласи у пунијем (наглашеном) облику *celui, celle*, и то онда кад ученик потпуно уђе у бит наглашених и ненаглашених замјеничних облика. Према томе ће сада ученик сазнати да *le, la* значи заправо „овај“. То ће се ново знање утврдити фразама у којима је још и данас ово значење очигледно: *à l'instant*, „у овај час, одмах“. *Il s'agissait de bien autre chose en l'espèce*, „Радило се о сасвијем другој ствари код ове прилике“. *De la sorte*, „на овај начин“. *Quelques amis ont été invités pour la circonstance*, „Неколико пријатеља били су позвати за ту прилику“, итд. Овдје свуда *le, la* значи исто што и *ce, cette*.

Кад смо привикнули ученика на дистинкцију значења изражену са *le, la — un une* на основу разговора о познатим стварима, гдје је та дистинкција очигледна, прелазимо на апстрактније случајеве. Узмимо да према лектири имадемо да објаснимо употребу одређенога члана у реченицама као што су: *Je sens l'odeur de notre blé. Lesseps eût la grande idée de creuser un canal à travers le sable*. Зашто су именице *odeur* и *idée* изражене одређеним чланом, и ако не треба да су нам познате? Очито зато што су изближе одређене оним комплементима што слиједе послје њих. Ово знање постаје још јасније у случајевима као што су: *Pierre, Paris, Corneille* без члана, али кад будну овакове ријечи одређене још адјективима, онда добијају и оне одређени члан као и остале именице: *le petit Pierre, le beau Paris, le grand Corneille*. Члан уз презимена може да освијетли и ова реченица што је читам н. пр. код Petit de Julleville-a (*Hist. de la langue et de la littérature française*, t. V. p. 192): *Il n'était pas possible qu'en 1674 le Voileau que nous avons essayé de faire connaître pensât autrement*, гдје је Voileau добио одређени члан ради тога што је та ријеч одређена релативном реченицом.

Кад су се ученици упутили овако у бит члана, који је по постању показна замјеница, може се поћи још даље у анализи његова значења, па се може казати да он за право показује на нешто што је одређено, познато из становите групе предмета или мисли названих једнаким називом.

Сад је вријеме да разјаснимо ученицима разлику између *homme* и *l'homme*. Први облик означује сваког човјека у опће или апстрактни

појам човјека, а *l'homme* из апстрактне скупине људи узети одређени индивидуум. Према томе је јасно да ријечи које означају само један предмет, не могу имати члана: *Pierre, Paris, janvier, jeudi* (али: *le jeudi, 15 avril*, гдје је *jeudi* одређено датумом), *Dieu*, итд.

Кад су се ученици упутили у ова значења одређеног и неодређеног члана, може се прећи на партитивни члан. Овдје је дана потпуна аналогија већ у нашем језику у реченицама као: „Хоћеш ли хљеба“, која се може готово буквално превести: „*Veux-tu du pain?*“. Том је аналогijом олакшан учитељу посао око објашњавања значења партитивног члана. Разложиће га дакле овако: Ако ријеч означаје више предмета, онда француски језик имаде и посебан начин, кад хоће да изрази само дио од неке цјелине изражене читавом ријечи: *le pain — du pain*, што значи: читав познати хљебац — дио од тога познатог читавог хљеба.

Не могу на овом мјесту да прикажем у свој потпуности синтаксу францускога члана, већ хоћу само да на тежим почецима синтаксе објасним како мора учитељ да позна своју материју, ако хоће да је разумљиво прикаже ученицима наше средње школе. У овом случају другојачије мора да поступа наш учитељ него ли учитељ Нијемац који предаје француски језик њемачким ђацима приправљеним већ њиховим језиком за разумијевање члана, све ако се употреба њемачкога члана не покриза са француским. Нијемац не треба истом да ствара разумијевања за члан. Њему је доста да покаже разлике у употреби њемачкога и францускога члана.

Дакако да ћемо све ово поучавати према горњим принципима, не на примјерима изолованим од диалога и обичног говора, него увијек у диалошким везама. Свакако ћемо ићи увијек за тим да ученицима буде јасна мисао синтактичног феномена, а не да сам феномен науче напамет у форми апстрактног правила.

Како може овдје мишљење да ради, види се баш код проучавања члана. Кад су ученици сазнали значење члана, можемо им задати на размишљање н. пр. овакве задатке: Може ли се члан употребити онда кад је појам већ одређен којом другом замјеницом: моја, твоја, ова књига: *mon, ton, son livre?* Не може. Зашто? Зато што ове замјенице већ довољно одређују сам појам, па би члан, који је већ сам по себи замјеница, био заправо сувишан. То би био неке врсте плеоназам.

Исто ће тако лако ученици појмити да је именица без члана онда кад је допуна предикату: *Il est professeur. Nous sommes Serbes. Je ne suis pas peintre.* И овдје је члан, којим се заправо нешто одређено показује, сувишан, јер се предикатом у овим случајевима казује којем опћем појму припада субјекат. Другојачије је онда ако се каже: *C'est le médecin qui traite mon père*, гдје је именица још поближе одређена релативном реченицом, дакле потпуно индивидуализирана.

Када ће учитељ коју употребу члана теоретски овако да образложи, то овиси о степену наставе. Већ у првом почетку кад почиње директно обучавање на основу питања „*Qu'est-ce que c'est que cela?*“, кад учи изговор на основу вокабулара потребна за предмете школске собе, он може да каже ону најосновнију службу францускога члана: разликовања родова, бројева и именица од осталих дијелова говора.

Што се осталих случајева упорабе, односно испуштања члана тиче, он ће и сада као и прије антиципирати случајеве из обичнога говора, нпр. *Mon père est médecin, C'est un médecin* итд., према потреби наставе. Увјежбати ће их у свим могућим вариацијама што их доушта ученицима познати вокабилар, а само ће тумачење резервисати за каснији згодан моменат. За ово све је учитељу дакако потребан програм рада. Сврхе овога метода не може постићи, поступа ли по часовитим случајностима без приправе.

Прејимо сада на проматрање метода код оних случајева синтактичких који се дјеломице налазе и у нашем језику. Инфинитив и партицип имаде и наш језик, али француски језик употребљава ова два облика сасвијем другојачије неголи наш језик. Француски језик допушта упорабу препозиције пред инфинитивом, и док се у нас сматрају случајеви као: „Ова крушка добра је за јести (мј. јело)“ као провинциализам настао под упливом њемачкога језика, у француском се може инфинитив употребити без приједлога, или са приједлозима *de, à, pour, par, après, avant de*. Сјем тога може инфинитив да стоји мјесто наших подређених реченица у одређеним случајевима.

На први поглед изгледа употреба францускога инфинитива врло компликована, али ако се поступи исправним диалошким методом, она је врло једноставна. Узмимо да имамо *avoir peur*. Почне се с питањима као што је нпр.: *De quoi as-tu peur? J'ai peur de cet homme*. Ученик је научио на основу учитељевога питања: *De quelle préposition est suivie la locution avoir peur?* да се *avoir peur* слаже са *de*. Сад замјени учитељ именицу с инфинитивом који конвенира: *As-tu peur de voir cet homme?* итд.

Исто је тако и с приједлогом *à*. Узмимо случај гдје је употребу приједлога најлакше објаснити: *A quoi travailles-tu? Je travaille à mon thème, à ma version. Est-ce que tu travailles à terminer ton thème?* Или: *A quoi s'est-il mis? Il s'est mis à chanter. A quoi es-tu prêt? Je suis prêt à partir.*

Кад се увјежбају овакви најједноставнији случајеви у свим могућим вариацијама што их допушта учениково познавање вокабулара, створила се већ нека несвјесна диспозиција за употребу инфинитива. Истом ћемо тада пријећи на изналагање правила. Почећемо и овдје једноставним француским питањима која се односе на анализу реченице. Установићемо тако да и финитни глагол и инфинитив имају код инфини-

нитивних конструкција мјесто наших споредних реченица, или исти субјекат, или је субјекат инфинитива, објекат финитног глагола.

На исти начин ћемо поступати код утврђења правила: који се глаголи слажу с инфинитивом без приједлога, а који са *de* или *à*. У сваком ће случају претходити учењу граматичкога правила учење случајева у диалогској форми. И кад се научи становити материјал, у првом почетку дакако напамет, приступа се граматичкој анализи у француском језику.

Како се има поступати при учењу коњунктива, показао сам већ раније. И овдје је био проблем исти као и код учења члана. Имала се створити у ученика на основу најлакших случајева: *Il faut (il veut) qu'il fasse*, диспозиција за поимање једнога облика који је непознат нашем језику.

Партиципске конструкције још су више поучне за познавање метода којим се ваља служити. И овдје као и свагда учитељ мора прије свега да има утврђен план којег ће се држати. Узмимо да учитељ има да увјежба с ученицима употребу реченица грађених по овоме типу: *La nuit venue, on lui volait ses pommes de terre*. Учитељ знаде да је у „*La nuit venue*“ изражена једна временска реченица коју ми кажемо са *кад*, а Французи са *quand, lorsque* итд. Ако се употребљава *везник*, онда нема разлике између наше и француске конструкције. Ради тога ће најприје вјежбати претварање једноставних независних реченица (*La nuit est venue. On lui volait etc.*) у споредне временске на основу познатог вокабулара. Затим ће прећи на скраћивање ових реченица с помоћу партиципа. Цио ће се поступак и опет водити диалогским методом. Граматично правило као синтеза има да дође након мноштва увјежбаних примјера. И сврха је истом онда постигнута кад је ученик у стању да без грешке претвара споредну реченицу у партиципску конструкцију. Истом тада може да ради његово опажање и може да види разлику између нашег начина изражавања и францускога, и да се ослободи буквалног превођења.

Велика разлика коју учитељ мора тачно да позна, ако хоће да пронађе најзгоднији поступак, постоји надаље у употреби времена једног и другог језика. Узмимо да учитељ има да тумачи употребу францускога *plus-que-parfait-a*. Он треба да зна да у нашем обичном говору ми не чинимо оне разлике између прошлих времена што је чине Французи. Узимаће примјере из свагдашњег живота у којима су изражена два прошла догађаја, од којих се један збио прије, а други послије: *Je vous l'avais dit; mais vous n'avez pas voulu me croire*.

За разумијевање времена *passé simple*, које се не употребљава у свагдашњем француском говору, него се пише, употребљаваће дакако само приповјетке (лектиру) и на њима ће освјетљавати граматично пра-

вило, из којег излази да се ово вријеме употребљава само кад се приповиједа серија прошлих догађаја, како су текли један за другим.

У случајевима гдје се на први мах не налази аналогна у нашем језику, вјешт ће учитељ употребити и своје познавање историје језика, своју ученост. Ево нпр. гдје. Узмимо да је учитељ према горњем поступку увјежбао разлику што постоји између *L'enfant arrive en pleurant* и *L'enfant pleurant*. Ако се ученицима говори, као што се према нашим практичним граматикама обично чини, да се у оба ова случаја налази *participe présent*, онда је ово дакако и за њих сасвијем непојмљива конструкција. Али ако им се, након што су потпуно вјешти употреби ових конструкција, објасни да је *pleurant* у првом случају именица и да према томе *en pleurant* значи „у плачу“, употреба приједлога постаје сасвијем јасна у тзв. *gérondif*-у.

И разлику која постоји између француског и српско-хрватског језика у наглашавању којег дијела реченице, учитељ ће на исти овакав начин објаснити. Узмимо нпр. реченицу *Les élèves ont descendu la côte en courant*. Сваки се дио ове реченице може нагласити, код нас појачаним гласом, у француском са *C'est que (qui): Ce sont les élèves qui etc., C'est la côte que les élèves ont etc., C'est en pleurant que les élèves etc.* Учитељ напише француску реченицу на плочу, подвуче цртом онај дио реченице који се има да нагласи и рече: „*Appuyez le sujet*“ (или *Insistez sur le sujet, régime, le complément circonstanciel* итд.). Након овакових вјежбања рашчлани се француски начин и ученик види да је то један начин описивања, који ми замјењујемо појачаним гласом.

Како видимо, читава се обука у француској синтакси састоји заправо у томе да учитељ познаје тачно разлике између нашег и француског начина изражавања и да води анализу француске реченице и вјежбање у аналогним појавама у диалогској форми, дакако у таквом француском језику који одговара знању вокабулара код ученика. Ово се гледиште може лијепо објаснити и обуком у употреби замјеничких адверба *у* и *en*. Узмимо да смо већ постигли чисто механичко-практичким путем да ученици умију одговарати на питања: *Combien de livres avez-vous? J'en ai cinq. Etes-vous à l'école? J'y suis.* Да се установе правила, учитељ ће једноставним француским питањима (*Quelle partie de la phrase remplace „en“?*) рашчланити реченицу и извести правило са самим ученицима, написавши на плочу згодну реченицу на којој се има вршити анализа реченице са *у* и *en*.

Након што сам овако пробрао у неколиким примјерима главне разлике између француског и српско-хрватског језика и показао начин како се има поступити, преостаје још да одговорим на једно од важних питања граматичке наставе. Код ове се наставе понајчешће дешава да се, води ли се неисправним методом, изроди у просто меморисање. Како се уче механички напамет ријечи и облици, тако се често уче и

синтактичка правила. Ако се у синтакси читају још поједине реченице као примјери за правило, онда се чини то само зато тако да се покаже гдје и како се неко правило употребљава. На овај се начин дакако не побија механичко учење напамет, или, како се иначе зове, „педагогички материализам“, обично зло сваке рђаве граматичке наставе.

Ако се већ ради са примјерима у облику реченица, онда поступак зацијело има бити другојачији, да се избјегне томе материализму. Вјешто сложени примјери имају да служе као методичка подлога за то да на основу вјежбања у дијалогској форми, које се има водити у лаганом француском језику, учитељ помогне ученику како би сам извео правило. Уз практично вјежбање мора увијек да иде упоредо и опажање учениково. Једино развијањем опажања код ученика можемо се борити против педагогичког материализма при граматичкој настави. Сваки се примјер рашчлани у мноштво питања која се односе на синтактичку анализу. Чита се затим више једнако грађених примјера и онда се они међу собом испоређују. Правило, које се има формулирати у француском језику и написати на плочу, слиједи при овом поступку само од себе. Ученици га сами проналазе с помоћу вјештих учитељевих питања. Учитељева питања мора да су таква да она навраћају опажања ученикова.

Једноставно учење напамет води обично до неразумијевања, које се особито добро види код учења једне од особености француске синтаксе, код „*concordance des temps*“. Ова се правила обично уче напамет. Вели се да послјије прошлих времена у главној реченици мора доћи у споредној са *que* мјесто нашег презент имперфект, мјесто футура кондиционал, а мјесто перфекта *plus-que-parfait*. Баш ова правила дају обиље материала за опажање и вјежбање у суђењу. Ваља само узимати за вјежбу такве примјере у којима је однос времена између главне и споредне реченице очигледан за ученика. Има се на сваком таквом примјеру на основу француског дијалога установити одношај времена. У примјеру „*La frère m'écrit qu'il vient (viendra, est venu) me voir cette semaine*, учитељ ће установити оваквим питањима да се радња споредне реченице још није догодила, него ће се догодити. Ако се промјени вријеме главне реченице у прошло, онда је и значење оних времена у споредној реченици сасвијем друго, онда и футур може бити прошло вријеме као и презент, а код прошлих времена долази још и питање које се је прије догодило. Код оваквих ће опажања ученик лако појмити да мјесто нашега презент мора доћи имперфект, а мјесто перфекта *plus-que-parfait*. Употреба кондиционала мјесто футура разложи му се на тај начин што му се покаже на основу творбе тога времена да је састављено од инфинитива и имперфекта помоћнога глагола *avoir*.

Након великога вјежбања напамет ће ученик увидјети како Француз сасвијем другојачије гледа на употребу времена у споредној реченици

него ли ми. Он их проматра са гледишта главне реченице, а ми опет са гледишта као да споредна реченица није споредна, него као да је неовисна. Разумијеће и разлог зашто се мора казати и футур и презент и у споредној реченици са *que* и онда ако је у главној реченици прошло вријеме, у оним случајевима ако су ти презент и футури и сада, кад се говори, заиста садашњост и будућност.

Синтакса овако обучавана имаће велику педагогичку вриједност. Биће не само врело вјежбања у усменом баратању француским језиком, богат материјал за дијалоге, него и објекат код којег се ученик уводи из конкретног мишљења у апстрактно, у кратко објекат веома zgodан за вјежбање у опажању и у суђењу.

Истина јест да синтакса обучавана оваковим методом захтијева двоје: 1. много времена, и 2. веома вјешта и изналазива учитеља. Што се последњег тиче, може се готово рећи да је оваква настава и умјетност и знање. На даље захтијева оваков поступак савјесну приправу не само за сваки наставнички час, него и план за становито раздобље.

Што се пак првога момента тиче, истина је да се је старим начином, т. ј. учењем правила у материнском језику напамет, могла одређена грађа много брже и чак и лакше да сврши. Али је искуство показало да је оваково учење веома стерилно за говорну вјештину. И данас нема готово земље у Европу гдје се не би барем у малој мјери (рецимо код учења вокабулара за конкретне појмове) тражио директан метод код наставе живих језика.

Прије сам показао да је директан метод могућ и код учења морфологије, и сада код учења синтаксе, чак и за вјежбање у опажању и формулисању правила, само је учитељу потребна велика методичност и проналазивост. Нема ли је, успјех се не може да постигне.

Рекапитулирајмо још једном горе изложене принципе по којима се обучава синтакса по директном или семидиректном методу:

1. Тачно ваља разликовати степене наставе. На првом се степену уче једноставни синтактички феномени обичнога говора у многобројним варијацијама што их допушта учениково познавање вокабулара, механички („антиципирање синтаксе“), тј. не тумачи се и не формулира правило. Тумачење и формулисање правила резервише се за zgodан моменат, када се прикупило више грађе.

2. Анализа, упозоривање на разлике (вјежбе у опажању) и формулисање правила врше се у француском језику, колико је год могуће.

3. Учитељ поступа по „методу диференција“ између српско хрватског и француског језика.

4. Цјелокупно вјежбање у анализи реченице све док се не добије правило, врши се у zgodно удешеној дијалошкој форми.

КЊИЖЕВНИ ПРИЛОЗИ

О „СРПСКОЈ МУЗИ“ В. ХАНКЕ

Године 1817 изиђе у Прагу књижица *Prostonárodní Srbská Muza, do Čech přewedená od W. Hanky. Částka první.*

Ова одавно највећа библиотечка реткост приказује књижицу скромну обликом и израдом, на дванаестини, високој 13 и по и широкој 8 и по сантиметара, са 34 стране. Па ипак је та *Муза* В. В. Ханке у оно доба означавала важну појаву.

„Допадне ли се овај мали оглед простонародних српских песама, настаћу да за своје земљаке издам целу збирку простонародних песама свих словенских народа“ — вели Ханка на другој страни натписног листа, после чега, одмах на трећој, почињу песме.

Прва је песма заузела стране 3—14. Ту је из друге *Пјеснарице* Вукове, са страна 98—105, препевана песма која се онда у Вука звала *О Кнезу Лазару (о Косовској бишци)*. Вуков оригинал има 202 стиха; у Ханкину је преводу један стих мање. Ханка је, као што ће се даље видети, настојавао да препев по спољној страни буде што ближи оригиналу. Изузетак чини само у овој првој, и најглавнијој, песми, изостављајући при самом свршетку стих: „Проклет био и ко га родио!“ После три године, кад је 1820 Ј. Јунгман наштампао теорију књижевних облика с примерима литерарних састава, унесена је у ту Јунгманову књигу и ова наша песма у Ханкину преводу. Том је приликом као увод стављен напред опис косовског боја по хроници Михаила Константиновића, у преводу су учињене неколике безначајне поправке — али ни ту пропуштени стих није враћен на своје место.

Кад Милица моли за брата од заклетве, преводилац у напомени додаје објашњење: „Највећа је заклетва Српкињи: Тако ми жив братац!“ Овог објашњења у Вука нема — али га има у Копитареву немачком преводу, што одмах показује да је пред Ханком стајао и немачки препев. Разуме се по себи да је и Копитару ствар усмено објаснио Вук. — Протумачена је реч „побратим“, па је додано да се побратимство врши по црквеном обреду. — Код помена „два врана гаврана“ стоји напомена: „Срби у својим народним песмама немају на крају сликова, а дође ли где слик, ту се сликује истом речју...!“ — Помен господара објашњен је: „у турским земљама“ господар значи владалац. — Стих „Ој Бога нам Царице Милице!“ преведен је обрнуто: „Вон bid' s teban, Caruce Milice!“ — У стиху „Што је болан, слуго Милутине“, Копитар је реч *болан* превео као *krank*, а за њим се повео и Ханка: „Со tě boli, sluho Milutine!“ — А стих „Докле гође један тецијаше“ преведен је чудновато: „Dokud hodně geden běžět mohl!“

Ова песма о косовском боју чини главни део књижице, којој су остале песме само арабеске. Ипак се и о њима може рећи нека реч.

Друга је по реду Вукова песма *О свештом Николи*, из друге *Пјеснарице* под бр. 13, што је код Ханке заузело стр. 14—17. Четрдесет стихова оригинала дали су толико преведених стихова. Колико је Ханка схватио смисао, види се и по начину како су светитељи поседали не-обичним редом: једни врх стола, други по столу, трећи испод стола! То је, уз друге погрешке, истакао још Ј. Јиречек 1879 у Часопису Чешког Музеја, напомињући да је Ханка те послове радио „кад је његово знање оба језика (и српског и чешког) било почетничко“.

Свети Никола се зове и Никола и Микулас, а реч *světitel* је у напомени објашњена као — бискуп! — Још од Ханкиних напомена треба забележити да се Илија тумачи *Eliáš*; Петка и Недеља означене су као староверски празници; поменуто је да је Св. Никола патрон бродара, а Света Гора је „*Monte Santo* у грчкој земљи. Стари су је звали *Athos*“ —, што се налази и у Копитареву тумачењу немачког превода. — Осем свега је у загради, одмах испод натписа, додано: „Ова нам песма показује како су Срби јоште *prosty* у својој вери“.

На трећем је месту, стр. 17—18, из прве *Пјеснарице* Вукове *Природна слобода* о ухваћеном славују. Што је Ханка у препеве, чињене по другој књизи Вуковој, унео ову и још једну песмицу из прве *Пјеснарице*, може се објаснити помишљањем да их је имао урађене још раније, кад ни Вук није мислио о другој својој књизи, и кад се Ханка забављао превodeћи по што шта из табака још недовршене прве збир-чице Вукове. А колико је у то рано време било непоуздано знање његово, показује и то што је стихове: „Неће славуј да пева — него хоће да јади“ схватио како славуј нити хоће да пева нити хоће да једе!

Четврта је, на стр. 19—20, из друге *Пјеснарице* песма *Овчар и девојка*. — Пета је, такође из друге књиге Вукове, песма *Гајтан и девојка*. Гајтан је преведен као *tkanice*, према чему не приличи глагол *propletala*. Ј. Јиречек за гајтан узима *šibga*.

Вукова, из друге *Пјеснарице*, песма *Фетибеговић и несужењница његова* овде је, као шеста, заузела стране 21—24. Има несумњивих доказа да је Ханка овом приликом у Копитарев превод загледао више но у Вуков оригинал. — Од Ханкиних напомена бележимо да је под звездicom објаснио како „Каур зову Турци сваког неверника, а нарочито Немце“! — Кад Јагода превари Турчина како није девојка већ је жена Јова Поповића, он јој вели: „Ја см' и Јово два по Богу брата — ти си моја по Богу снашица“. Преводилац није схватио правог смисла, те је *снаха* и *снашица* превео: *sestřička*! — Уз то Ј. Јиречек помиње како „кроз гору зелену“ не треба превести „*skrz hory*“ већ „*zeleným lesem*“.

Седма је у Ханке, на стр. 25—26, Вукова песма *Художнику* из друге *Пјеснарице*. Одмах испод имена ове песмице Ханка је додао напомену која се тиче ње и идуће, осме, песме. Казује да су обе из групе краљичких песама, па додаје: „Издавача би особито обрадовало, кад би му ко из Чешке, Моравске или из Словачке сличне старожитне песме послао — ако су се такве сачувале“. Зна се већ на што је Ханка при том помишљао и какво је расположење припремао у јавности.

Друга од тих краљичких, а осма у овој књижици, јесте Вукова песма *Ученику [Ђаку]* из друге *Пјеснарице* његове. Њоме се, у *Музи*, завршује Ханкин рад на превођењу српских народних песама. Али се не свршује и књижица. Ханка је додао препев и двеју руских песама. Оне заузимају стр. 28—34. Обе су ове песме узете из московског *Песеника* 1810, ма да Ханка о томе не даје никаква објашњења.

Као што се из свега види, песме које је Ханка узео за превод имају различит метар. Помишља се да је њему потребно било *вежбање* у таким стиховима, те је основано веровање да је ова малена *Муза* играла велику улогу при постању Краљодворског Рукописа и осталих мистификација Ханке, Линде и Слободе. Тако је исто и поменуто Ханкино позивање, да би му „неко“ послао старинске песме „ако их још има“, згодно дошло као повод — јер му је ускоро заиста „неко“ послао „прастари“ рукопис...

Ханкино је превођење у знатној мери натруњено србизмима, што је дошло колико с недовољног познавања језика, толико и из тежње да преводилац зађе у дух *српског* певања, пошто му се чинило да и „старо певање чешко“ може имати вредности само тако ако у свему буде по обрасцу прослављеног певања српског! Његова се љубав према српској народној поезији разликује од љубави Копитареве...

* * *

Нашавши хвалиоца и преводиоца српских народних песама за читаоце Чехе, неуморни Копитар се постарао да и Срби буду обавештени о тој појави, о Ханкину раду.

У Давидовићевим Српским Новинама изишла је 1817, бр. 22, оригинална обзнана овог посла Ханкина. Ствар је ваљало приказати у овом смислу: туђини толико уважавају српску народну поезију да су се одмах постарали и о препеву; то је урађено за немачке и за чешке читаоце; сâм тај факат побуђује на размишљање колико Срби треба да буду поносити са својих народних песама, и како ваља да пригрле њихово уношење у писану књижевност. Да би се, пак, о свему томе Срби читаоци уверили, и да би видели како [српски стихови изгледају у немачком и у чешком преводу, уредништво је обећало да ће ускоро донети упоредне текстове оригинала, немачког превода — који је још много раније израдио Копитар (ма да ово није назначено) — и Ханкина

чешког препева. То је и учињено. Изабрана је, за такав приказ, главна песма, о боју на Косову, а Ханкин је препев наведен и латиницом, чешким правописом, и ћирилском транскрипцијом ради Срба читалаца.

Ханкини преводи српских народних песама долазе у ране послове и у прве предмете о којима се бави словенска наука. За процену тога рада његова не треба узимати критичка и апсолутна, већ литерарно-историјска мерила. Што је, пак, Ханка све то употребио за себе као школу где ће се изучити у вештини прављења чешких народних стихова, који ће путем мистификације скоро за читаво столеће бити примани као документи „стародревног“ певања — за то није крива српска народна поезија...

АНД. ГАВРИЛОВИЋ

БЕЛЕШКЕ

Послератна омладина. — И Швајцарска — као и све остале земље — тужи се на омладину својих школа. *Швајцарски учитељски лист* (Schweizerische Lehrerzeitung) пише, тим наводом, између осталог, у броју од 16 августа 1924:

Наша омладина није оно што је била: она је дрска, еманципована; она презире сваки ауторитет. Светска криза је постала криза омладине.

У интелектуалном погледу, та промена се манифестује у изванредној потреби за критиком и дискусијом. Све је стављено у питање; све се сматра као проблем који треба решити.

У моралном погледу, та криза са карактерише опорим, горким, често саркастичним тоном. Омладина је, у извесној мери, депримирана, и изражава се радо узвицима, и као искидано.

Што се тиче религије, све је у питању: догма, вера, религиозност, све је подвргнуто потпуној ревизији. Радо се говори о банкротству хришћанства и хришћанског духа.

Политички, омладина је наклоњена демократским идејама, слободи, праву за аутономијом.

Једном речју — каже швајцарски лист — омладина се ослобађа утицаја генерација које су јој претходиле, и нема веру у своје васпитаче. Одакле је дошао садашњи поремећај равноже? Рат је био само прилика за прекид између генерација. Дубоки узрок је у нечувеном напретку људске технике, која ставља у руке омладине прерану моћ (бициклет, аутомобил, фотографија, кинематограф, итд.), док су религија и моралност остали на појмовима једног другог доба.

Пошто се буде „реконструисао“ свет политички, требаће га реконструисати морално.

Талијанске реформе. — Ера талијанских рефорама је закључена Министар Просвете, Ђовано Ђентиле, који је пао у току кризе изазване Матеотијевим убиством, за годину и по дана, — од новембра

1922 до јуна 1924, — реформисао је потпуно талијанску школу, наставу у свима њеним редовима, администрацију у свима њеним степенима.

Главни принципи реформе су: појачање принципа ауторитета, строга контрола наставника и ученика на многобројним државним испитима, политика економије сажимањем административних „уред“а, и уступање школа с малим бројем ученика приватним предузећима.

За основну наставу — која је била под влашћу активнога професора Ломбардо-Радиче, — главне црте реформе су: општа обнова програма ориентисаних ка активним методима, локална настава, естетичко васпитање; учитељска школа која траје шест година, с класичном културом у својој основи; постављање учитеља врши, по испиту, обласни ректор; широка поправка материјалних услова учитеља основних школа.

Реформа основних школа била је, у главном, повољно примљена; једна једита тачка изазвала је страсне дискусије, које још нису престале: увођење веронауке као обавезног предмета у програме.

Кершенштајнер. — 29 јула 1924, Немачка је свечано прославила седамдесету годишњицу рођења једног од најглавнијих реформатора савремене епохе, Георга Кершенштајнера.

Некадањи ученик учитељске школе, учитељ, затим професор у гимназији, дуго времена директор наставе у Минхену, а сада професор универзитета, Кершенштајнер је педагог чије су теорије биле лагано формиране дугим и разноврсним искуством.

1905 године, он је публиковао *Еволуцију дара цртања*, плод посматрања пола милиона цртежа минхенске деце. Та студија је довела њенога писца до његове славне теорије о школи рада, која је данас примљена у много земаља и уведена као један од основних принципа немачке школе у Устав од 11 августа 1919.

Кершенштајнер је по својим политичким идејама либерал. Он је моћно допринео да се створи у Минхену, много пре рата, јединствена школа. Он је, много пре оснивања немачке републике, радио на политичком васпитању немачкога народа, направивши се браничем грађанске наставе у свима школама.

Он је, без икакве сумње, данас најкрупнија личност немачке педагогике.

Идеалан инспектор. — Један енглески часопис даје овакву слику идеалног инспектора:

Идеални инспектор, каквих треба да има свако Министарство Просвете, неће само давати оцене и одређивати квалификације; он неће узети на себе задатак да заводи једнообразност у својој области. То ће бити као неки трговачки путник с педагошким идејама, као неки енергичан подстрек, али неће наметати ову или ону идеју, ову или ону методу, као неизбежну за свакога. Он ће подстицати наставнике да мисле својом главом, и неће посматрати благонаклоно оне који се са сервилном ревношћу труде да погоде и да остваре његове жеље. Он ће имати уобразиље и смисла за хумор...

Америчка дефиниција васпитања. — Васпитање које данас тражи демократско друштво — пише један амерички педагог —, то је васпитање које спрема омладину да савлада тешкоће које се истављају њеном материјалном и духовном напретку:

— Које помаже од почетка њено нормално физичко развијање спаноном средином и прикладним физичким тренирањем; које отвара њен дух и уводи у њега свет помоћу свих средстава опсервације и асимилације; које култивише руку у исти мах кад и дух;

— Које, почето у првој младости и продужено за време дечаштва, чини младића способним да открива своје моћи и своје границе, и подстиче га, низом интелектуалних освојења и других продуктивних напора, да обележи себи живот сталних реализација духом, руком, или и једним и другим у исти мах;

— Које га чини способним да аналише сам интелектуалне, економске и политичке проблеме свога времена, и даје му способност, жељу и моћ да их решава што је могуће срећније за своју личну корист и за корист друштва.

— Које му даје разумети, најзад, да је једини начин да се стекну и сачувају праве вредности, богатство, култура, част, постати све кориснијим, и дају му, према томе, осетити да живот без сталног напретка и без користи није достојан да буде проживљен.

Слободна школа и лаичка школа у Француској. — Недавно је држан у Лиону конгрес слободне наставе, и на њему су објављене упоредне статистике укупног броја ученика лаичке школе и слободне школе.

Статистика је обухватила 49 департмана, у којима су слободне школе, 1922, имале 474.863 ученика, док су лаичке школе имале 1,917,576.

Али овај процент од 20 од 100 само је средњи процент: има департмана, нарочито на југу Француске, где слободна школа има само десети део школске популације, док, у департману Морбихан, има 4 детета у слободној школи на 3 у лаичкој школи; у департману Мена и Лоара, тај је процент 9 према 8; у Доњој Лоари, 11 према 10.

С друге стране, има департмана у којима се чак број лаичких школа смањује, док се број слободних школа повећава.

БИБЛИОГРАФИЈА

Књиге и часописи послани Уредништву:

Радна Школа — *Radna Škola*, орган пријатеља радне наставе. Издаје и уређује Јов. С. Јовановић. Излази у Алексинцу, крајем сваког месеца. Годишња цена 50 д. (за ђаке учитељских школа 30 д.).

Д-р Добр. Гер. Поповић, *Ђачки здрављак*, за ђаке основне школе. — Београд, издање књижаре Рајковића и Ћуковића, 1924. С. 32, цена 3 д.

Предавач за природне науке у основној школи, помоћна књига за школски рад. Израдио Вујица Петковић, учитељ, — Београд, издање књижарнице Рајковића и Ћуковића, 1924. С. 194 + V, цена ?

Уредник,
СВETИСЛАВ ПЕТРОВИЋ
Душанова улица бр. 5, Београд.

Државна Штампарија
Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца
Београд.